

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

**Οι επιπτώσεις των Καρτέλ στην οικονομία και η περίπτωση μελέτης
του ελληνικού κατασκευαστικού καρτέλ.**

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ

Α.Μ.: ΜΟΕΣ 1509

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2017

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Abstract	5
Εισαγωγή.....	6
Σκοπός –Δομή Εργασίας	6
Συνεισφορά στο Επιστημονικό Πεδίο	7
Κεφάλαιο Πρώτο: Καρτέλ και Οικονομία	9
1.1. Μακροοικονομικά Μεγέθη	9
1.2. Καρτέλ.....	15
1.3. Επιπτώσεις στην οικονομία από παραβιάσεις ή στρεβλώσεις του ελεύθερου ανταγωνισμού.....	17
Κεφάλαιο Δεύτερο: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	18
Κεφάλαιο Τρίτο: Ελληνικός Κατασκευαστικός Κλάδος.....	29
3.1. Παρουσίαση του Κατασκευαστικού Κλάδου	30
3.2. Συνεισφορά στην Ελληνική Οικονομία.....	37
3.3. Τάση σε σχέση με Διεθνή κατάσταση του Κλάδου	39
Κεφάλαιο Τέταρτο: Η περίπτωση του Καρτέλ στο Κατασκευαστικό Κλάδο της Ελλάδος και η εμπειρική ανάλυση δυο εταιρειών του κλάδου	45
4.1. Παρουσίαση του Καρτέλ.....	46
4.2. Παρουσίαση ομίλου «Α» και ανάλυση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων του που συμμετείχε στο καρτέλ	49
4.2.1. Γενικά στοιχεία του ομίλου	50
4.2.2. Δραστηριότητες του Ομίλου	51
4.2.3. Ανθρώπινο Δυναμικό, Ασφάλεια και πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης του ομίλου.....	53
4.2.4. Κοινωνική ευθύνη του ομίλου.....	55
4.2.5. Χρηματοοικονομική Ανάλυση του Ομίλου.....	56
4.3. Παρουσίαση και Χρηματοοικονομική Ανάλυση του Ομίλου «Β» που δεν συμμετείχε στο «πρόγραμμα επιείκειας» του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου.....	66
4.3.1. Γενικά χαρακτηριστικά της εταιρείας «Β».....	67
4.3.2. Πολιτική Ποιότητας της εταιρείας	68
4.3.3. Δραστηριότητες Εταιρείας «Β».....	69
4.3.4. Χρηματοοικονομική Ανάλυση της εταιρείας «Β»	70

Κεφάλαιο Πέμπτο: Συμπεράσματα	74
5.1. Αλληλεπίδραση του Καρτέλ των Κατασκευών με την Ελληνική Οικονομία	74
5.2. Αποτελέσματα της περίπτωσης μελέτης	78
5.3. Προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία των προγραμμάτων επιείκειας και για την ορθολογική αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων αυτών	81
Βιβλιογραφία:.....	84
Διαδίκτυο:.....	85
Αρθρογραφία:.....	86

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία παρουσιάστηκε το θεωρητικό υπόβαθρο για τα «προγράμματα επιείκειας» με τους αντίστοιχους ορισμούς. Δόθηκαν οι συνέργειες με τα μακροοικονομικά στοιχεία που αξιολογούν μια οικονομία. Αναπτύχθηκε η διεθνής βιβλιογραφία με άρθρα που αξιολογούν «προγράμματα επιείκειας» ή εναλλακτικά «καρτέλ» και τα αποτελέσματά τους στην οικονομία και στην χώρα. Επίσης, δόθηκε η περιγραφή του κατασκευαστικού κλάδου στην Ελλάδα που υπήρξε το πιο πρόσφατο περιστατικό τέτοιου προγράμματος. Στην εμπειρική αξιολόγηση της περίπτωση του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου πραγματοποιήθηκε περιγραφή του καρτέλ και των δυο ομίλων δίχως να κατονομάζονται για την προστασία και των ομίλων και της επιστημονικής αποτύπωσης από πλευράς ερευνητή.

Επομένως, η παρουσία του «ελληνικού κατασκευαστικού καρτέλ» έδειξε ότι η μακροχρόνια τάση του δεν ωφέλησε την οικονομία και τις επιχειρήσεις του κλάδου. Αυτό αποτυπώνεται στο ότι οι εταιρείες ή οι κοινοπραξίες για μεγάλα κατασκευαστικά έργα έχουν τουλάχιστον μια εταιρεία που είναι η συμμετέχει στο μετοχικό κεφάλαιο και είναι εμπλεκόμενη και καταδικασμένη από την ελληνική δικαιοσύνη. Αυτό σημαίνει ότι σχεδόν όλες οι εταιρείες με εργοληπτική άδεια τάξεως 6 και άνω πιθανόν να εμπλέκεται με κάποιο τρόπο στο «καρτέλ» Επίσης, χρειάζεται αναμόρφωση στο τρόπο δημοσίευσης των λογιστικών καταστάσεων με σκοπό την άμεση και έγκυρη ενημέρωση των μετόχων, επενδυτών, δανειστών και πολιτών της χώρας. Η εταιρεία που συμμετείχε παρουσιάζει πολύ μεγαλύτερη ανάπτυξη σε περιουσιακά στοιχεία και υποχρεώσεις, αλλά με μειωμένα κέρδη σε σχέση με την εταιρεία που δεν συμμετείχε. Για αυτόν το λόγο θα πρέπει να ερευνηθούν σε μεγαλύτερο χρονικό και οικονομικό πλαίσιο τα αποτελέσματα από την ύπαρξη του προγράμματος, καθώς και τρόπους αντιμετώπισης των αρνητικών του αποτελεσμάτων.

Abstract

This paper presented the theoretical background for "leniency programs" with their respective definitions. Synergies were given with the macroeconomic data that an economy assesses. The international literature was developed with articles evaluating "leniency programs" or alternatively "cartels" and their effects on the economy and the country. We also gave the description of the construction industry in Greece, which was the most recent event of such a program. In the empirical assessment of the case of the Greek construction industry a description of the cartel and of the two groups was made, without being named for the protection of the groups and the scientific evidence on the part of the researcher.

Therefore, the presence of the "Greek construction cartel" showed that its long-term trend did not benefit the economy and industry. This is reflected in the fact that companies or consortia for large construction projects have at least one company that is the shareholder in the share capital and is involved and doomed by Greek justice. This means that almost all companies with a license of 6 or more licenses are likely to be involved in some way in the "cartel". It is also necessary to reformulate the manner of publishing the financial statements for the immediate and valid information of shareholders, investors, lenders and citizens country. The company that participated shows much higher growth in assets and liabilities, but with reduced profits compared to the company that did not participate. For this reason, results from the existence of the program, as well as ways of dealing with its negative outcomes, should be investigated in a longer-term and economic context.

Εισαγωγή

Ο ελεύθερος ανταγωνισμός αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και κατ' επέκτασιν της ευημερίας των πολιτών της. Επομένως, οι στρεβλώσεις που δημιουργούνται επιφέρουν σημαντικά αρνητικά αποτελέσματα. Τις περισσότερες φορές αυτές οι παραβιάσεις των αρχών του ελεύθερου ανταγωνισμού δεν προέρχονται από τη φύση του ίδιου του κλάδου, αλλά από κάποιες ερμηνείες του νομικού συστήματος ή από πολιτικές σκοπιμότητες. Συνεπώς, οι τρόποι που πραγματοποιούνται οι στρεβλώσεις στην οικονομία αποτελεί σημαντικό παράγοντα της διαμόρφωσης πολιτικής για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης.

Επίσης, οι στρεβλώσεις σε μια αγορά μακροπρόθεσμα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία. Από την άλλη, για τον ίδιο τον κλάδο σε βραχυχρόνια περίοδο θα έχει μια θετική επίπτωση ή μια φαινομενική ανάπτυξη, αλλά σε μακροχρόνια περίοδο μειώνει την παραγωγικότητα του αφού από ελεύθερο ανταγωνισμό οδηγεί την αγορά σε αρχές ολιγοπωλίου. Επομένως, οι άμεσες και πιο σημαντικές επιπτώσεις από στρεβλώσεις των αρχών λειτουργίας μιας αγοράς είναι σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Για αυτό το λόγο στην παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκαν παρουσίαση των μακροοικονομικών μεγεθών, στη συνέχεια δόθηκαν διεθνείς έρευνες των επιπτώσεων των καρτέλ στην οικονομία. Μετά από την βιβλιογραφική αναφορά αυτή πραγματοποιείται περίπτωση μελέτης για τον κλάδο των κατασκευών στην Ελλάδα. Παρουσιάζεται ο κλάδος και στη συνέχεια οι επιπτώσεις του ελληνικού καρτέλ των κατασκευών στο κλάδο, σε επιχειρήσεις και στην οικονομία την ίδια.

Σκοπός –Δομή Εργασίας

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής μεταπτυχιακής εργασίας είναι να αναδείξει τις συνέπειες από τα «προγράμματα επιεικείας» και στην οικονομία της χώρας και στην βιωσιμότητα των εταιρειών του κλάδου. Η επιλογή του «καρτέλ» του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου πραγματοποιήθηκε με γνώμονα την τελική γνωμοδοτική απόφαση της επιτροπής ανταγωνισμού και με γνώμονα την επιρροή του κλάδου στην ελληνική οικονομία. Τα βιβλιογραφικά ευρήματα εστιάστηκαν στα

καρτέλ του 20^{ου} αιώνα και προς το τέλος του 20^{ου} και αρχές του 21^{ου} αιώνα στα «προγράμματα επιείκειας» που μετονομάστηκαν επιστημονικά οι πρακτικές των «καρτέλ».

Η εργασία αποτελείται από την θεωρία των μακροοικονομικών μεγεθών και του «καρτέλ» που αντιπροσωπεύουν το πρώτο κεφάλαιο. Την διεθνή αρθρογραφική (βιβλιογραφική) ανασκόπηση στο δεύτερο κεφάλαιο και στην παρουσίαση του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου στο τρίτο. Το τέταρτο κεφαλαίο αποτελεί η εμπειρική έρευνα σε δυο ομίλους του κλάδου, όπου ο ένας συμμετείχε στο «πρόγραμμα επιείκειας» και ο άλλος όχι. Επίσης σε αυτό το κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση του «ελληνικού καρτέλ στο κατασκευαστικό κλάδο». Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με γνώμονα την προστασία των εταιρειών που συλλέχθηκαν τα δημοσιευμένα λογιστικά στοιχεία και για αυτόν το λόγο ονομάστηκαν σε όμιλο «Α» και όμιλο «Β» αντιστοίχως. Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο των συμπερασμάτων παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, η σύγκριση των χρηματοοικονομικών στοιχείων των δυο ομίλων και προτάσεις για την εφαρμογή και την αντιμετώπιση προβλημάτων από την εφαρμογή «προγράμματος επιείκειας».

Συνεισφορά στο Επιστημονικό Πεδίο

Η ύπαρξη «προγραμμάτων επιείκειας» σε οποιαδήποτε οικονομία δημιουργούνται από την ύπαρξη δομικών προβλημάτων ή αναγκών της υπό μελέτη οικονομίας ή επιχειρηματικού κλάδου. Επίσης, η δημιουργία αρνητικών αποτελεσμάτων παρατηρούνται στην ύπαρξη αυτών των προγραμμάτων σε μακροχρόνιο χρονικό ορίζοντα. Επομένως, η παρούσα εργασία εκτός από τους λόγους δημιουργίας και τα αποτελέσματα της ύπαρξης ενός «προγράμματος επιείκειας» στην οικονομία μέσα από την πορεία των μακροοικονομικών μεγεθών, παρουσιάζονται βιβλιογραφικά οι τρόποι αντιμετώπισης παρόμοιων περιστατικών. Εν συνέχεια η εμπειρική χρηματοοικονομική ανάλυση έχει σκοπό να δείξει την πορεία των εταιρειών του κλάδου εν μέσω ύπαρξης προγράμματος. Με την χρηματοοικονομική ανάλυση θα πραγματοποιηθεί συγκριτική μελέτη μεταξύ των δυο εταιρειών. Επομένως, η παρούσα εργασία έχει σκοπό να μετρήσει την διαχρονική τάση των οικονομικών δημοσιευμένων στοιχείων και τα αποτελέσματα του

«προγράμματος επιείκειας» σε εταιρείες του κλάδου με διαφορετικά χαρακτηριστικά και με το τρόπο συμμετοχής τους στο πρόγραμμα.

Κεφάλαιο Πρώτο: Καρτέλ και Οικονομία

Η οικονομία σε εγχώριο, αλλά και διεθνή επίπεδο επηρεάζεται από ενδογενείς και εξωτερικούς παράγοντες. Όλα αυτά μετριοούνται και αναλύονται μέσα από την μακροοικονομική θεωρία και ιδιαίτερα από τα μακροοικονομικά μεγέθη. Στην παρούσα εργασία θα αναλυθεί η διεθνοποίηση σε σχέση με την οικονομία αναλύοντας τα μακροοικονομικά στοιχεία και ιδιαίτερα με το φαινόμενο του καρτέλ.

1.1. Μακροοικονομικά Μεγέθη

Τα μακροοικονομικά μεγέθη περιγράφουν την κατάσταση μιας οικονομίας και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται προσπάθεια να περιγραφεί και η διεθνής οικονομική κατάσταση. Τα μακροοικονομικά στοιχεία που μας ενδιαφέρουν είναι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), ο Δείκτης Οικονομικής Ανάπτυξης, η Ανεργία, ο Πληθωρισμός, τα Επίπεδα των Τιμών, Τα Επίπεδα των Μισθών, το Συνάλλαγμα, το Ισοζύγιο Πληρωμών, το Κατά Κεφαλήν Εισόδημα και η Δημοσιονομική και Νομισματική Πολιτική. Υπάρχουν στοιχεία του νομικού, τεχνολογικού, πολιτισμικού και πολιτικού περιβάλλοντος που επηρεάζουν την οικονομία, αλλά και τον κλάδο των κατασκευών στην Ελλάδα. Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν σχετίζεται με την δαπάνη μια οικονομίας, τα εισοδήματα που παράγονται στην επικράτεια και την προστιθέμενη αξία που πραγματοποιείται κατά την παραγωγική διαδικασία. Επομένως, για την ελληνική οικονομία σημαντικοί επιχειρηματικοί κλάδοι που συμμετέχουν στην διαμόρφωση του Α.Ε.Π. είναι η ναυτιλία, ο τουρισμός και οι κατασκευές. Ο πρωτογενής τομέας παραγωγής είναι σημαντικός, αλλά μειωμένος σε αξία επειδή στέλνεται η πρώτη ύλη ακατέργαστη στο εξωτερικό και εισάγεται κατεργασμένη. Συμπερασματικά το καρτέλ στο ελληνικό κατασκευαστικό κλάδο έχει επηρεάσει το Α.Ε.Π.¹

Το Α.Ε.Π. σχετίζεται με το δημόσιο χρέος και με άλλα μακροοικονομικά στοιχεία. Αποτελεί μέτρο αξιολόγησης της οικονομικής ανάπτυξης και της ανεργίας.

¹ Μακροοικονομική Μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση, Burda Michael – Wyplosz Charles, Πρώτο Μέρος, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη 2016.

Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 34 – 48, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, σελ. 83 – 96, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία την Ελληνικής Στατιστικής Αρχής η Ελλάδα παραμένει σε ύφεση έστω και εάν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανάμενε θετικά αποτελέσματα. Επίσης, όσες χώρες είχαν την δυνατότητα για επενδύσεις, υποδομές για βιομηχανικό και τεχνολογικό εξοπλισμό δεν παρουσίασαν αρνητικές επιπτώσεις από την δημοσιονομική αναπροσαρμογή.

Η ανεργία σχετίζεται με τους παραγωγικούς συντελεστές και τις παραγωγικές δυνατότητες μιας οικονομίας. Αποτελεί ένα μέτρο αξιολόγησης της οικονομίας και είναι βραχυχρόνιας ισχύς. Όμως, σε πολλές χώρες ή περιοχές που υπάρχει μακροχρόνια ανεργία παρουσιάζονται σημαντικά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα. Ανεργία ορίζεται το κομμάτι του ενεργού εργατικού δυναμικό που δεν εργάζεται και θέλει να εργαστεί. Σε πολλές περιπτώσεις θεωρείται δύσκολή ή απόλυτη μέτρηση της ανεργίας, επειδή βασίζεται σε στοιχεία εγγεγραμμένων στα μητρώα και όχι αυτούς που θε θέλουν ή δεν εργάζονται λόγω προβλημάτων υγείας ή για οικογενειακούς λόγους. Ουσιαστικά το εργατικό δυναμικό χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, σε εκείνους οι οποίοι εργάζονται και ονομάζονται απασχολούμενοι και σε εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και είναι άνεργοι. Το μέγεθος της ανεργίας μπορεί να μετρηθεί ως απόλυτο μέγεθος , για παράδειγμα, χιλιάδες άνεργοι. Η σημασία όμως του αριθμού αυτού εξαρτάται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Για αυτό η ανεργία μετράτε ως ποσοστό επί τοις εκατό (%) του εργατικού δυναμικού και υπολογίζεται ως το πηλίκο του αριθμού των ανέργων προς το σύνολο του εργατικού δυναμικού και το αποτέλεσμα επί τοις εκατό για να εξαχθεί το ποσοστό. Το ποσοστό της ανεργίας μπορεί να διαφέρει από περίοδο σε περίοδο, καθώς μεταβάλλεται το απόλυτο μέγεθος της ανεργίας ή του εργατικού δυναμικού ή και των δύο (αλλά με διαφορετικό ρυθμό). Η ανεργία χαρακτηρίζεται σύμφωνα με την αιτία που προέρχεται και ομαδοποιήθηκαν σε τέσσερις κατηγορίες. Αυτές είναι η εποχιακή ανεργία , η ανεργία τριβής , η διαρθρωτική ανεργία και η ανεργία λόγω ανεπαρκούς ζήτησης (ή κεϋνσιανή ανεργία).²

² Μακροοικονομική Μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση, Burda Michael – Wyplosz Charles, Δεύτερο Μέρος, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη 2016.

Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 78 – 94, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, σελ. 47 – 49, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.

Η καταπολέμηση ή η μείωση της ανεργίας είναι εξαιρετικά δύσκολη. Αυτό φαίνεται και από εμπειρική παρατήρηση. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες τα τελευταία 10 χρόνια το ποσοστό ανεργίας υπερβαίνει το 10%, ενώ στην Ελλάδα τα τελευταία 5 χρόνια είναι γύρω στο 10%. Τα μέτρα που παίρνουν οι διάφορες κυβερνήσεις για την καταπολέμηση της ανεργίας είναι δύο γενικών κατηγοριών, δηλαδή μέτρα αύξησης της συνολικής ζήτησης και μέτρα επαγγελματικής κατάρτισης και επανεκπαίδευσης του εργατικού δυναμικού. Τα μέτρα αύξησης της συνολικής ζήτησης είναι δημοσιονομικά και νομισματικά. Τα δημοσιονομικά μέτρα περιλαμβάνουν κυρίως αύξηση των κρατικών δαπανών για δημόσια έργα και προώθηση μεγάλων επενδυτικών έργων. Σκοπός αυτών των έργων είναι η άμεση αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Τα νομισματικά μέτρα αποβλέπουν στη μείωση του επιτοκίου, με σκοπό την ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων, της παραγωγής και, συνεπώς της απασχόλησης. Τα δημοσιονομικά και τα νομισματικά μέτρα αποβλέπουν στην αύξησης της συνολικής ζήτησης και, συνεπώς, στη μείωση της ανεργίας που οφείλεται στην ανεπάρκεια της ζήτησης , δηλαδή της κεϋνσιανής ανεργίας. Τα μέτρα επαγγελματικής κατάρτισης και επανεκπαίδευσης έχουν σκοπό να διευκολύνουν τους ανέργους στην απόκτηση επαγγελματικών γνώσεων και ειδικεύσεων, οι οποίες είναι απαραίτητες ή χρήσιμες , προκειμένου να απασχοληθούν στις υπάρχουσες κενές θέσεις εργασίας. Είναι φανερό ότι τα μέτρα έχουν στόχο τη μείωση της διαρθρωτικής ανεργίας

Ένα από τα σοβαρότητα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα τελευταία χρόνια οι περισσότερες από τις ανεπτυγμένες οικονομίες , και το οποίο ορισμένες αντιμετωπίζουν ακόμη, είναι το πρόβλημα του πληθωρισμού. Ως πληθωρισμός ορίζεται η τάση για συνεχή άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών. Συνεπώς, πληθωρισμός δε σημαίνει ένα υψηλό επίπεδο τιμών , αλλά ένα συνεχώς ανερχόμενο επίπεδο τιμών. Η ποσοστιαία μεταβολή του επιπέδου των τιμών (ή του δείκτη τιμών) μέσα σε μια ορισμένη χρονική περίοδο ονομάζεται ρυθμός πληθωρισμού. Έτσι, όταν λέμε ότι ο ρυθμός πληθωρισμού είναι 5%, εννοούμε ότι το επίπεδο των τιμών του τρέχοντος έτους είναι 5% υψηλότερο από αυτό του προηγούμενου έτους. Είναι φανερό ότι ο πληθωρισμός πλήττει όλα τα άτομα που το χρηματικό του εισόδημα είναι σταθερό ή αυξάνεται με ρυθμό μικρότερο από το ρυθμό του πληθωρισμού, γιατί σε αυτήν την περίπτωση μειώνεται το πραγματικό τους εισόδημα και, κατά συνέπεια , το βιοτικό τους επίπεδο. Ο πληθωρισμός μειώνει την αξία των αποταμιευτών. Τα

άτομα που πλήττονται περισσότερο είναι οι μικροί αποταμιευτές που δεν έχουν δυνατότητα έγκαιρης και ασφαλούς επένδυσης των χρημάτων τους. Είναι φανερό ότι ο πληθωρισμός αποτελεί αντικίνητρο για αποταμίευση³

Όταν στην οικονομία προσφέρεται από τις επιχειρήσεις ποσότητα παραγωγής που υπερβαίνει την ποσότητα που τα άτομα και οι επιχειρήσεις επιθυμούν να ζητήσουν (να αγοράσουν), τότε οι τιμές θα μειωθούν. Αντιθέτως, όταν στην οικονομία ζητείται από τα άτομα και τις επιχειρήσεις ποσότητα προϊόντος που υπερβαίνει την προσφερόμενη από τις επιχειρήσεις, τότε οι τιμές θα αυξηθούν. Η ισορροπία επιτυγχάνεται από τις δυνάμεις που αναπτύσσονται όταν υπάρχουν ελλείμματα ή πλεονάσματα. Εάν η συνολική ζήτηση υπερβαίνει τη συνολική προσφορά, υπάρχει έλλειμμα προϊόντων και το επίπεδο των τιμών ανέρχεται. Αντιθέτως, εάν η συνολική προσφορά υπερβαίνει τη συνολική ζήτηση, υπάρχει πλεόνασμα προϊόντων και το επίπεδο των τιμών μειώνεται. Όμως, στην κεϋνσιανή περίπτωση υπάρχει μία πολύ σημαντική διαφορά, δηλ. το σημείο ισορροπίας των τιμών δεν αντιστοιχεί κατ' ανάγκη σε εισόδημα πλήρους απασχόλησης. Αυτό, φυσικά, σημαίνει ότι έχουμε μακροοικονομική ισορροπία, αλλά ταυτοχρόνως και ανεργία. Όπως έχουμε τονίσει, αυτό οφείλεται στη δυσκαμψία του ονομαστικού μισθού βραχυχρονίως.⁴

Το επίπεδο των μισθών επηρεάζει το πραγματικό εισόδημα, το διαθέσιμο, τις επενδύσεις και πολλά άλλα μακροοικονομικά στοιχεία. Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης το επίπεδο των τιμών μειώνεται με αποτέλεσμα να μην αποταμιεύονται χρήματα και να μην υπάρχουν διαθέσιμα ποσά για επενδύσεις από τον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, το επίπεδο των μισθών επηρεάζει την κυκλοφορία του χρήματος και κατά συνέπεια την ισορροπία μεταξύ εισοδήματος και επιτοκίου. Επιπροσθέτως, στην

³ Μακροοικονομική Μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση, Burda Michael – Wyplosz Charles, Τρίτο Μέρος, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη 2016.

Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 96 – 108, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, σελ. 49 – 50 και 116 – 124, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.

⁴ Μακροοικονομική Μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση, Burda Michael – Wyplosz Charles, Τρίτο Μέρος, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη 2016.

Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 96 – 108, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, σελ. 116 – 124, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.

Ελλάδα τα τελευταία χρόνια το επίπεδο των μισθών μειώνεται συνεχώς με αποτέλεσμα να μειώνεται το Α.Ε.Π., να αυξάνεται το δημόσιο χρέος, να υπάρχει έξοδο χρημάτων σε άλλες χώρες και να μειώνεται η κυκλοφορία χρήματος και τέλος η επένδυση μειώνεται ή πραγματοποιείται από το κράτος ή πραγματοποιείται με λανθασμένες πρακτικές.⁵

Το Ισοζύγιο Πληρωμών αποτελεί μέθοδο απεικόνισης όλων των συναλλαγών μίας χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο, μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, όπως ένα έτος. Το ισοζύγιο πληρωμών, ή εξωτερικό ισοζύγιο αποτελείται από επί μέρους λογαριασμούς που ο καθένας τους έχει ιδιαίτερη σημασία. **Μελετώντας την εξέλιξη του Ισοζυγίου μπορεί κανείς να εντοπίσει τους προβληματικούς τομείς της οικονομίας και να αντλήσει χρήσιμες πληροφορίες και συμπεράσματα για την πορεία της οικονομίας μίας χώρας.** Το Ισοζύγιο Πληρωμών αποτελείται από τρεις βασικούς επί μέρους λογαριασμούς: το ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών, το Ισοζύγιο Κεφαλαίου και το Ισοζύγιο Επισήμων Συναλλαγών. Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών περιλαμβάνει το Εμπορικό Ισοζύγιο και το Ισοζύγιο Αδελων Πόρων.⁶

“Οικονομική ανάπτυξη και οικονομική μεγέθυνση είναι η αυξανόμενη δυνατότητα μιας κοινωνίας να ικανοποιεί τις οικονομικές ανάγκες των μελών με το πέρασμα του χρόνου, συνέπεια της αύξησης των διαθέσιμων παραγωγικών συντελεστών”. Επίσης με τον καιρό αυξάνονται το κτήρια, τα μηχανήματα και άλλα στοιχεία του υλικού κεφαλαίου (capital) που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή, ενώ οι εξελίξεις στην τεχνολογία και οι επιστημονικές έρευνες επιτρέπουν συνήθως την καλύτερη αξιοποίηση ορισμένων πρώτων υλών, την ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων ορυκτών ή την εκμετάλλευση κοιτασμάτων που προηγουμένως ήταν αδύνατο να χρησιμοποιηθούν. Αν και υπάρχει στενή σχέση και πολλές φορές χρησιμοποιούνται οι έννοιες εναλλακτικά, εν τούτοις η οικονομική μεγέθυνση και η ανάπτυξη είναι

⁵ Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 186 – 223, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, Μέρος Τρίτο σελ. 245 – 270, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.

⁶ Διεθνής Μακροοικονομική και Χρηματοοικονομική, Λεβεντάκης Ιωάννης, σελ. 81 – 95, Εκδόσεις ΣΤΑΜΟΥΛΗ

Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 441 – 471, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Νομισματική Θεωρία, Παναγιώτη Γ. Κορλίρα, σελ. 379 – 390, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ, Αθήνα 2000.

έννοιες διακριτές. Η οικονομική μεγέθυνση αναφέρεται σε ποσοτικές μεταβολές και μετρίεται συνήθως ως η αύξηση του κατά κεφαλήν προϊόντος ή εισοδήματος. Η ανάπτυξη είναι ευρύτερη έννοια και έχει ποσοτικές και ποιοτικές διαστάσεις και συνεπάγεται διαρθρωτικές αλλαγές. Περιλαμβάνει την αύξηση του εισοδήματος αλλά και τη μείωση της φτώχειας, την εξασφάλιση τροφής, υγείας, παιδείας και ποιότητας ζωής. Συνοπτικά η ανάπτυξη προϋποθέτει τη διάχυση της οικονομικής μεγέθυνσης και την εξάπλωση των οικονομικών ευκαιριών.⁷

Η τεχνολογία αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη και για την αξιολόγηση των πραγματικών μακροοικονομικών στοιχείων. Όσο πιο αναπτυγμένη στη τεχνολογία είναι μια οικονομία τόσο αυξάνονται τα μακροοικονομικά μεγέθη και επιτυγχάνεται οικονομική και κοινωνική ευημερία. Επίσης, ελάχιστες χώρες όπως η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας ή η Ινδία παρουσιάζουν ανάπτυξη λόγω επιχειρήσεων ή οικονομίας εντάσεως εργασίας. Ιδιαίτερα στο τομέα των κατασκευών η τεχνολογική εξέλιξη αποτελεί συγκριτική πλεονέκτημα για την ηγέτιδα εταιρεία. Η τεχνολογία μπορεί να εστιασθεί στην έρευνα και ανάπτυξη μέσα από ίδια κεφάλαια ή από επιχορηγήσεις του κρατικού τομέα. Επίσης, η επένδυση στην ενέργεια αποτελεί μια άλλη μορφή τεχνολογικής υπεροχής και η επέκταση της εταιρείας στο ηλεκτρονικό επιχειρείν δίνει πολλαπλασιαστικά οφέλη στην ανάπτυξή της.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την οικονομία ο πολιτικός. Όταν μια χώρα έχει πολιτική σταθερότητα, τότε είναι σε θέση να προστατεύει και να αναπτύσσει την οικονομική δραστηριότητα στην επικράτεια της. Για παράδειγμα τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα με τις συνεχείς εναλλαγές σε πολιτικό επίπεδο και με την δημοσιονομική πολιτική εκ της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν αποτελεί η Ελλάδα χώρα για ξένες ή εγχώριες επενδύσεις. Σε συνέχεια του πολιτικού επιπέδου για τις κατασκευές σημαντικό στοιχείο αποτελεί το νομικό πλαίσιο που αντιμετωπίζει ο τεχνικός κλάδος. Σε κάθε αναπτυξιακό νόμο υπάρχουν διατάξεις για τα εργοληπτικά έργα και τις κατασκευές που αλλάζουν σημαντικά τις διαδικασίες και δημιουργούν αναστάτωση στην εύρυθμη λειτουργία των κατασκευαστικών εταιρειών. Τέλος, το

⁷ Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 508 – 612, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, Μέρος Τέταρτο σελ. 403 – 420, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.

Οικονομική της Ανάπτυξης, Μιχαήλ Α. Αλεξανδρίδης, Κεφάλαιο Πρώτο και Δεύτερο, Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική, 2007

πολιτισμικό επίπεδο και η κουλτούρα αποτελούν παράγοντες επιτυχίας η αποτυχίας της οποιασδήποτε επιχειρηματικής δραστηριότητας.

1.2. Καρτέλ⁸

Καρτέλ είναι η συμφωνία μεταξύ ανταγωνιστών με την οποία επιδιώκεται ο περιορισμός του ανταγωνισμού μεταξύ τους ως προς τις τιμές πώλησης, τους όρους πληρωμής, τη γεωγραφική δραστηριοποίηση, την αποδοχή ή απόρριψη ζητήσεων από πελάτες και άλλα παρόμοια. Δεν έχει ουσιαστική σημασία εάν η συμφωνία είναι ρητή, άτυπη ή εθιμική. Εφόσον οι ανταγωνιστές γνωρίζουν και ενεργούν με γνώμονα τις αντιδράσεις αλλήλων, υφίσταται καρτέλ, αδιάφορα αν υπάρχει ή όχι τυπική συμφωνία. Καρτέλ δημιουργούνται συνήθως μεταξύ επιχειρήσεων που παράγουν τυποποιημένα προϊόντα των οποίων η δαπάνη μεταφοράς στον καταναλωτή είναι υψηλή και μεταξύ επιχειρήσεων που προσφέρουν πρώτες ύλες και προϊόντα με ανελαστική ζήτηση. Ένα είδος καρτέλ είναι επίσης οι προσπάθειες που καταβάλλουν διάφορες επαγγελματικές οργανώσεις, για να καθορίσουν συλλογικά την αμοιβή των υπηρεσιών τους, όπως λ.χ. οι ναυτιλιακές οργανώσεις, οι δικηγορικοί σύλλογοι, τα τεχνικά επιμελητήρια, διάφοροι επαγγελματικοί σύνδεσμοι κ.λπ. Πολλές φορές η σύσταση καρτέλ είναι αποτέλεσμα των καταστροφικών συνεπειών από την έξαρση του ανταγωνισμού που τελικά κατέληξε σε πόλεμο τιμών.

Γενικά οι συνασπιζόμενες επιχειρήσεις των καρτέλ είναι μεγάλες επιχειρήσεις που δεσμεύονται μεταξύ τους, για κάποιο χρονικό διάστημα, συνηθέστερα μεγαλύτερο της δεκαετίας, με διάφορους όρους δια συμβάσεως, διατηρώντας όμως την αυτοτέλεια και ανεξαρτησία τους. Η δε σύμβαση αυτή προβλέπει πολύ υψηλή ποινική ρήτρα σε περιουσιακά στοιχεία ή στην ιδιοκτησία που καταπίπτει σε βάρος εκείνης της συμβαλλόμενης επιχείρησης που τυχόν δεν θα συμμορφωνόταν ή θα αθετούσε το περιεχόμενο της συμφωνίας. Η συμφωνία αυτή μπορεί ν' αφορά είτε κάποιο καθορισμό ποσότητας παραγωγής μιας εκάστης των συμβαλλομένων ή στον καθορισμό ενιαίας ποιότητας ή ορισμένης ποικιλίας, κ.λ.π.. Τα Καρτέλ διακρίνονται σύμφωνα με το περιεχόμενο της σύμβασης του σε έκταση δράσης, σε αίτιο σύμπραξης και σε περιεχόμενο δράσης. Επομένως, πολλές φορές δε δημιουργούνται

⁸Διεθνές οικονομικές σχέσεις: Διεθνείς Εμπόριο, Γ.Μ. Αγιομυργιανάκης – Μ. Βλάσσης – Η. Thompson, σελ. 42 – 46 και 84 – 87, Εκδόσεις Rosili, Αθήνα 2006.

λόγο της φύσης του έργου ή του μεγέθους αυτού, αλλά στο να θωρακιστούν στην αγορά τα συμφέροντά τους με αποτέλεσμα την στρέβλωση της λειτουργίας του πλήρη ανταγωνισμού.

Κατά την έκταση δράσης: αυτά διακρίνονται σε "εθνικά καρτέλ" και "πολυεθνικά" ή "διεθνή καρτέλ". Κατά το αίτιο σύμπραξης: διακρίνονται σε "ελεύθερα καρτέλ" ή σε "αναγκαστικά καρτέλ", όπου τα μεν πρώτα συγκροτούνται με ελεύθερη συμφωνία, τα δε δεύτερα κατόπιν κρατικού παρεμβατισμού ή κατόπιν έκτακτης κρατικής επιταγής. Τέλος κατά το περιεχόμενο τη δράσης τα Καρτέλ διακρίνονται σε "καρτέλ προσφοράς" και σε "καρτέλ ζήτησης". Τα μεν πρώτα αποβλέπουν σε ρύθμιση των σχέσεων που αφορούν τη προσφορά ειδών των συνασπιζομένων επιχειρήσεων, τα δε δεύτερα αποσκοπούν στη κατάπαυση του μεταξύ τους αναπτυσσόμενου ανταγωνισμού. προκειμένου έτσι απρόσκοπτα να προχωρήσουν σε βάθος χρόνου σε νέες επενδύσεις. Από την παραπάνω ανάλυση φαίνεται ότι η διατήρηση της συνεργασίας σε ένα καρτέλ δεν είναι εύκολη, καθώς κάθε μέλος έχει συμφέρον να αποκλίνει από την συμφωνημένη συμπεριφορά (να ρίξει τις τιμές π.χ. και να λάβει μεγαλύτερο μέρος της πελατείας). Όμως, τα Καρτέλ που έχουν μακροχρόνιο προγραμματισμό από την δομή τους διαφαίνονται τα κέρδη για όλα τα συμβαλλόμενα μέλη και δεν υπάρχει λόγος για διάσπαση της συμφωνίας.

Ντάμπινγκ, στο διεθνές εμπόριο, είναι η διαφοροποιημένη τιμολόγηση του ιδίου προϊόντος σε διαφορετικές αγορές και ιδιαίτερα η μείωση της τιμής κάτω από το συνολικό μέσο κόστος παραγωγής της επιχείρησης με σκοπό την διείσδυση σε αγορές του εξωτερικού. Το ντάμπινγκ διακρίνεται σε διαρκές, που ο παραγωγός προσαρμόζεται στις διαφορετικές συνθήκες ζήτησης και πουλά τα προϊόντα του σε χαμηλότερες τιμές στην αγορά που έχει την υψηλότερη ελαστικότητα ζήτησης. Επίσης, υπάρχει το σποραδικό που ο εξαγωγέας επιχειρεί να απαλλαγεί από τα αποθέματά του και το ληστρικό που πραγματοποιείται η ενσυνείδητη πώληση των προϊόντων μιας επιχείρησης σε μια εξαγωγική αγορά σε τιμές κάτω του μέσου συνολικού κόστους με σκοπό την εκτόπιση των τοπικών παραγωγών και την τελική μονοπώληση της αγοράς.

1.3. Επιπτώσεις στην οικονομία από παραβιάσεις ή στρεβλώσεις του ελεύθερου ανταγωνισμού⁹

Οι παραβιάσεις του ελεύθερου ανταγωνισμού μειώνουν αρχικά τα οφέλη από αυτήν την αγορά. Δεν δημιουργεί συγκριτικό πλεονέκτημα στις εταιρείες που είναι στην αγορά. Δημιουργεί προβλήματα στην είσοδο νέων εταιρειών στο κλάδο και από την άλλη μια τεχνολογική υπεροχή δημιουργεί ανισότητες. Στις περισσότερες αναπτυγμένες ή αναπτυσσόμενες χώρες υπάρχει ανεξάρτητη αρχή που ελέγχει τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού. Σκοπό έχει την διασφάλιση των αρχών του τέλειου ανταγωνισμού και όπου υπάρχει καταπάτησή του να επιβάλλει τις αντίστοιχες ποινές. Πολλές φορές υπάρχει, όμως, από την ίδια την αρχή στρέβλωση της λειτουργίας της και κατά συνέπεια της λειτουργίας του τέλειου ανταγωνισμού.

Από την στρέβλωση του τέλειου ανταγωνισμού δημιουργούνται ανισότητες στην αγορά και μακροπρόθεσμα δημιουργούνται μεγάλοι όμιλοι και οδηγείτε η αγορά σε ολιγοπώλιο η μονοπωλιακό ανταγωνισμό. Επίσης, δημιουργεί λανθασμένους δείκτες για την οικονομική ανάπτυξη και σε πολλές περιπτώσεις δημιουργεί αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Από την άλλη, λόγω της φαινομενικής ανάπτυξης του κλάδου έχει αυξητικό ποσοστό στο Α.Ε.Π.. Εν δυνάμει είναι ένας παράγοντας αύξησης της ανεργία παρά το ότι συντελεί βραχυχρόνια στη μείωση της , αλλά και στην ακαμψία ή την μείωση των μισθών του κλάδου. Επομένως, τα αποτελέσματα είναι μείωση του Α.Ε.Π., του εισοδήματος και του επιτοκίου.

Εν συνεχεία των αποτελεσμάτων των παραβιάσεων του ελεύθερου ανταγωνισμού είναι η αύξηση του δείκτη τιμών και κατά συνέπεια του πληθωρισμού. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, την μείωση της αποταμίευσης και εν συνέχεια την μείωση του επιπέδου των επενδύσεων. Όλα αυτά αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την συρρίκνωση της οικονομίας. Επομένως, στην Ελλάδα υπάρχει η περίπτωση εκτός από το μεγάλο σε όγκο εργαζομένων του δημοσίου τομέα να συμμετέχει στο δημοσιονομικό έλλειμα και μια διαστρέβλωση του ελεύθερου όπως είναι τα καρτέλ.

⁹ Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 128 – 163, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.

Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, Μέρος Τέταρτο σελ. 545 – 591, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Διαφορετικές δυνάμεις (κυβερνήσεις, πιστωτές, επενδυτές και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα) και τα πιθανά οφέλη οδήγησαν στη συνεχή επέκταση της διαδικασίας παγκοσμιοποίησης. Μετά την αποτυχία του συστήματος Bretton Woods (1971), το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα εισήλθε σε μια νέα φάση ανάπτυξης που χαρακτηριζόταν από ισχυρή κινητικότητα κεφαλαίων, μεγαλύτερη συμμετοχή των αναδυόμενων αγορών στις συναλλαγές της παγκόσμιας οικονομίας. Ένα υψηλότερο επίπεδο πραγμάτωσης για αυτές τις αγορές που διπλασιάστηκε με την ελευθέρωση των λογαριασμών κεφαλαίου προκάλεσε σημαντική αύξηση της αλληλεξάρτησης μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων οικονομιών από όλες τις περιοχές του κόσμου. Η ανάλυση αυτών των αλληλεξαρτήσεων είναι πολύ σημαντική για την κατανόηση της πραγματικής φύσης της τρέχουσας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης και προσφέρει νέες προοπτικές για τις επιπτώσεις τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Η μελέτη αυτή επικεντρώνεται στην ανάλυση της επίδρασης της εξάπλωσης της τρέχουσας οικονομικής κρίσης στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, εντοπίζοντας διάφορους παράγοντες που θα μπορούσαν να εξηγήσουν την κατάσταση σε αυτόν τον τομέα. **Σε πολλές περιπτώσεις οι παράγοντες εστιάζονται σε παθογένειες της εθνικής οικονομίας. Τέτοιες παθογένειες είναι ο τρόπος παραγωγής, ο υπάρχον κρατικός παρεμβατισμός και τα υπάρχοντα καρτέλ σε τομείς της οικονομίας που είναι δύσκολο να αντιστραφούν.**¹⁰

Η εμφάνιση των χρηματοπιστωτικών κρίσεων στο σύστημα των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει τις αλληλένδετες επιπτώσεις της στις οικονομίες της «Αναδυόμενης Ασίας». Η εργασία αυτή χρησιμοποιεί πλαίσιο μοντέλου βαρύτητας για να καταγράψει τον αντίκτυπο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης στις εμπορικές δυνατότητες των ασιατικών οικονομιών, όπως της Κίνας, της Μαλαισίας, της Σιγκαπούρης, της Ινδονησίας, των Φιλιππίνων και της Νότιας Κορέας με την Ινδία στην εποχή μετά την κρίση. Οι επιλεγμένες ασιατικές οικονομίες έχουν οριστεί από το ΔΝΤ ως Αναδυόμενη Ασία που δικαιολογεί την ένταξή τους ως ομάδα παρά την ετερογένεια των ρυθμών ανάπτυξής τους. Η παρούσα μελέτη καλύπτει την

¹⁰ International Journal of Liability and Scientific Enquiry, “Contagion effect of economic crisis in Eastern European Countries”, Cristian Daun, Τεύχος 4, Άρθρο 3, σελ. 202 – 217, 2010.

περίοδο 1985 έως 2010 και ασχολείται με τα ετήσια στοιχεία για τις διμερείς εμπορικές ροές και τα οικονομικά μεγέθη των χωρών που λαμβάνονται σε ζεύγη. Η εξίσωση του μοντέλου βαρύτητας κατασκευάζεται με βάση τις αναφερθείσες μεταβλητές και εκτιμάται περαιτέρω εντός της δομής της παραγοντικής ανάλυσης, λαμβάνοντας υπόψη την παρουσία της συνένωσης αυτών των παραγόντων. Οι διμερείς εμπορικές δυνατότητες των επιλεγμένων ασιατικών οικονομιών υπολογίζονται εμπειρικά για να εξετάσουν τα πρότυπα επέκτασης και συρρίκνωσης της εμπορικής τους συμμετοχής με την Ινδία στην εποχή μετά την κρίση. Η μελέτη αυτή επισημαίνει σοβαρές ανησυχίες σχετικά με τον προστατευτισμό, το κόστος των μεταφορών και την πολιτική ελευθέρωσης. Μεταξύ των οικονομιών της Αναδυόμενης Ασίας, η Κίνα και οι Φιλιππίνες έχουν ανταποκριθεί θετικά στην επέκταση των εμπορικών δυνατοτήτων εν μέσω των χρηματοπιστωτικών κρίσεων όσον αφορά τη συμμετοχή της στο παγκόσμιο εμπόριο με την Ινδία. Αυτό απαιτεί από την Ινδία να υιοθετήσει μια επιλεκτική και προσεκτική προσέγγιση στην επιλογή των εμπορικών εταίρων της Αναδυόμενης Ασίας. Ουσιαστικά στην περιοχή της Ασίας υπάρχουν πολλές ιδιαιτερότητες που φαίνονται στην πρακτική διεθνοποίησης της οικονομίας των χωρών που υπάγονται στην ομάδα της «Αναδυόμενης Ασίας». **Η Ινδία υπάγεται στην αναπτυσσόμενες χώρες και είναι στην ομάδα των 20 χωρών με τις καλύτερες ή πιο δυναμικές οικονομίες. Αυτό βασίζεται στις δομές της αποικιακής πολιτικής, στη γεωστρατηγική θέση της και στον ορυκτό πλούτο της. Από την άλλη, οι άλλες χώρες έχουν ανάπτυξη των οικονομιών τους και θέλουν μια χώρα για να εξάγει τα προϊόντα τους. Επίσης, αυτές οι χώρες είχαν αυταρχικά καθεστώτα με βασιλείς και είναι εύκολο να ακολουθήσουν συγκεκριμένες οδηγίες. Συνεπώς, όλες αυτές οι ιδιαιτερότητες οδηγούν στην ανάπτυξη καρτέλ στην περιοχή με σκοπό το κέρδος και την ανάπτυξη. Έχουν μακροχρόνια τάση και όλοι ξέρουν το ποσοστό κέρδους που κατέχουν.**¹¹

Το έγγραφο εντοπίζει και αναλύει τα κυριότερα οικονομικά θέματα που έχουν αντίκτυπο στην εμφάνιση και την κατανομή των καρτέλ σε χώρα μικρής οικονομίας αλλά με αναπτυγμένο πολιτισμικό ανταγωνισμό. Το τροποποιημένο μοντέλο «Five Forces» του Μ. Porter χρησιμοποιείται ως μεθοδολογική βάση για την εμπειρική ανάλυση στη Λιθουανία. Η περίοδος ανάλυσης είναι από το 2000 έως το 2014. Από

¹¹ *Procedia – Social and Behavioral Sciences, “Impact of Financial Crisis in Asia”, J. Felix -Raj S. Jim – Samrat Roy, Τεύχος 133, σελ. 336 – 345, 15 Μαΐου 2014.*

την ανάλυση προέκυψε ότι οι επιχειρηματικές ενώσεις και η πρόθεση των επιχειρήσεων να διαμορφώσουν τις συμπράξεις είναι οι κυριότεροι παράγοντες της εξεταζόμενης χώρας, γεγονός που είχε θετικό αντίκτυπο στην εμφάνιση της σύμπραξης. Οι παραγωγοί υποκατάστατων και οι δυνητικοί ανταγωνιστές δεν είχαν κανένα αποτέλεσμα. Η μεγαλύτερη επίδραση στην κατανομή της σύμπραξης είχε η δραστηριότητα του Συμβουλίου Ανταγωνισμού της Δημοκρατίας της Λιθουανίας. **Όμως, υπάρχουν θετικά αποτελέσματα από αυτήν την επιχειρηματική πρακτική λόγω της δομής της χώρας αυτής. Όλα τα παραγωγικά κέντρα τα είχε το κράτος και κατά συνέπεια η πιο εύκολη και ανώδυνη αλλαγή από τον κομμουνισμό στη μεικτή οικονομία ήταν με την δημιουργία των καρτέλ.**¹²

Οι κυριότερες πολιτικές απαντήσεις αποσκοπούν στη χρησιμοποίηση μηχανισμών της αγοράς σε μια προσπάθεια ελαχιστοποίησης του κόστους των μεγάλων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Προφανώς, αυτό θα πρέπει να κερδίσει ορισμένους μαχητές της κλιματικής αλλαγής, οι οποίοι ευθυγραμμίζονται με ομάδες προβληματισμού που προωθούν τις ελεύθερες αγορές και την οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, οι μαχητές για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και οι ακτιβιστές της ελεύθερης αγοράς βρίσκονται σε έντονη αντίθεση με την κλιματική πολιτική που βασίζεται στην αγορά, καθώς βρίσκονται σε οποιαδήποτε άλλη μορφή μετριασμού του κλίματος. Για να καταλάβουμε γιατί αυτή η ομάδα απορρίπτουν τις προτάσεις πολιτικής που βασίζονται στην αγορά, αναλύθηκε ένα αρχείο περιβαλλοντικών ενημερωτικών δελτίων για την ελεύθερη αγορά και για θέματα οικονομικής αντιπολίτευσης. Η ανάλυση αυτή αποκάλυψε πώς αυτοί βασίζονται στην έννοια ενός ρυθμιστικού καρτέλ για τη σύνδεση της οικονομικής αντιπολίτευσης με την πολιτική για το κλίμα με επιθέσεις σε επιστημονικά στοιχεία. Επειδή οι επαγγελματίες επιστήμονες δεν λειτουργούν κάτω από συμβατικές δομές κινήτρων ιδιωτικής αγοράς, οι νεοφιλελεύθεροι αρνητές της κλιματικής αλλαγής πλαισιώνουν την επιστημονική γνώση ως επίθεση στην οικονομική ελευθερία, όταν χρησιμοποιούνται για να καθοδηγήσουν την πολιτική που διέπει τις σχέσεις περιβάλλοντος-οικονομίας. **Από το παραπάνω διεθνές άρθρο διαφαίνεται πόσο σημαντικό είναι το καρτέλ της ενέργειας σε παγκόσμια κλίμακα. Υπάρχουν υποστηρικτές του σε όλες τις**

¹² *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, “The Economic Subjects, Influencing the Emergence and Breakdown of Cartels in the Country of Small Economy with Developed Culture of Competition, Irena Peraskiene – Jurgita Bruneckiene, Τεύχος 213, σελ. 67 -73, 1 Δεκεμβρίου 2015.

επαγγελματικές βαθμίδες και βασίζουν τα αποτελέσματά τους στις συνεχόμενες μεταβολές των οικονομικών στοιχείων και περιβαλλοντικών αποτελεσμάτων.¹³

Πριν από την πραγματοποίηση μιας εμπειρικής μελέτης σχετικά με ένα μοντέλο ολοκληρωμένης αξιολόγησης των επιπτώσεων της σύμπραξης στην οικονομία, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι κάθε οικονομική μοντελοποίηση σχετίζεται με παραδοχές που επηρεάζουν άμεσα τα αποτελέσματα της αξιολόγησης. Για τον λόγο αυτό, ο προσδιορισμός της έκτασης του αντίκτυπου της σύμπραξης σχετίζεται με σημαντικούς περιορισμούς υπό την έννοια του πιθανού βαθμού εμπιστοσύνης και ακρίβειας. Παρά το γεγονός ότι η ίδια η ουσία της εκτίμησης επιπτώσεων της σύμπραξης ήδη καθορίζει την απουσία «πραγματικής» αξίας των επιπτώσεων, αλλά μόνο εκτιμήσεις που βασίζονται σε παραδοχές και προσεγγίσεις, η παρούσα εμπειρική μελέτη στοχεύει όχι μόνο στην ανάπτυξη ενός μεθοδολογικού πλαισίου για την επίπτωση του καρτέλ. Αλλά και αύξηση του γενικού επιπέδου του επιπέδου ανταγωνισμού στη Λιθουανία, διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής ανταγωνισμού, βελτίωση της πρακτικής του δικαίου ανταγωνισμού και πρόληψη της σύστασης καρτέλ. **Από την παραπάνω ανάλυση διαφαίνεται ότι μακροπρόθεσμα σε οποιαδήποτε οικονομία δημιουργηθούν καρτέλ θα οδηγήσουν σε αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις. Υπάρχουν πολλοί υποστηρικτές που αναφέρονται στη διαδικασία για δημιουργία καρτέλ βραχυχρόνιας κλίμακας για αύξηση του ανταγωνισμού και των μακροοικονομικών στοιχείων. Όμως, δεν υπάρχουν σημαντικά στοιχεία για την επιστημονική τεκμηρίωση αυτής της άποψης¹⁴.**

Αυτό το ειδικό τεύχος εξετάζει εμπειρικά τους καθοριστικούς παράγοντες του σχηματισμού καρτέλ, της σταθερότητας και της διάρκειας με τη χρήση διεθνών αποδείξεων. Ο Levenstein και ο Suslow εξετάζουν την εμπειρία των ΗΠΑ. Ο Zhou θεωρεί το πρόβλημα της υποτροπής στη δημιουργία καρτέλ στην Ευρώπη. Ο Ghosal και ο Sokol εξετάζουν τόσο την αμερικανική όσο και την ευρωπαϊκή εμπειρία με έμφαση στις αλλαγές πολιτικής των ΗΠΑ. Και Feinberg et al. πραγματοποιεί προσπάθεια ανάλυσης της πρόσφατης αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας στην Νότια

¹³ Environmental Politics, "The Climatism cartel: why climate change deniers oppose market – based mitigation policy, Jeremiah Bohr, Τεύχος 25, Άρθρο 5, σελ. 812 – 830, 7 Μαρτίου 2016.

¹⁴ The Impact of Cartels on national Economy and Competitiveness, "Empirical Application of a Model for an Intergated Assesment of Cartel Impact on the National Economy in the Case of Lithuania", Jurgita Bruneckiene – Irena Pekarskiene – Andrius Guzaicious – Oksana Palekiene – Jurate Soviene, Άρθρο 9, σελ. 231 – 278, 2011.

Κορέα. Από τις παραπάνω αναλύσεις δεν διαφαίνεται σε όλες τις περιπτώσεις αρνητικές επιπτώσεις από την δημιουργία καρτέλ. Αυτό βασίζεται στη διαδικασία που δημιουργούνται, εάν το επιτρέπει και με ποιο τρόπο το νομικό σύστημα και εάν υπάρχουν ενέργειες για τις μακροοικονομικές αρνητικές επιπτώσεις.¹⁵

Παρά την αυξανόμενη πολυπλοκότητα των αντιμονοπωλιακών καθεστώτων σε όλο τον κόσμο, τα καρτέλ εξαγωγής επωφελούνται από ειδική μεταχείριση: είναι σχεδόν γενικώς ανεκτά, αν δεν ενθαρρυνθούν στις χώρες προέλευσης. Οι οικονομολόγοι δεν προσφέρουν μια σαφή πολιτική θεωρία σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισής τους εν μέρει λόγω της έλλειψης εμπειρικών δεδομένων. Αυτό το άρθρο εξετάζει τα επιχειρήματα υπέρ και κατά των καρτέλ εξαγωγής και εντοπίζει τα υπάρχοντα κενά στο παρόν ρυθμιστικό πλαίσιο. Το θεωρητικό μέρος ακολουθείται από μια ανάλυση της πρόσφατης νομολογίας: ένα αμερικανικό καρτέλ που αμφισβητήθηκε με διαφορετικά αποτελέσματα στην Ινδία και τη Νότια Αφρική, καθώς και οι κινεζικές εξαγωγικές συμπράξεις που ασκήθηκαν στις ΗΠΑ. Οι κινεζικές υποθέσεις είναι ιδιαίτερα επίκαιρες δεδομένου ότι η διακυβευόμενη συμπεριφορά, πέραν του ότι υπόκεινται σε ιδιωτικές αντιμονοπωλιακές ενέργειες ενώπιον δικαστηρίων των ΗΠΑ, αμφισβητήθηκε επίσης στο πλαίσιο του πλαισίου επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ, επισημαίνοντας την υπάρχουσα διεπαφή μεταξύ εμπορίου και ανταγωνισμού. Ενώ οι πρόσφατες εξελίξεις αποδεικνύουν ότι τα θέματα που δεν επιδιώκουν να μην εξαφανιστούν και αναπτύσσεται μια νέα διάσταση που έχει τη δυνατότητα να θέσει εκ νέου τα καρτέλ στις διεθνείς ατζέντες. Η πρακτική σκέψη προτείνει την αναζήτηση της λύσης στο πλαίσιο του ΠΟΕ. **Ουσιαστικά τα καρτέλ δημιουργούνται για να υπάρχει σίγουρη επιτυχία του εγχειρήματος. Όμως, στο εξαγωγικό κομμάτι δημιουργεί προβλήματα στην ανταγωνιστικότητα και θα έπρεπε να προστατευθούν οι υπόλοιπες εταιρείες έναντι του καρτέλ. Επίσης, όταν δεν υπάγεται σε εξαγωγές, αλλά στην παραγωγή πάλι δημιουργούν θέματα ανταγωνισμού, όπου με την σειρά τους οδηγούν στην μείωση της πραγματικής οικονομίας.**¹⁶

¹⁵ Review of Industrial Organization, “Cartel Stability Determinants and International Evidence”, Robert M. Feinberg, Τεύχος 48, Άρθρο 4, σελ. 351 – 559, Ιούνιος 2016.

¹⁶ Journal Of International Law, “Export Cartels: Is it Legal to Target Your Neighbour? Analysis in Light of Recent Case Law”, Marek Martyniszyn, Τεύχος 15, Άρθρο 1, σελ. 181 – 222, 29 Μαρτίου 2012.

Σε αυτό το άρθρο εξετάζουμε αρκετές μελέτες διασταυρώσεων καρτέλ και ένα μεγάλο δείγμα μελετών περιπτώσεων καρτέλ σε μεμονωμένες βιομηχανίες. Συγκρίναμε τα ευρήματα αυτών των μελετών σχετικά με τη δραστηριότητα της σύμπραξης από την δεκαετία του 1980 με τα χαρακτηριστικά ενός δείγματος διεθνών καρτέλ από τη δεκαετία του 1990 και παρουσιάστηκαν προκαταρκτικά στοιχεία για το κατά πόσον τα τυποποιημένα γεγονότα σχετικά με τα χαρακτηριστικά της βιομηχανίας για τα ιστορικά καρτέλ αφορούν επίσης τα σύγχρονα καρτέλ. Το σκληρό μάθημα που αντλήθηκε από αυτήν την έρευνα για το εμπειρικό έργο είναι ότι είναι δύσκολο να γενικευτεί η συμπεριφορά του καρτέλ. Η εξέταση της διάρκειας της σύμπραξης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα καρτέλ δεν είναι ούτε βραχύβια ούτε μακροχρόνια. είναι και τα δύο. Ομοίως, η ανάλυσή μας για την επίδραση των καρτέλ στις τιμές και στην κερδοφορία διαπιστώνει ότι υπάρχει τεράστια διακύμανση στην επιτυχία της σύμπραξης με την αύξηση της τιμής στο επίπεδο μεγιστοποίησης των κοινών κερδών. Κατά την εξέταση των αναλύσεων των καρτέλ, όπως προτείνεται από την πρόσφατη θεωρητική βιβλιογραφία, η εξαπάτηση είναι μια κοινή αιτία. Εντούτοις, συμβαίνουν ακόμη συχνότερα, οι εισροές, οι εξωτερικοί κραδασμοί και τα προβλήματα διαπραγμάτευσης, γεγονός που υποδηλώνει ότι τα θέματα αυτά θα πρέπει να εξεταστούν διεξοδικότερα στις μελλοντικές εργασίες. Η υπόθεση του Stigler, σύμφωνα με την οποία οι μεγάλοι πελάτες συμβάλλουν σε καταστάσεις καρτέλ, επιβεβαιώνεται σε μερικές μελέτες περιπτώσεων. Ωστόσο, φαίνεται ότι υπάρχουν περισσότερες περιπτώσεις στο δείγμα, στις οποίες οι μεγάλοι πελάτες συμβάλλουν στη σταθεροποίηση της σύμπραξης. Μόνο η παλαιότερη από τις υποθέσεις, ότι οι εξαιρετικά συγκεντρωμένες βιομηχανίες είναι πιο επιρρεπείς στην καρτελοποίηση, φαίνεται να ισχύει στις μελέτες. Η ανικανότητά να βρεθούν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ αυτών των μελετών και των καρτέλ δεν αντανakλά απλώς την άγνοια μας για τις πράξεις ή τη μυστικότητα των καρτέλ από τις συμπράξεις (ή για τις διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις που καλύπτει η παρούσα έρευνα). Αντίθετα, αντανakλά τις αμέτρητες δυνατότητες για την οργάνωση ενός επιτυχημένου καρτέλ και την αλληλεξάρτηση των παραγόντων που καθορίζουν την επιτυχία της σύμπραξης.¹⁷

¹⁷ *Journal of Economic Literature*, "What Determines Cartel Success?", Margaret C. Lenenstein – Valerie Y. Suslow, Τεύχος 44, Άρθρο 1, 2006.

Μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Ηνωμένες Πολιτείες επιδίωξαν να επιβάλουν την αντιμονοπωλιακή τους παράδοση στον υπόλοιπο κόσμο. Πριν από τον πόλεμο, οι επιχειρήσεις που διασχίζουν τα εθνικά σύνορα ζούσαν με μια βασική αντίφαση: οι νόμοι των περισσότερων βιομηχανικών χωρών ανέχονταν και ακόμη ενθάρρυναν καρτέλ, ενώ το καταστατικό των Ηνωμένων Πολιτειών, η μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου, τους απαγόρευε. Οι περισσότερες συμπράξεις τελειοποίησαν το ζήτημα, πραγματοποιώντας συμφωνίες με εταιρείες των Η.Π.Α. που αποτολμούσαν στο εξωτερικό, συμφωνίες που εκμεταλλεύονταν κενά στο αμερικανικό καταστατικό της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας. Παρ'όλα αυτά, υπήρχαν πάντοτε οι δυνατότητες σύγκρουσης. Στα πενήντα χρόνια πριν από την WorldWar II, ο κόσμος απέκλεισε την ιδέα ότι ο οικονομικός ανταγωνισμός προώθησε κατ'ανάγκη το κοινό καλό. Η υποχώρηση, αν και σταδιακή στην αρχή, έγινε εντυπωσιακή με το ξέσπασμα του Α Παγκοσμίου Πολέμου το 1914. Μεταξύ των κύριων εκδηλώσεων αυτής της τάσης ήταν η επέκταση των καρτέλ, οι οποίες έπαιζαν έναν όλο και αυξανόμενο ρόλο στο εγχώριο και διεθνές εμπόριο και μέχρι το 1939 ένα σημαντικό παράγοντα στην παγκόσμια οικονομία. **Επομένως, η στοχοποίηση των καρτέλ πραγματοποιήθηκε από την οικονομία των ΗΠΑ επειδή διευκόλυνε τις δικές της οικονομικές ανάγκες της επεκτατικής της πολιτικής.**¹⁸

Οι πολιτικές για την προώθηση του ανταγωνισμού είναι υψηλές στην παγκόσμια πολιτική ατζέντα. Αλλά σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη αγορά, οι επιπτώσεις του εντονότερου ανταγωνισμού στη σταθερή συμπεριφορά, στη δομή της αγοράς και στις επιδόσεις της βιομηχανίας είναι συχνά δύσκολο να διακριθούν. Η μελέτη αυτή συνδυάζει θεωρητικά μοντέλα παιχνιδιών με εμπειρικές αποδείξεις από ένα "φυσικό πείραμα" της πολιτικής μεταρρύθμισης. Η εισαγωγή στο Ηνωμένο Βασίλειο του νόμου περί περιοριστικών εμπορικών πρακτικών του 1956 οδήγησε στην καταχώριση και στη συνέχεια στην κατάργηση ρητών περιοριστικών συμφωνιών μεταξύ των επιχειρήσεων και στην εντατικοποίηση του ανταγωνισμού των τιμών σε ένα φάσμα βιομηχανιών μεταποίησης. Εξίσου σημαντικός αριθμός βιομηχανιών δεν επηρεάστηκαν από τη νομοθεσία. Χρησιμοποιώντας δεδομένα πριν και μετά την πράξη του 1956, το βιβλίο αυτό συγκρίνει τις δύο ομάδες βιομηχανιών

¹⁸ Antitrust and The Formation of the Postwar World, Wyatt Wells, Columbia University Press, 2002.

για να προσδιορίσει την επίδραση του ανταγωνισμού τιμών στη συγκέντρωση, τον αριθμό των επιχειρήσεων και των εγκαταστάσεων, την κερδοφορία, τη διαφημιστική ένταση και την καινοτομία. Το βιβλίο αποφεύγει δύο κοινά προβλήματα στις εμπειρικές μελέτες του ανταγωνισμού: πώς να μετρήσουμε την ένταση του ανταγωνισμού και πώς να ξεδιπλώσουμε τους δεσμούς μεταξύ ανταγωνισμού και άλλων μεταβλητών. Επειδή η μεταβολή της έντασης του ανταγωνισμού είχε εξωτερική αιτία, δεν χρειάζεται να μετρηθεί άμεσα η ένταση του ανταγωνισμού και είναι δυνατόν να προσδιοριστούν οι μονόδρομες αιτιώδεις επιπτώσεις κατά την εκτίμηση των επιπτώσεων του ανταγωνισμού. Το βιβλίο εξετάζει επίσης θέματα όπως οι βιομηχανίες στις οποίες είναι πιο πιθανή η αθέμιτη σύμπραξη. Την επίδραση των καρτέλ και των νόμων περί καρτέλ στη διάρθρωση και την κερδοφορία της αγοράς, στους δεσμούς μεταξύ ανταγωνισμού, διαφήμισης και καινοτομίας. καθώς και στους περιορισμούς στην άσκηση των πολιτικών περί συγκεντρώσεων και αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας.¹⁹

Στο άρθρο «Leniency Programs and Cartel Prosecution» των συγγραφέων M. Motta και M. Polo ασχολείται με ζητήματα σχετικά με τους νόμους περί αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας έχουν σήμερα μεγάλη σημασία. Και πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο υιοθετούν πολιτικές επιείκειας για τον έλεγχο των πράξεων των καρτέλ. Χρησιμοποιήθηκε ένα θεωρητικό μοντέλο με σκοπό να αναλυθεί η ισορροπία των καρτέλ κάτω από διαφορετικούς νόμους αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας. Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε των Blum et al. αναλύει την ισορροπία των επιχειρήσεων στο πλαίσιο των διαφόρων μηχανισμών των πολιτικών επιείκειας. Από την διαδικασία αξιολόγησης εστιάστηκαν στην αξία του προστίμου και την επιρροή της στην ύπαρξη των καρτέλ. Επίσης, αναλύθηκε κατά πόσο επηρεάζει η νομιμότητα των πολιτικών επιείκειας στην δημιουργία των καρτέλ. Όταν οι αντιμονοπωλιακές αρχές ζητούν από τις επιχειρήσεις να προτείνουν εκ των προτέρων διαδικασίες που να επιτρέπουν τη νομιμότητα των καρτέλ, οι επιχειρήσεις θα έτειναν να μην δημιουργούν προοπτικές για την ίδρυση καρτέλ. Αυτή η πρακτική είναι εντελώς διαφορετική από την διαδικασία που οι επιχειρήσεις μπορούν να εξομολογηθούν στις αρχές ανταγωνισμού αφού έχουν ήδη γίνει καρτέλ. **Συνεπώς, τα προγράμματα επιείκειας έχουν αντικαταστήσει τα καρτέλ και δεν παρουσιάζουν τόσο**

¹⁹ **The Effects of Competition: Cartel Policy and The Evolution of Strategy and Structure in British Industry, George Symeonidis, The MIT Press, Ιανουάριος 2002.**

αρνητικές επιπτώσεις από ότι τα καρτέλ σε προηγούμενες χρονικές περιόδου. Παρ' όλα αυτά και στα προγράμματα επιείκειας υπάρχουν κυρώσεις και πρόστιμα στις εταιρείες που συμμετέχουν, αλλά δίνεται και η δυνατότητα για μείωση των κυρώσεων εάν η επιχείρηση απολογηθεί για αυτήν την πρακτική της.²⁰

Στο άρθρο «Expanding Leniency to fight collusion and corruption» των Giancarlo Spagnolo και Reinold Diogo Luz του 2016 αναλύεται ο τρόπος αντιμετώπισης για τα προγράμματα επιείκειας. Η καταπολέμηση των καρτέλ και της δωροδοκίας απαιτεί προσπάθειες σε εθνικό επίπεδο καθώς και πολύπλευρη συνεργασία. Η δημιουργία πολιτικών επιείκειας για την καταπολέμηση της διαφθοράς και ο συντονισμός τους με τις πολιτικές περί επιείκειας των αντιμονοπωλιακών μέτρων αποτελούσαν σημαντική προτεραιότητα. Η απουσία επίσημων προγραμμάτων επιείκειας για διαφθορά, εκτός από την παρεμπόδιση της επιβολής της νομοθεσίας κατά της διαφθοράς, περιορίζει τα κίνητρα των παραβατών να παραβλέψουν και να συνεργαστούν για τη διάβρωση των υποθέσεων καρτέλ μέσω του κινδύνου ποινικής δίωξης για το αδίκημα δωροδοκίας. Ωστόσο, τα προγράμματα αυτά πρέπει να σχεδιάζονται προσεκτικά, ώστε να αποφεύγεται η περιστασιακή συμπεριφορά και, κατά συνέπεια, να επιτυγχάνεται ο αποτρεπτικός στόχος τους. Προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων επιείκειας σε υποθέσεις πολλαπλών παραβάσεων, προτείνεται η δημιουργία ενός σημείου ενιαίας εξυπηρέτησης, το οποίο θα επιτρέπει σε επιχειρήσεις και ιδιώτες να αναφέρουν ταυτόχρονα διαφορετικά οικονομικά εγκλήματα και να επιτύχουν επιείκεια, υπό την προϋπόθεση ότι παρέχουν επαρκείς πληροφορίες και αποδεικτικά στοιχεία για την υπόθεση, έτσι ώστε να διωχθούν οι υπεύθυνοι για το υπό μελέτη οικονομικό έγκλημα. **Ουσιαστικά είναι πολύ σημαντικό για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων επιείκειας να υπάρχουν ασφαλιστικές δικλίδες για τον θεμιτό ανταγωνισμό και για την εύρυθμη λειτουργία του εκάστοτε παραγωγικού κλάδου.**²¹

Στο παρόν έγγραφο του Emilie Dargaud τον Ιούνιο του 2006 μελετήθηκε ο αντίκτυπος μιας συγχώνευσης με αθέμιτες συμπράξεις σε σχέση με την προμήθεια

²⁰ Leniency Programs and Cartel Prosecution, M. Motta – M. Polo, *International Journal of Industrial Organization*, Τεύχος 21, Άρθρο 3, σελ. 347 – 379, 2003.

²¹ Expanding Leniency to fight collusion and corruption, Giancarlo Spagnolo – Reinold Diogo Luz, *Stockholm School of Economics*, 15 Νοεμβρίου 2016.

κεφαλαίου μεταξύ των επιχειρήσεων. Τα ερευνητικά αποτελέσματα δείχνουν ότι η συγχώνευση καθιστά ευκολότερη τη συνεννόηση όταν το ασύμμετρο κεφάλαιο συνδυάζεται με λιγότερο αποτελεσματικά εμπιστευτικά στοιχεία λόγω των πιο συμμετρικών συνθηκών και στενότερων περιορισμών κινήτρων. Επιπλέον, αυτό το μοντέλο επιτρέπει να καθοριστεί ένα βέλτιστο κατώτατο όριο ασυμμετρίας μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων, όπως μια συγκέντρωση έχει προανταγωνιστικό αποτέλεσμα και συγκρίνεται αυτή η τιμή με την αξία που θα αποκαθιστούσε η τέλεια συμμετρία μεταξύ των επιχειρήσεων μετά τη συγχώνευση. **Συμπερασματικά, όταν υπάρχει ασύμμετρη πληροφόρηση οι συγχωνεύσεις είναι αποδοτικότερες με προγράμματα επιείκειας.**²²

Όταν οι εταιρείες πολλαπλών προϊόντων πραγματοποιούν ταυτόχρονες συμφωνίες καθορισμού τιμών σε διαφορετικές αγορές, ενδέχεται να επιθυμούν να χωρίσουν τις συμφωνίες τους που τις διαχειρίζονται με διαφορετικά άτομα, προκειμένου να αποφευχθεί η μόλυνση των ερευνών της αντιμονοπωλιακής αρχής. Αυτήν την θεωρία σε σχέση με τα προγράμματα επιείκειας αναλύονται στο άρθρο με τίτλο «Endogenous Firms' Organization Internal Audit and Leniency Programs» τον Σεπτέμβριο του 2015. Μερικές φορές τα προγράμματα επιείκειας είναι αποτελεσματικά για να νικήσουν αυτή τη στρατηγική και να αναγκάσουν τον Διευθύνοντα Σύμβουλο να ξεκινήσει εσωτερικές έρευνες και να αναφέρει τα εξαχθέντα σκληρά αποδεικτικά στοιχεία στην αντιμονοπωλιακή αρχή. Εντούτοις, αυτά τα προγράμματα ενδέχεται να έχουν συνωμοτικές συνέπειες για τις κεντρικές επιχειρήσεις. **Συνεπώς, τα προγράμματα επιείκειας μπορούν να εντοπίσουν παθογένειες σε ομίλους, που σε μακροπρόθεσμο επίπεδο οι ποινές είναι πιθανόν να έχουν αρνητικά αποτελέσματα για την ηγέτιδα επιχείρηση.**²³

Η κρίση της επιρροής της ιδιωτικής επιβολής του νόμου στην επιτυχία των προγραμμάτων επιείκειας είναι ένα πολύ ενδιαφέρον και σύγχρονο θέμα. Στο παρόν άρθρο «Analysis of the Cartel Legislation and Leniency Programs in Germany and the Czech Republic» αναφέρεται στο ερώτημα «Πώς πρέπει να αντιμετωπιστεί η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ενίσχυση του πυλώνα του ιδιωτικού δικαίου της επιβολής του νόμου περί συμπράξεων, ώστε να μην εξασθενεί συγχρόνως

²² **Mergers, Cartels and Leniency Programs: The role of Productions Capacities, Emilie Dargaud, Gate Working Paper, Τεύχος 8, Άρθρο 14, 4 Ιουνίου 2008.**

²³ **Endogenous Firms' Organization Internal Audit and Leniency Programs, , Emilie Dargaud – Armel Jasques, Gate Lyon Saint – Entienne, Σεπτέμβριος 2015.**

ο πυλώνας του δημοσίου δικαίου;». Ως αρχική υπόθεση της ανάλυσης είναι ότι η στήριξη της ιδιωτικής εκτέλεσης των αποζημιώσεων αποθαρρύνει τους συμμετέχοντες στη σύμπραξη να αναφέρουν την ύπαρξη συμπράξεων (cartel) και να αποφύγουν το πρόστιμο που επέβαλε το κράτος, διότι, αποδεχόμενοι μια σύμπραξη, ενδέχεται να αντιμετωπίσουν μια ακόμη μεγαλύτερη οικονομική επιβάρυνση απ'ό, τι στην περίπτωση ενός προστίμου. Ωστόσο, αν ληφθεί υπόψη η πολύ χαμηλή προσπάθεια των μειωμένων μερών (κυρίως καταναλωτών) να επιβάλουν τις αξιώσεις τους με ιδιωτικά μέσα, η υποστήριξη της ιδιωτικής επιβολής δεν πρέπει να θεωρείται ως κίνδυνος για τη λειτουργικότητα των προγραμμάτων επιείκειας, Αλλά μόνο ως κατάλληλο συμπλήρωμα, το οποίο μπορεί να ασκήσει επαρκή πίεση στον συμμετέχοντα στη σύμπραξη να εκτελεί τις δραστηριότητές του σύμφωνα με το νόμο. **Το άρθρο προσπαθεί να αποδείξει ότι προς το παρόν η υποστήριξη της ιδιωτικής επιβολής του νόμου περί καρτέλ δεν θέτει σε κίνδυνο τα προγράμματα επιείκειας και ότι είναι επιθυμητή η εφαρμογή νομικών θεσμών που προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία θα τονίζει τον ρόλο της ιδιωτικής επιβολής.**²⁴

²⁴ Analysis of the Cartel Legislation and Leniency Programs in Germany and the Czech Republic, Milos Koci, International Journal for Legal Research, Τεύχος 3, Άρθρο 3, 2013.

Κεφάλαιο Τρίτο: Ελληνικός Κατασκευαστικός Κλάδος

Ο τομέας των κατασκευών, ο οποίος περιλαμβάνει την ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα, τα δημόσια έργα και τα συγχρηματοδοτούμενα έργα, αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Αποτυπώνεται στο 8% στο ΑΕΠ και οι απασχολούμενοι με οποιαδήποτε μορφή εργασίας του κλάδου ανέρχονται περίπου σε 400.000. Στην ανάπτυξη του κατασκευαστικού κλάδου σημαντικός παράγοντας αποτέλεσε η απορρόφηση πόρων μέσω χρηματοδότησης από το Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) για έργα υποδομής. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η χρηματοδότηση των Ολυμπιακών έργων και η μεγέθυνση της ιδιωτικής οικοδομικής δραστηριότητας.

Ωστόσο, το τελευταίο διάστημα έχουν αρχίσει να εμφανίζονται οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, οι οποίες επέτειναν το ήδη βαρύ κλίμα που είχε διαμορφωθεί με τη μείωση των ολυμπιακών έργων την περίοδο μετά ή λίγο πριν τους ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας του 2004, καθώς και οι προβλέψεις για τα επόμενα έτη από το 2004 επιβεβαιώθηκαν και υπήρξε μείωση του κύκλου εργασιών και της απασχόλησης του κατασκευαστικού κλάδου. Η κρίση έχει οδηγήσει σε σημαντικές απώλειες θέσεων εργασίας αλλά και μειώσεις ημερομισθίων σε αυτούς που εξακολουθούν να απασχολούνται. Με δεδομένη τη σημασία του τομέα των κατασκευών, γίνεται αντιληπτό πόσο σοβαρές θα είναι οι επιπτώσεις από τη συνεχιζόμενη κρίση στην κατάσταση της οικονομίας, στην απασχόληση και στην κοινωνική συνοχή. Από τα παραπάνω διαφαίνεται πόσο επηρεάζει ο κλάδος και οι στρεβλώσεις του τα μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας.

3.1. Παρουσίαση του Κατασκευαστικού Κλάδου²⁵

Το κύριο χαρακτηριστικό του κλάδου των κατασκευών τα τελευταία χρόνια είναι η συνεχιζόμενη συρρίκνωση των επενδύσεων σε κατοικίες και η σταδιακή και αργή ανάκαμψη των υπόλοιπων κατασκευαστικών έργων, ενώ παράλληλα η αγορά ακινήτων παραμένει υποτονική τόσο με βάση το επίπεδο τιμών όσο και τον όγκο των συναλλαγών, αναφέρει στο εβδομαδιαίο δελτίο οικονομικών εξελίξεων η Alpha Bank. Στο δελτίο της η τράπεζα αναλύει τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ανωτέρω εξελίξεων καθώς και των προοπτικών της εγχώριας και διεθνούς ζήτησης για την αγορά κατοικίας στη χώρα μας.

Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ο κατασκευαστικός κλάδος, και ιδιαίτερα οι επενδύσεις σε κατοικίες, αδυνατούν να ανακάμψουν. Οι ιδιωτικές επενδύσεις σε κατοικίες στην Ελλάδα έχουν υποχωρήσει σφωρετικά κατά €23,6 δισ. την περίοδο 2008-2016. Ειδικά το 2016 σημειώθηκε πτώση των επενδύσεων σε κατοικίες κατά 12,6%, ενώ αντιθέτως, οι επενδύσεις σε κατασκευές εξαιρουμένων των κατοικιών ανέκαμψαν ελαφρά παρουσιάζοντας αύξηση 4,8%. Επιπροσθέτως, όπως παρατηρείται στο Γράφημα 1, η αξία των επενδύσεων σε κατοικίες υπολείπεται σημαντικά των επενδύσεων για λοιπές κατασκευές, εν αντιθέσει με ό,τι συνέβαινε πριν το 2012. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επενδύσεις σε κατοικίες αποτελούσαν το 2016 μόλις το 0,7% του ΑΕΠ, έναντι 9,9% του ΑΕΠ το 2007.

Ο λόγος τιμών κατοικιών προς ενοίκιο και ο δείκτης τιμών κατοικιών προς το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα αποτελούν δυο δείκτες αξιολόγησης της κατασκευαστικής δραστηριότητας. Ο πρώτος λόγος συγκρίνει την εξέλιξη του

²⁵ Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία: «Παγκόσμια Χρηματοοικονομική Κρίση & Εγχώρια και Διεθνής Αγορά Ακινήτων», ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ, σελ. 15 – 23, 49 – 50, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2012, Πειραιάς.

Μεταπτυχιακή Διπλωματικής Εργασία: «Ανάλυση Κατασκευαστικού Κλάδου: Περίπτωση Ελληνικής Εταιρείας», Καραγιάννη Ζωή, σελ. 25 – 27, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Νοέμβριος 2009. Πειραιάς.

Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (Συλλογικό Έργο), σελ. 8 – 9, Ιούνιος 2017.

Μελέτη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος, «Η κατασκευαστική και οικοδομική δραστηριότητα ως συνιστώσες της οικονομικής ανάπτυξης και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης σε αυτές», σελ. 8 – 28.

Ετήσιες Έρευνες για τον Κλάδο των Κατασκευών από την ICAP GROUP από το 2000 και έπειτα.

Ετήσιες Έρευνες για τον Κατασκευαστικό Κλάδο από την Ελληνική Στατιστική Αρχή από το 2000 και έπειτα.

κόστους αγοράς κατοικίας έναντι του κόστους μίσθωσης του ακινήτου (profitability ratio). Ο δείκτης αυτός ανήλθε σε υψηλό επίπεδο, στις 124,9 μονάδες το 2007, δηλαδή την χρονιά πριν από την κρίση, αποτυπώνοντας την μεγαλύτερη αύξηση των τιμών των κατοικιών έναντι των ενοικίων. Έκτοτε, οι τιμές των κατοικιών μειώθηκαν σημαντικά, κατά 40,2% σωρευτικά την περίοδο 2007-2016, με αποτέλεσμα την σημαντική πτώση του λόγου τιμών προς ενοίκια. Η εξέλιξη αυτή δείχνει την έντονη υποχώρηση της ζήτησης για αγορά κατοικιών που οδήγησε σε υπερβάλλουσα προσφορά.

Αντίστοιχη πτωτική πορεία παρουσιάζει και ο δείκτης τιμών κατοικιών προς το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα, ο οποίος αντανακλά τη δυνατότητα αγοράς κατοικίας και εξυπηρέτησης του σχετικού δανεισμού (affordability ratio). Στην περίοδο 2008 – 2016, η σωρευτική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος ανήλθε στο 31,7%. Ήταν, ωστόσο, μικρότερη έναντι της αντίστοιχης μείωσης των τιμών των κατοικιών, γεγονός που εξηγεί την πτωτική πορεία του εν λόγω δείκτη από το 2011 και μετά. Το 2016, ο λόγος των τιμών των οικιστικών μονάδων ως προς τα ενοίκια, όπως και ο δείκτης τιμών ακινήτων προς διαθέσιμο εισόδημα, κινούνται αρκετά χαμηλότερα από τον μακροχρόνιο μέσο όρο (2000- 2016: 103,8 μονάδες), καταδεικνύοντας έτσι τον βαθμό υποτίμησης των αξιών των κατοικιών στην εν λόγω χρονική περίοδο. Επομένως, η δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα και η αύξηση της φορολογίας έχει μειώσει και τις επενδύσεις στο κατασκευαστικό κλάδο, αλλά και στην ίδια την αξία της επένδυσης αυτής μετά την υλοποίησή της. Επιπροσθέτως η αγορά ακινήτων είναι δύσκολο να ανακάμψει λόγω των παραγόντων που εμποδίζουν την αύξηση της ζήτησης.

Η μείωση της ζήτησης των ακινήτων και ιδιαίτερα των οικιών βασίζεται στην συρρίκνωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Αυτό προέρχεται από την μείωση σε μέσο όρο και όχι σε μια συγκεκριμένη ομάδα πολιτών. Η μείωση προήλθε από την εσωτερική υποτίμηση της αξίας του χρήματος στην Ελλάδα μέσα από την φορολογία και την δημοσιονομική προσαρμογή. Μια άλλη παράμετρο αυτής της μείωσης είναι η μείωση της ζήτησης για στεγαστικά δάνεια έστω και εάν μειώθηκε το επιτόκιο. Αυτή η χρηματοοικονομική πραγματικότητα σε συνδυασμό με την αύξηση της ανεργίας και της φορολογίας μειώθηκε η αποταμιευτική δύναμη των νοικοκυριών στη τάξη του 10% και άνω από το 2012 και έπειτα. Επίσης, η υπέρμετρη φορολόγηση ειδικά της ακίνητης περιουσίας, σε συνδυασμό με την αστάθεια του φορολογικού

πλαίσιου, επηρέασε καταλυτικά στην καθίζηση της αγοράς. Οι επαναλαμβανόμενοι φόροι στην ακίνητη περιουσία ως ποσοστό στο ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι οι τρίτοι υψηλότεροι στην Ευρώπη μετά τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η σχετικά χαμηλή φορολογία στην ακίνητη περιουσία πριν το 2010 συνέβαλε μεταπολεμικά στην διαμόρφωση ενός παραδοσιακά υψηλού ποσοστού ιδιοκατοίκησης στην χώρα, καθώς το ακίνητο θεωρούνταν μέσο αποθεματοποίησης του πλούτου σε περιβάλλον υψηλότερου πληθωρισμού.

Η αδύναμη προοπτική της αγοράς ακινήτων επιβεβαιώνεται από την πτωτική πορεία και το εν γένει χαμηλό επίπεδο του δείκτη προσδοκιών των καταναλωτών για την αγορά ή την κατασκευή κατοικίας για τους επόμενους δώδεκα μήνες, που δημοσιεύει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επιπλέον, αν και ο δείκτης τιμών κατοικιών παρουσιάζει τάση σταθεροποίησης ανάμεσα στις 60- 59 μονάδες τα τελευταία έξη τρίμηνα, η εγχώρια ζήτηση για κατοικίες αναμένεται να είναι υποτονική δεδομένου ότι: (i) το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών δεν προβλέπεται να παρουσιάσει σημαντική άνοδο τα επόμενα έτη, (ii) η ανεργία θα παραμείνει σε διψήφιο ποσοστό έως το 2030 (σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) και (iii) το ύψος της φορολογίας στα ακίνητα φαίνεται ότι αποκτά μόνιμο χαρακτήρα. Δεδομένου λοιπόν ότι η εγχώρια ζήτηση για κατοικίες δεν αναμένεται να ανακάμψει άμεσα, αξίζει να διερευνηθεί η ενδεχόμενη ζήτηση για κατοικίες στην Ελλάδα από το εξωτερικό. Σύμφωνα με τα στοιχεία οι αξίες των κατοικιών στην Ελλάδα είναι πιο ελκυστικές σε σχέση με άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, αλλά υψηλότερες σε σύγκριση με χώρες των Βαλκανίων. Η Ελλάδα, προκειμένου να προσελκύσει ξένους επενδυτές, προσφέρει άδεια παραμονής (αρχικά για πέντε έτη με δυνατότητα ανανέωσης) σε μη-Ευρωπαίους πολίτες που αγοράζουν κατοικία αξίας άνω των 250 χιλιάδων ευρώ. Παρόμοια πολιτική έχει υιοθετήσει η Ουγγαρία, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Επιπλέον, ο φόρος μεταβίβασης των ακινήτων μειώθηκε από 10% στο 3% επί της αντικειμενικής αξίας του ακινήτου. Τα παραπάνω κίνητρα εν μέρει αναθέρμαναν το επενδυτικό ενδιαφέρον για κατοικίες το 2016, καθώς η αξία των κατοικιών που πωλήθηκαν σε ξένους επενδυτές αυξήθηκε στα €250 εκατ., από €186 εκατ. το 2015. Σημαντικό ρόλο στην περαιτέρω αύξηση της ζήτησης κατοικιών στην Ελλάδα από το εξωτερικό θα διαδραματίσει η μείωση της αβεβαιότητας στην χώρα, με τη προϋπόθεση ότι η παγκόσμια οικονομία θα διατηρήσει τον θετικό ρυθμό μεγέθυνσης.

Μια άλλη έρευνα για τις κατασκευές εκπονήθηκε από την ICAP GROUP και αποτυπώνει πτώση των εσόδων των τεχνικών επιχειρήσεων από την κατασκευή αυτοτελώς εκτελούμενων έργων της τάξης του 36% το 2012/11, ενώ την περίοδο 2008-2012 παρατηρούνται απώλειες 186.000 θέσεων εργασίας. Σημειώνεται ότι ο κλάδος των κατασκευών έφθασε στην κορύφωσή του το 2006, όπου συνέβαλε κατά 7,8% στο ΑΕΠ της χώρας, ενώ το 2011 η συμμετοχή του μειώθηκε μόλις στο 2,2%. Η κορύφωση αυτή βασίζεται και στα έργα υποδομής που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα. Η συμμετοχή του στη συνολική απασχόληση ανερχόταν σε 8,7% το 2008, έκτοτε όμως παρατηρείται συνεχής μείωση του ποσοστού συμμετοχής (5,6% το Β΄ Τρίμηνο του 2012). Σωρευτικά, την περίοδο 2008-2012 παρατηρούνται απώλειες 186 χιλ. θέσεων εργασίας. Αυτή η κατάσταση συνεχίζεται και έως το 2017

Η ίδια μελέτη επισημαίνει ότι τα τελευταία χρόνια οι περικοπές στα προγράμματα δημοσίων επενδύσεων και η μείωση στις δημοπρασίες δημοσίων έργων επέφεραν μείωση της κατασκευαστικής δραστηριότητας δημοσίων έργων. Περαιτέρω, η οικονομική ύφεση που πλήττει τη χώρα έχει επιφέρει μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών, αύξηση του αδιάθετου αποθέματος ακινήτων, μείωση των χορηγήσεων δανείων με αποτέλεσμα να πληγεί και ο τομέας κατασκευής ιδιωτικών έργων (κατοικίες, εμπορικά και βιομηχανικά ακίνητα κλπ). Συνέπεια των παραπάνω ήταν η δραστική επιβάρυνση των αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων ιδιαίτερα την τριετία 2009-2011, γεγονός το οποίο δημιούργησε ανακατατάξεις στον κλάδο, όπως υποβαθμίσεις επιχειρήσεων σε χαμηλότερες τάξεις πτυχίων, πτωχεύσεις, παύση λειτουργίας ορισμένων εταιρειών και γενικότερα σταδιακή μείωση του αριθμού των εταιρειών 5ης, 6ης και 7ης τάξης. Για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα στην εγχώρια αγορά, οι μεγαλύτερες (κυρίως) από τις εταιρείες του κλάδου, εκμεταλλεζόμενες τη σημαντική τεχνογνωσία που έχουν αποκτήσει αναζητούν ευκαιρίες και εκτός των ελληνικών συνόρων.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ίδιας κλαδικής μελέτης, το μέγεθος αγοράς των τεχνικών εταιρειών 7ης-6ης-5ης τάξης (έσοδα μόνο από την κατασκευή αυτοτελώς εκτελούμενων έργων, στην Ελλάδα και το εξωτερικό) παρουσιάζει μείωση από το 2009 και συγκεκριμένα υποχώρησε κατά 7,8% το 2011/10. Η πτωχική πορεία συνεχίστηκε και το 2012 με εκτιμώμενο ποσοστό της τάξης του 36%. Οι εταιρείες 6ης και 7ης τάξης αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο μέρος της αγοράς (40% και 46%

αντίστοιχα το 2011). Εάν ληφθούν υπόψη τα έσοδα των επιχειρήσεων τόσο από την κατασκευή ιδίων έργων όσο και από κοινοπραξίες, εκτιμάται ότι η συνολική αγορά των τεχνικών εταιρειών 5ης, 6ης και 7ης τάξης μειώθηκε κατά 13,5% το 2011/2010. Στο συνολικό μέγεθος αγοράς (ίδια έργα και κοινοπραξίες) τα έσοδα από την κατασκευή ιδίων έργων αντιπροσωπεύουν το 58% του συνόλου και τα έσοδα από την κατασκευή έργων σε κοινοπρακτική βάση το 42%. Αξιοσημείωτο είναι τα έσοδα των συγκεκριμένων επιχειρήσεων από την κατασκευή έργων στο εξωτερικό αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό μερίδιο στο σύνολο της αγοράς (περίπου 36% το 2011).

Οι κυριότεροι παράγοντες που έχουν επηρεάσει την πορεία της κατασκευαστικής δραστηριότητας στον τομέα των ιδιωτικών έργων και της οικοδομικής δραστηριότητας σχετίζονται με τα ακόλουθα θέματα:

- **Το τρίπτυχο πολυνομία – διαφθορά – ανυπαρξία ελέγχων:** Η πολυνομία είναι ένα μεγάλο διαρθρωτικό πρόβλημα στον κλάδο της οικοδομής το οποίο, σε συνδυασμό με την απουσία ουσιαστικών ελέγχων, συντελεί στην συνεχή ενίσχυση των φαινομένων διαφθοράς. Το τρίπτυχο πολυνομία – διαφθορά – ανυπαρξία ελέγχων δημιουργεί συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού και επηρεάζει δυσμενώς την υγιή ανάπτυξη του κλάδου σε βάθος χρόνου.

Όμως η συνεχής παραγωγή νέων νόμων ακόμη και στο διάστημα της κωδικοποίησης, αλλά και η μη ολοκλήρωση της προσπάθειας με κύρωση του Κώδικα από τη Βουλή, έθεσε το θέμα αυτό στο περιθώριο και ουσιαστικά εγκαταλείφθηκε. Η έλλειψη κωδικοποίησης της νομοθεσίας ευθύνεται για την ύπαρξη πλήθους διατάξεων που η μία καταργεί ή αντίκειται ή είναι ασύμβατη με την άλλη, με αποτέλεσμα την παρανομία. Επιπλέον, υπάρχουν περιπτώσεις όπου εκδίδονται αποφάσεις ή ακόμα και ολόκληροι νόμοι με αντισυνταγματικές διατάξεις. Το σίγουρο είναι ότι πρέπει να υπάρχει ένα σταθερό και απλοποιημένο καθεστώς πολεοδομικής νομοθεσίας, αλλά και εντατικοποίηση των ελέγχων προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα διαφθοράς.

- **Πολιτική γης:** Το κόστος των ακινήτων επηρεάζει την τελική τιμή των κατοικιών μέσα από το κόστος κατασκευής και το κόστος της γης. Το κόστος της γης αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην τελική αξία του ακίνητου και ο κύριος παράγοντας επιρροής του είναι οι πολιτικές επιλογές. Αυτή η

κατάσταση ονομάζεται «πολιτική γης». Η βασική λογική είναι ότι η ένταξη περιοχών στο σχέδιο πόλεως αυξάνει την προσφορά μειώνοντας το κόστος της νόμιμα δομούμενης γης, και συνεπώς τις τιμές των οικοπέδων.

Επομένως, επιβάλλεται η επιτάχυνση των διαδικασιών ένταξης στο σχέδιο πόλεως περιοχών για τις οποίες υπάρχει χρόνια εκκρεμότητα. Αυτό βέβαια, πρέπει να συνοδεύεται και από επενδύσεις σε υποδομές, περιβάλλον και μεταφορικά μέσα, αλλά και από ένα σαφή συνολικό χωροταξικό σχεδιασμό για την ευρύτερη περιοχή. Είναι λοιπόν εμφανές ότι δεν είναι εύκολο να προχωρήσουν γρήγορα οι εντάξεις στο σχέδιο πόλεως νέων περιοχών.

- **Φορολογική πολιτική στα ακίνητα:** Η υπερβολική φορολόγηση των ακινήτων αποτελεί ανασχετικό παράγοντα για τη λειτουργία της αγοράς και τη μακροχρόνια πορεία του κλάδου. Είναι σαφές ότι η στεγαστική πολιτική στην Ελλάδα παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες και αποκλίσεις σε σχέση με τα διεθνή δεδομένα. Αυτές οι ιδιαιτερότητες είναι τα πολύ υψηλά επίπεδα ιδιοκατοίκησης (80 – 85%), τα σχετικά χαμηλά επίπεδα κοινωνικής κατοικίας, τα υψηλά επίπεδα δεύτερης κατοικίας, ο ρόλος της οικογένειας και των διευρυμένων συγγενικών δικτύων. Επίσης, σημαντική διαφορά με την Ευρώπη αποτελεί η ίδιο-κατασκευή και ίδιο-χρηματοδότηση κατοικίας ως διευρυμένες στρατηγικές πρόσβασης στην κατοικία και το υψηλό μερίδιο που έχει στην συνολική περιουσία των ελληνικών νοικοκυριών η ακίνητη ιδιοκτησία.

Βάσει των παραπάνω, είναι σαφές ότι η ιδιοκτησία ακινήτων, ειδικά στην περίπτωση της Ελλάδας, δεν αποτελεί ασφαλές στοιχείο φοροδοτικής ικανότητας, αφού στον τομέα της στεγαστικής πολιτικής η ιδιωτική πρωτοβουλία κάλυψε ουσιαστικά τα κενά, που δημιουργούσε η απουσία δημόσιας πολιτικής για την στέγη. Με την επιβολή κεφαλικών φόρων στα ακίνητα (όπως ΕΤΑΚ, ΦΑΠ, ΔΦ), φόρων που χαρακτηρίζονται από την απουσία του στοιχείου της προοδευτικότητας στο συντελεστή της φορολογίας, δεν επιτελείται ο αναδιανεμητικός ρόλος της φορολογίας, αντίθετα επιβαρύνονται σημαντικά ακόμα και τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα που απλώς διαθέτουν κάποιο ακίνητο. Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι διαχρονικά, οι κυβερνήσεις της Ελλάδος, καταφεύγουν συχνά σε υπέρμετρη

φορολόγηση των ακινήτων και σε αυξήσεις των αντικειμενικών αξιών, πολλές φορές χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η αγορά

- **Οικονομική συγκυρία:** Η εκάστοτε οικονομική συγκυρία σαφώς επηρεάζει τις αποφάσεις των επενδυτών στα ακίνητα. Στην παρούσα περίοδο, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και οι κλυδωνισμοί που έχει προκαλέσει στην παγκόσμια και στην ελληνική οικονομία έχει οδηγήσει σε μείωση της ρευστότητας των νοικοκυριών, μείωση των χορηγήσεων στεγαστικών και επιχειρηματικών δανείων, σημαντική πτώση των επιχειρηματικών προσδοκιών και γενικευμένη αβεβαιότητα. Επομένως, η αγορά ακινήτων βρίσκεται σε στασιμότητα κατά το τελευταίο διάστημα.
- **Δημογραφικές εξελίξεις:** Αν και βραχυπρόθεσμα η μεταβολή της ζήτησης για κατοικίες συνδέεται με τη γενική κατάσταση της οικονομίας, η ζήτηση για κατοικίες μακροπρόθεσμα σχετίζεται με τις μεταβολές στο μέγεθος, στην ηλικιακή δομή και στη γενική τάση του πληθυσμού για σχηματισμό των νοικοκυριών. Έτσι οι δημογραφικές μεταβολές αποτελούν τις βασικές παραμέτρους για τον καθορισμό του επιπέδου, της σύνθεσης και της θέσης (τοποθεσίας) της ζήτησης των κατοικιών. Στην ελληνική πραγματικότητα ο πληθυσμός γίνεται γηραιότερος στα αστικά κέντρα, καθώς και ο συνωστισμός των μεταναστών σε συγκεκριμένες αστικές περιοχές. Τρεις ειδικές κατηγορίες ηλικιακών ομάδων: 25-44, 45-64 και 65 ετών και άνω εμφανίζονται να έχουν το 70.53% του πληθυσμού. Κάθε μια από αυτές τις ηλικιακές κατηγορίες έχουν το δικό τους τρόπο ζωής και χρειάζονται εξειδικευμένες κατηγορίες κατοικιών.

Συμπερασματικά, ο κατασκευαστικός κλάδος εστιάζεται στις κατασκευές οικιών, στα έργα υποδομής με κρατική συγχρηματοδότηση και στις συνδεδεμένες επιχειρήσεις. Ο υπό-κλάδος της κατασκευής οικιών έχει σταματήσει να αποτελεί το κύριο όχημα ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και έχει μειωθεί η συμμετοχή του στο κύκλο εργασιών του κλάδου. Από την άλλη, ο υπό-κλάδος των δημόσιων έργων έχει μειωθεί αισθητά λόγω του δημοσιονομικού ελλείμματος και της αναγκαιότητας για δημοσιονομική αναπροσαρμογή. Επίσης, σε έργα υποδομής όπως λιμάνια, σιδηροδρομικές γραμμές, αεροδρόμια είναι δύσκολη η υλοποίηση τεχνικών έργων λόγω νομικών ιδιαιτεροτήτων ως προς την κυριότητα. Κάποια λιμάνια και αεροδρόμια έχουν

εκχωρηθεί σε ιδιωτικές εταιρείες, που εάν πραγματοποιήσουν εργασίες θα πρέπει να εγκριθούν από το ελληνικό κράτος. Κατά συνέπεια υπάρχει γραφειοκρατία που δημιουργεί αντιξοότητες στην υλοποίηση έργων υποδομής ή που οδηγεί στην υλοποίησή τους από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Τέλος, υπάρχουν οι συνδεδεμένοι κλάδοι της οικονομίας που είναι η βιομηχανία δομικών υλικών ή οι εξορυκτικές δραστηριότητες. Αυτές οι εργασίες σχετίζονται με το κατασκευαστικό κλάδο και σε πολλές περιπτώσεις ταυτίζονται. Επίσης, οι εξορυκτικές διαδικασίες εάν δεν ενσωματωθεί στο πρωτογενή τομέα της οικονομίας και στις πρώτες ύλες μπορεί να ενσωματωθεί στο κατασκευαστικό κλάδο. Επίσης, πολλές εργασίες που σχετίζονται με το ενεργειακό κλάδο, όπως αιολικά ή ηλιακά πάρκα, αυξάνουν το κύκλο εργασιών του κατασκευαστικού κλάδου. Τέλος, πολλές εταιρείες που ασχολούνται με τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) είναι θυγατρικές εταιρείες κατασκευαστικών εταιρειών ή ομίλων που η ηγέτιδα εταιρεία είναι κατασκευαστική.

3.2. Συνεισφορά στην Ελληνική Οικονομία²⁶

Ο τομέας της κατασκευαστικής και της οικοδομικής δραστηριότητας μπορεί να εμφανίζεται ως ο τρίτος σε συμμετοχή στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, όμως ουσιαστικά είναι καθοριστικός για την ανάπτυξη συνολικά της οικονομίας. Ο κατασκευαστικός κλάδος απασχολεί το 9% περίπου της συνολικής απασχόλησης της χώρας, άμεσα ή έμμεσα απασχολούνται στην κατασκευαστική δραστηριότητα πάνω από 400.000 εργαζόμενοι. Την περίοδο 1998 – 2007, η απασχόληση στις κατασκευές

²⁶ Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία: «Παγκόσμια Χρηματοοικονομική Κρίση & Εγχώρια και Διεθνής Αγορά Ακινήτων», ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ, σελ. 23, 34 – 37, 49 – 50, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2012, Πειραιάς.

Μεταπτυχιακή Διπλωματικής Εργασία: «Ανάλυση Κατασκευαστικού Κλάδου: Περίπτωση Ελληνικής Εταιρείας», Καραγιάννη Ζωή, σελ. 50 – 52, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Νοέμβριος 2009. Πειραιάς.

Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (Συλλογικό Έργο), σελ. 8 – 9, Ιούνιος 2017.

Μελέτη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος, «Η κατασκευαστική και οικοδομική δραστηριότητα ως συνιστώσες της οικονομικής ανάπτυξης και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης σε αυτές», σελ. 29 – 40.

Ετήσιες Έρευνες για τον Κλάδο των Κατασκευών από την ICAP GROUP από το 2000 και έπειτα.

Ετήσιες Έρευνες για τον Κατασκευαστικό Κλάδο από την Ελληνική Στατιστική Αρχή από το 2000 και έπειτα.

είχε την ταχύτερη αύξηση από το σύνολο της οικονομίας. Πιο συγκεκριμένα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της απασχόλησης στις κατασκευές, ήταν 3,3% την περίοδο αυτή, έναντι 1,3% μόνο στο σύνολο της οικονομίας, άρα συνέβαλε πάρα πολύ στην αύξηση της απασχόλησης και στη μείωση της ανεργίας.

Ο κατασκευαστικός κλάδος αποτελούσε και αποτελεί ένα από τους βασικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας. Η αύξηση του κατασκευαστικού κλάδου βασίζεται στην υλοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα και η ανάγκη ύπαρξης σύγχρονων υποδομών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ενίσχυση του κλάδου αυτού ήταν σημαντική μέσω των Κοινοτικών κονδυλίων αλλά δυστυχώς τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης δε φαίνεται να έχουν δημιουργήσει τις υποδομές αυτές που να μπορούν να τροφοδοτούν την οικονομία. Από το 2003 άρχισαν να διαφαίνονται τα πρώτα σημάδια της «κρίσης», δηλαδή ότι μετά την ολοκλήρωση των ολυμπιακών έργων θα υπήρχε πολύ μεγάλο πρόβλημα στις κατασκευές. Επομένως, από το 2005 είχαν επισημανθεί ενστάσεις για την οικοδομική δραστηριότητα, αναφορά στην έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού και στον άναρχο τρόπο οικοδομικής και οικιστικής ανάπτυξης. Η διεθνής οικονομική κρίση βρήκε τον κατασκευαστικό τομέα της χώρας σε αρνητικό σημείο, καθώς ήδη το 2007 και το 2008 υπήρχαν σοβαρά προβλήματα στον τομέα των δημόσιων έργων αλλά και της οικοδομής.

Σε αυτή την αρνητικά εξελισσόμενη κατάσταση προστίθεται η διεθνής οικονομική κρίση, η οποία έχει αφενός επηρεάσει το κλίμα των επιχειρηματικών προσδοκιών και αφετέρου έχει περιορίσει σημαντικά τη ρευστότητα τόσο των νοικοκυριών, όσο και των επιχειρηματιών στη βάση και του τραπεζικού δανεισμού για τα στεγαστικά δάνεια αλλά και για τη χρηματοδότηση άλλου είδους δραστηριοτήτων. Παράλληλα, σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η στασιμότητα στα δημόσια έργα και η συνεχιζόμενη μείωση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Αυτή η χρηματοδοτική απραξία και η μείωση των κρατικών επενδύσεων έχει οδηγήσει στην συρρίκνωση του κατασκευαστικού κλάδου. Τα παραπάνω στοιχεία συνθέτουν τη συνολική εικόνα στασιμότητας του οικοδομικού και κατασκευαστικού κλάδου. Το οποίο δεν προέρχεται μόνο από την σύγχρονη ελληνική δημοσιονομική κρίση, αλλά και με το μοντέλο που έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο.

Χαρακτηριστικά του υπάρχοντος μοντέλου έχουν αποτελέσει, μεταξύ άλλων, η άναρχη οικοδομική και αστική ανάπτυξη, η απουσία ενός σταθερού συνολικού

μακροχρόνιου σχεδιασμού, η συχνή υλοποίηση αποσπασματικών και αμφιβόλου ανταποδοτικότητας έργων με κριτήριο μόνο την απορρόφηση πόρων και όχι τον ορθό σχεδιασμό, η υποβάθμιση της περιβαλλοντικής διάστασης των όποιων παρεμβάσεων κλπ.. Το υπάρχον μοντέλο, παρόλο που παρήγαγε σημαντική προστιθέμενη αξία στην οικονομία, δημιούργησε πολλές θέσεις εργασίας και γενικά συντέλεσε ώστε ο κλάδος της οικοδομικής και κατασκευαστικής δραστηριότητας να γίνει ένας από τους κλάδους που ουσιαστικά εξασφάλισαν τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της χώρας κατά τα προηγούμενα χρόνια, έχει φτάσει στα όρια του. Σύμφωνα με το σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον σε συνδυασμό με τις σύγχρονες προκλήσεις, τις μεγάλες κλιματικές αλλαγές και την προστασία του περιβάλλοντος, καθιστούν αναγκαία τη στροφή προς ένα νέο μοντέλο χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού. Σκοπός αυτού του νέου μοντέλου είναι η επίλυση χρόνιων προβλημάτων της ελληνικής πραγματικότητας και της επίτευξης ποιοτικής ανάπτυξης.

Επομένως, το νέο μοντέλο θα πρέπει να ενσωματώνει τις παραμέτρους:

- Βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών με την κατασκευή ποιοτικών και καλαίσθητων έργων.
- Προστασία του περιβάλλοντος, εξοικονόμηση ενέργειας και στροφή στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (για τις οποίες η χώρα διαθέτει πολύ πλούσιες και ουσιαστικά αναξιοποίητες δυνατότητες).
- Διατήρηση και ανάδειξη του ιδιαίτερου ελληνικού τοπίου και των σημαντικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων της χώρας αλλά και κάθε περιοχής ξεχωριστά.

3.3. Τάση σε σχέση με Διεθνή κατάσταση του Κλάδου²⁷

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η παγκόσμια ζήτηση σε έργα υποδομών απαιτεί επενδύσεις ύψους περίπου 55 τρισ. \$ έως το 2030. Ιδιαίτερα στη χρονική διάρκεια

²⁷ Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία: «Παγκόσμια Χρηματοοικονομική Κρίση & Εγχώρια και Διεθνής Αγορά Ακινήτων», ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ, σελ. 29 – 34, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2012, Πειραιάς.

Μεταπτυχιακή Διπλωματικής Εργασία: «Ανάλυση Κατασκευαστικού Κλάδου: Περίπτωση Ελληνικής Εταιρείας», Καραγιάννη Ζωή, σελ. 27 – 28, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Νοέμβριος 2009. Πειραιάς.

Ετήσιες Έρευνες για τον Κλάδο των Κατασκευών από την ICAP GROUP από το 2000 και έπειτα.

2010 – 2030 το 3,7 % του παγκόσμιου ΑΕΠ χρειάζεται να επενδυθεί σε ηλεκτρισμό, πετρέλαιο και φυσικό αέριο, οδικές και σιδηροδρομικές συγκοινωνίες και υπηρεσίες ύδρευσης. Οι παραδοσιακές πηγές χρηματοδότησης δεν είναι πλέον βιώσιμες για να καλύψουν τη ραγδαία αύξηση των έργων υποδομών που αναμένεται να ανέλθουν σε 2,8 τρισ. \$ ετησίως έως το 2030. Εν συνεχεία η μελέτη της Oxford Economics εκτιμά ότι η παγκόσμια δαπάνη για έργα υποδομών θα ανέλθει στα 44 τρισ. \$ έως το 2025. Για να καλυφθούν οι αυξανόμενες ανάγκες κάθε χώρας η παγκόσμια δαπάνη για υποδομές εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 2,2 τρισ. \$ ή 2,75% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Οι αναδυόμενες αγορές έχουν σημαντική συμβολή στις συνολικές επενδύσεις σε υποδομές. Η Κίνα και άλλες περιοχές της Ασίας πραγματοποίησαν πάνω από το 50% της δαπάνης σε έργα υποδομών, ενώ το μερίδιο της δυτικής Ευρώπης περιορίζεται στο 15%.

Η δαπάνη για έργα υποδομών στην Ευρώπη εκτιμάται σε 400 δισ. € μέχρι το 2025. Η δαπάνη αυτή έχει επηρεαστεί από την οικονομική κρίση και προσπαθεί να ανακάμψει από το 2014 και έως σήμερα. Η μέση ετήσια δαπάνη ανέρχεται σε 222 δισ. € ή περίπου 1,9% του Ευρωπαϊκού Α.Ε.Π.. Η Ευρώπη χρειάζεται ουσιαστικές επενδύσεις σε υποδομές και έναν συνδυασμό διαφορετικών μοντέλων χρηματοδότησης για να επιστρέψει σε βιώσιμη ανάπτυξη. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα πλαίσια της ανάπτυξης έχει θεσπίσει νέα εργαλεία για την ενίσχυση της δαπάνης σε υποδομές σε όλη την Ευρώπη. Τέλος, από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ εκτιμάται ότι κάθε δολάριο που δαπανάται παγκοσμίως σε επενδύσεις υποδομών έχει απόδοση μεταξύ 5% και 25%.

Στην ελληνική πραγματικότητα οι υποδομές στην έχουν επηρεαστεί σημαντικά από τη βαθιά ύφεση. Η συνολική αξία των νέων έργων υποδομών μειώθηκε κατά 67% μεταξύ 2006 και 2012, ενώ ταυτόχρονα το μερίδιο τους στο ελληνικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 2,4%. Η πτώση των επενδύσεων σε έργα υποδομών που σημειώθηκε την περίοδο 2006-2012 έφτασε τα € 30 δισ., τα οποία μεταφράζονται σε € 4,3 δισ. ετήσιες απώλειες (περίπου 2% του ΑΕΠ). Το ανεκτέλεστο υπόλοιπο των έργων υποδομών σε εξέλιξη και τα έργα που έχουν προγραμματιστεί χρειάζονται περί τα € 20 δισ. έως το 2022 ή περίπου €2,6 δισ. σε ετήσια βάση. Στην Ελλάδα, οι επενδύσεις σε έργα υποδομών έχουν έναν σημαντικό οικονομικό πολλαπλασιαστή της τάξης του 2, ο οποίος ενισχύει τη ζήτηση σε άλλους κλάδους και θα οδηγήσει την ελληνική οικονομία σε ανάπτυξη.

Η συνολική αξία των προγραμματισμένων έργων υποδομών στην Ελλάδα έως το 2022 ανέρχεται σε € 20,1 δισ. (σε εξέλιξη και επερχόμενα). Το 58% του συνολικού προϋπολογισμού αφορά έργα που έχουν ήδη ξεκινήσει και πολλά από αυτά τα έργα έχουν παραδοθεί ήδη. Οι εκτιμώμενες ημερομηνίες ολοκλήρωσης 28 έργων συνολικής αξίας € 2,3 δισ. δεν είναι διαθέσιμες. Από τα συνολικά 71 έργα που θα παραδοθούν μέσα στα επόμενα 8 χρόνια, τα 28 αφορούν Δρόμους και Λιμάνια, 12 το Σιδηροδρομικό Δίκτυο και 10 τη Διαχείριση Αποβλήτων.

Η Ενέργεια περιλαμβάνει 16 έργα (34% του συνολικού ανεκτέλεστου υπολοίπου των προγραμματισμένων έργων) που αφορούν κυρίως έργα σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο και ηλεκτρική ενέργεια. Το 32% του συνολικού ανεκτέλεστου υπολοίπου αφορά Σιδηροδρομικά Έργα (12), ενώ το 23% (14 έργα) αφορά Αυτοκινητοδρόμους. Ο Διαδριατικός Αγωγός (TAP) συνολικού μήκους 867 χλμ θα παρέχει φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν στην Ευρώπη μέσω Ελλάδας, Αλβανίας και Ιταλίας, με τυπική ημερήσια χωρητικότητα 27,1 εκατ. κυβικών μέτρων. Ο Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB) μήκους 182 χλμ θα συνδέσει τα υπάρχοντα δίκτυα της Ελλάδας και της Βουλγαρίας, με ημερήσια μεταφορική ικανότητα 13,7 εκατ. m³ και περίπου 3-5 δισ. m³ ετησίως. Κάποιες άλλες επενδύσεις είναι οι τερματικοί σταθμοί υγροποίησης φυσικού αερίου (ΥΦΑ), ο Ανεξάρτητος Σταθμός Φυσικού Αερίου Αλεξανδρούπολης και ο Τερματικός Σταθμός Υγροποίησης Φυσικού Αερίου Αιγαίου. Τέλος, ως έργα υποδομής θεωρούνται η Διασύνδεση Αττικής - Κρήτης (τμήμα της Διασύνδεσης Ευρώπης - Ασίας): 310 χλμ υποθαλάσσιου ηλεκτρικού καλωδίου που θα συνδέει την Κρήτη με την ηπειρωτική χώρα με χωρητικότητα 1.000 MW και η Λιγνιτική Μονάδα Πτολεμαΐδα V: Νέα μεμονωμένη λιγνιτική μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας 600 MW (ΔΕΗ)

Οι προγραμματισμένες επενδύσεις σε σιδηροδρομικά έργα ανέρχονται σε € 6,4 δισ. με το 80% να αφορά σε αστικούς σιδηρόδρομους έχουν ξεκινήσει και υλοποιηθεί σε ένα ποσοστό 30%. Επίσης, όλα αυτά τα έργα στις σιδηροδρομικές γραμμές της περιφέρειας πραγματοποιούνται με συγχρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ. Τα οδικά έργα που είναι υπό υλοποίηση είτε έχουν παραδοθεί σε ολόκληρο είτε στο μεγαλύτερο κομμάτι. Όμως, είναι πολύ σημαντική η επιβάρυνση των χρηστών αυτών των οδικών δικτύων και θα ήταν πιο εύχρηστο να δημιουργηθεί μια νέα εφαρμογή ή τρόπος πληρωμής που να μην ταλαιπωρεί τουλάχιστον τους χρήστες. Η Ελλάδα έχει προγραμματίσει σημαντικά έργα υποδομών και στο τουριστικό τομέα με πολλά από

αυτά να έχουν παραδοθεί ή να είναι σε εξέλιξη. Στα πλαίσια της αναβάθμισης του τουρισμού θα πραγματοποιηθούν κατασκευές νέων διεθνών αεροδρόμιων σε τουριστικούς προορισμούς και αναβάθμιση ζωτικών λιμανιών με σκοπό την διευκόλυνση της διασύνδεσης των τουριστών με τις γειτονικές χώρες. Επίσης, θα κατασκευαστούν πολυτελές μαρίνες στην Μύκονο και την Κεφαλλονιά (Αργοστόλι) - νησιά με αυξημένη τουριστική κίνηση κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, μαρίνας για mega yacht στο Λαύριο, ικανή να εξυπηρετήσει σημαντικό αριθμό mega yacht και μαρίνων σε Άλιμο, Καλαμαριά, Χίο, Κρήτη, Γλυφάδα, Ζάκυνθο, Κατάκολο, Πάτρα, Πύλο, Ρόδο, Κώ. Για την διαχείριση αποβλήτων απαιτούνται περίπου 0,9 δισ. €.

Κατά το έτος 2017 παρατηρήθηκε βελτίωση επιχειρηματικών προσδοκιών, κυρίως στις Ιδιωτικές Κατασκευές. Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές ανακόπτει την καθοδική του τροχιά τον Ιούνιο και διαμορφώνεται στις 49,1 (από 32,1) μονάδες, χαμηλότερα πάντως έναντι της αντίστοιχης περυσινής επίδοσης (65,4 μον.). Σε κλαδικό επίπεδο, η τάση είναι ελαφρώς ανοδική στα Δημόσια Έργα, αλλά κυρίως στις Ιδιωτικές Κατασκευές. Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, οι προβλέψεις για το πρόγραμμα εργασιών των επιχειρήσεων, όπως και οι αντίστοιχες προβλέψεις για την απασχόληση μεταβάλλονται θετικά. Στις προβλέψεις για την απασχόληση, ο σχετικός δείκτης βελτιώνεται στις -41 (από -65) μονάδες, με το 45% (από 72%) των ερωτηθέντων να προβλέπει μείωση των θέσεων εργασίας στον τομέα και το 4% (από 7%) άνοδο. Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, ο αρνητικός δείκτης των εκτιμήσεων για την τρέχουσα πορεία εργασιών των επιχειρήσεων μειώνεται περαιτέρω, στις -42 (από -34) μονάδες, ενώ οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας διαμορφώνονται στους 8,1 (από 6,9). Στο πεδίο των τιμών, οι αποπληθωριστικές προσδοκίες εντείνονται (στις -31 από -7 μον. το ισοζύγιο), ενώ τέλος το 9% (από 5%) από τις ερωτηθείσες επιχειρήσεις αναφέρει απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία. Από τις υπόλοιπες, το 31% επισημαίνει τη χαμηλή ζήτηση, το 48% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και το 11% τους υπόλοιπους συγκυριακούς παράγοντες ως βασικότερα εμπόδια στη λειτουργία του. Οι προβλέψεις και ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές Έργων βελτιώνεται.

Συμπερασματικά, ο ελληνικός κατασκευαστικός κλάδος έχει πληγεί από τη σύγχρονη οικονομική κρίση για δύο βασικούς λόγους τις χρόνιες παθογένειες της ελληνικής οικονομίας και τις επιχειρηματικές στρεβλώσεις του ίδιου του

κλάδου. Η ελληνική οικονομία βασίστηκε στην κατασκευή κατοικιών ή ακόμα και τουριστικών καταλυμάτων επειδή με την κατοικία διατηρούνταν η αξία του χρήματος και επειδή με ελκυστικά φτηνό νόμισμα σε σχέση με τα άλλα εθνικά ο τουρισμός είχε συγκριτικό πλεονέκτημα. Επίσης, ο κλάδος των κατασκευών ήταν πολυπληθής σε σχέση με άλλους ελληνικούς κλάδους και ήταν σε συνεχή αλληλεξάρτηση με άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν να αναπτυχθεί υπέρμετρα ο κλάδος αυτός και να βασίζεται στην αγορά ακινήτων και στα δημόσια έργα υποδομής. Με την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και στο ενιαίο νόμισμα η πάγια τακτική των Ελλήνων να συσσωρεύουν πλούτο στα ακίνητα άρχισε να χάνει έδαφος έναντι του ισχυρού νομίσματος.

Η Ελλάδα με την χρηματοδοτική στήριξη της Ευρώπης είχε πραγματοποιήσει μεγάλο όγκο των έργων υποδομής και υπολείπονταν δευτερογενείς υποδομές και συγκοινωνιακές υποδομές στα μεγάλα αστικά κέντρα που απλά θα έδιναν μια επιπρόσθετη αξία στο τουριστικό προϊόν ή στο βιοτικό επίπεδο. Τα μεγάλα έργα υποδομής ολοκληρώθηκαν σε χρονικό ορίζοντα κοντά στην διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα. Τα υπόλοιπα έργα με την δημοσιονομική αναπροσαρμογή, την αναδιάρθρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την ελλιπής συγχρηματοδότηση των έργων αυτών από το τρίπτυχο Ευρωπαϊκή Ένωση, Κρατικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις είχαν μια δυστοκία ως προς την υλοποίησή τους. Επομένως, ο κατασκευαστικός κλάδος μείωσε το κύκλο εργασιών του μέσα από αλληπάλληλες εξελίξεις στην οικονομία της Ελλάδας.

Από την άλλη, με την πολυνομία του κατασκευαστικού κλάδου υπήρξε μια άναρχη ανάπτυξη του κλάδου. Επίσης, στον κλάδο αυτόν είχαν αναπτυχθεί σχέσεις με το υπάρχον πολιτικό σύστημα που δημιουργούσε «εν μέρει» συνθήκες μονοπωλιακού ανταγωνισμού ή ολιγοπωλίου. Υπό το πρίσμα των πολιτικών αποφάσεων πολλοί νόμοι ήταν εφικτό να παρερμηνευθούν και να δημιουργήσουν συμπράξεις στα πλαίσια προγραμμάτων επιείκειας. Αυτά τα προγράμματα, όμως, δεν είχαν βραχυπρόθεσμο ορίζοντα και δημιούργησαν μια παγιωμένη κατάσταση ολιγοπωλίου ή ακόμα μονοπωλίου. Επίσης, πολλές από αυτές τις συμπράξεις εισχώρησαν σε αναπτυσσόμενους κλάδους της οικονομίας, όπως είναι της ενέργειας, δημιουργώντας συνθήκες ολιγοπωλίου.

Την ίδια χρονική περίοδο ο κατασκευαστικός κλάδος σε διεθνή επίπεδο έχει αυξητική τάση με μεγάλο κύκλο εργασιών στην αναδυόμενες οικονομίες και στην εξορυκτική διαδικασία. Επίσης, πολλά αναπτυξιακά προγράμματα ασχολούνται με επενδύσεις στο ενεργειακό κλάδο. Ένας άλλος αναδυόμενος κλάδος είναι αυτός της κατασκευής δομικών υλικών και ιδιαίτερα από χώρες που δεν υπάγονται στις αναπτυγμένες χώρες. Σε διεθνή επίπεδο ο κατασκευαστικός κλάδος έχει αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του στο παγκόσμιο Α.Ε.Π. και εάν προστεθεί η άμεση συσχέτιση με το κλάδο των ενεργειών έχει συντελέσει στη μείωση της ανεργίας. Η Ελλάδα δεν ακολουθεί πλήρως αυτήν την τάση του κατασκευαστικού κλάδου και στο τομέα της ενέργειας έχει μικρότερους ρυθμούς ανάπτυξης από ότι σε διεθνές επίπεδο. Αυτή η διαφορά βασίζεται σε δύο επιπρόσθετους λόγους που είναι η χρηματοδότηση και το ελληνικό πολιτικό σύστημα. Επομένως, στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί το υπάρχον πρόγραμμα επιείκειας στον κατασκευαστικό κλάδο και τις επιπτώσεις του στον κλάδο και στην ελληνική οικονομία. Σκοπός θα είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων για τα προγράμματα επιεικειάς στο κατασκευαστικό κλάδο και στην επιρροή αυτών πάνω στα μακροοικονομικά στοιχεία της ελληνικής οικονομίας.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Η περίπτωση του Καρτέλ στο Κατασκευαστικό Κλάδο της Ελλάδος και η εμπειρική ανάλυση δυο εταιρειών του κλάδου

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναφερθούν τα γενικά χαρακτηριστικά του καρτέλ στον ελληνικό κατασκευαστικό κλάδο. Σκοπός της παρούσας ανάλυσης δεν είναι να αναφερθεί ο ερευνητής σε συγκεκριμένη εταιρεία, αλλά να δοθούν εμπειρικά αποτελέσματα για την ύπαρξη «καρτέλ» ή «προγράμματος επιεικείας» και πως επηρέασαν τα στοιχεία του κλάδου και τα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας. Για αυτόν το λόγο θα πραγματοποιηθεί ανάλυση των χρηματοοικονομικών στοιχείων μιας εταιρείας του καρτέλ και μιας άλλης που δεν συμμετείχε. Για την προάσπιση της επιστημονικότητας της παρούσας εργασίας θα ονομαστεί η εταιρεία του καρτέλ «Α» και η άλλη «Β».

Τα χρηματοοικονομικά στοιχεία που θα χρησιμοποιηθούν θα είναι ίδια και στις δυο εταιρείες με σκοπό να αποτυπωθεί αρχικά η διαχρονική τάση της κάθε εταιρείας, αλλά και συγκριτικά μεταξύ αυτών. Αυτή η ερευνητική μέθοδος που υιοθετήθηκε στην παρούσα εργασία σκοπό έχει την αποτύπωση των χρηματοοικονομικών αποτελεσμάτων από την ύπαρξη «καρτέλ» σε εταιρείες του κλάδου που συμμετείχαν σε αυτήν την σύμπραξη και σε άλλες που δεν συμμετείχαν. Επίσης, ελέγχεται και η επιρροή του κλάδου. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία η ανάλυση θα πρέπει να είναι τουλάχιστον για την τελευταία πενταετία. Τα αποτελέσματα αποτυπώνονται σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα και για αυτόν τον λόγο πρέπει τουλάχιστον να είναι πέντε τα έτη ανάλυσης. Για την παρούσα εργασία θα πραγματοποιηθεί ανάλυση από το 2008 έως το 2016 με σκοπό να ενσωματωθεί και η γενικευμένη δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης.

4.1. Παρουσίαση του Καρτέλ²⁸

Αυτή η αναδιανομή είναι εις βάρος του κοινωνικού συνόλου και πραγματοποιείται με την «ανοχή» του κράτους. Τα καρτέλ τιμών δημιουργούνται σε κλάδους που υπάρχει μικρός όγκος επιχειρήσεων που η μείωση των τιμών καθίσταται ανελαστική. Ουσιαστικά, οι πολίτες πληρώνουν ακριβές τιμές και έτσι συνολικά η κοινωνία αναλώνει περισσότερους πόρους για να πληρώνει υψηλές τιμές για προϊόντα ή υπηρεσίες που θα μπορούσαν να αγοράσουν πολύ φθηνότερα ένα δεν υπήρχαν τα καρτέλ.

Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης η μείωση της ζήτησης προκαλεί μείωση των τιμών και ανακούφιση των πολιτών σε κλάδους που δεν υπάρχουν καρτέλ. Κατά συνέπεια αυξάνεται το διαθέσιμο εισόδημα και αυξάνεται το επίπεδο του Α.Ε.Π. και οι επενδύσεις στην οικονομία. Η Ελλάδα έχει πολλές μορφές καρτέλ τιμών, σχεδόν σε όλους τους τομείς και κλάδους της οικονομίας. Τα καρτέλ, σε περίπτωση ύφεσης, προκειμένου να αναπληρώσουν τα έσοδα τους από τις μειωμένες ποσότητες που ζητούν πλέον οι καταναλωτές, όχι μόνο κρατούν τις τιμές σταθερές αλλά σε πολλές περιπτώσεις τις αυξάνουν.

Η σωστή τιμολογιακή πολιτική οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων σε αντίθεση με την τιμολογιακή πολιτική σε περίπτωση καρτέλ που θεωρείται η κάθε επένδυση ακριβή και παράτολμη. Άρα η ύπαρξη καρτέλ μειώνει τις δαπάνες, αυξάνει την ανεργία, μειώνεται η ζήτηση και υπάρχει μια καθοδική σπειροειδής τάση στην οικονομία. Επομένως για την αντιστροφή αυτής της κατάστασης θα πρέπει οι προσπάθειες της Επιτροπής Ανταγωνισμού να εστιαστούν στο «σπάσιμο» των καρτέλ τιμών προκειμένου να ανακουφιστούν οι πολίτες και να ανακτήσουν μέρος της αγοραστικής τους δύναμης.

Ιδιαίτερα, στην ελληνική πραγματικότητα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λόγω των αποκαλύψεων για τη δράση του καρτέλ των μεγαλύτερων εγχώριων και ξένων κατασκευαστικών εταιρειών τα τελευταία 27 χρόνια προτίθεται να μειώσει ή να αναστείλει όλα τα κοινοτικά κονδύλια των συγχρηματοδοτούμενων έργων και του

²⁸ Διπλωματική Εργασία: «Οι επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης και Ύφεσης στην Ελληνική Οικονομία 2008 – 2012. Προτάσεις για έξοδο από την κρίση», Σοϊλεμεζίδη Μαρίνα, σελ. 66 – 71, Α.Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας, Καλαμάτα 2012.
<http://www.epant.gr> ,αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις και η υπ' αριθμόν γνωμοδότηση 310 Α/ Β' / 08092017.

ΕΣΠΑ που βρίσκονται στην Ελλάδα. Υπό αυτό το πρίσμα είναι δύσκολες οι επενδύσεις στην Ελλάδα στα έργα υποδομής. Στην επίσημη ανακοίνωση που εξέδωσε το υπουργείο Οικονομίας επισημαίνεται μεταξύ άλλων ότι «οι ελληνικές αρχές σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρακολουθούν το θέμα και θα προβούν σε όλες τις διορθωτικές κινήσεις που απαιτούνται και προβλέπονται στους ευρωπαϊκούς κανονισμούς σε σχέση με τις υπό έρευνα συμβάσεις. Ως εκ τούτου τα προγράμματα ΕΣΠΑ της περιόδου 2014-2020 συνεχίζονται απρόσκοπτα βάσει των εγκεκριμένων χρονοδιαγραμμάτων και με εξασφαλισμένη χρηματοδότηση».

Εν συνεχεία του ιστορικού του καρτέλ στο ελληνικό κατασκευαστικό κλάδο στελέχη της ελληνικής κυβέρνησης δεν απέκλεισαν η απειλή παγώματος της χρηματοδότησης να αποτελεί άσκηση πολιτικής πίεσης στο πλαίσιο των μνημονιακών διαπραγματεύσεων που βρίσκονται σε εξέλιξη, ενώ άλλοι εκτιμούσαν ότι η απόφαση αυτή θα επιταχύνει και ενδεχομένως θα μπορούσε να επηρεάσει καταλυτικά την έκδοση και το περιεχόμενο της οριστικής απόφασης από την Ολομέλεια της Επιτροπής Ανταγωνισμού. Παρ' όλα αυτά στο απόηχο της δικαστικής έρευνας το πολιτικό σύστημα προσπαθεί με ευνοϊκούς όρους να δημιουργήσει τάσεις εξόδου από το καρτέλ εταιρειών με πολύ μικρή ζημία για τις ίδιες και μεγαλύτερη ζημία για το ελληνικό κράτος.

Η εισήγηση της Γενικής Διεύθυνσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού αποδίδει επιβαρυντικά στοιχεία για περισσότερες από 60 ξένες και ελληνικές τεχνικές εταιρείες, οι οποίες κατηγορούνται ότι τα τελευταία 27 χρόνια «μοίραζαν» μεταξύ τους διαγωνισμούς ή συνεννοούνταν για τις εκπτώσεις που θα προσφέρουν σε μεγάλα έργα όπως οι αυτοκινητόδρομοι, το Μετρό, ο Προαστιακός κ.λπ. Ανάμεσα στις εταιρείες που εμπλέκονται συγκαταλέγονται διεθνείς κολοσσοί όπως η Hochtief, η Siemens, η Vinci, η Alstom, οι μεγαλύτερες ελληνικές τεχνικές εταιρείες, μεταξύ των οποίων η Ελλάκτωρ, η J&P Αβαξ, η ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ, η Intracom (Intrakat), η Τεχνική Ολυμπιακή, καθώς και πολλές ακόμη.

Πρόστιμα ρεκόρ, ύψους 80 εκατομμυρίων ευρώ, καλούνται να πληρώσουν οι τέσσερις μεγάλες κατασκευαστικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, μετά από έρευνα της Επιτροπής Ανταγωνισμού για την ύπαρξη καρτέλ στον κατασκευαστικό κλάδο. Η έρευνα της Επιτροπής Ανταγωνισμού για την ύπαρξη εναρμονισμένων πρακτικών σε μεγάλα έργα, ξεκίνησε αυτεπάγγελτα τον Φεβρουάριο του 2013. Τον Μάιο του 2016,

η Επιτροπή ανακοίνωσε την αρχική της εισήγηση, σύμφωνα με την οποία, 63 κατασκευαστικές εταιρείες, ελληνικές και διεθνείς, επιδόθηκαν στη χειραγώγηση διαγωνισμών δημοσίων έργων, από το 1989 έως το 2012. Το περασμένο καλοκαίρι, 13 ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες, αποδέχθηκαν την ενοχή τους και αποφάσισαν να μπουν σε διαδικασία διευθέτησης με την επιτροπή ανταγωνισμού, όπως προέβλεπε νομοθετική πρωτοβουλία της κυβέρνησης.

Το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει πως επιχειρήσεις που θα παραιτηθούν από ένδικα μέσα, τυγχάνουν ηπιότερης αντιμετώπισης, με έκπτωση 15% επί των προστίμων που επιβάλλονται αλλά και με κλείσιμο του ποινικού σκέλους των υποθέσεων υπό εξέταση. Ωστόσο, ενώ οι ελληνικές κατασκευαστικές επιχειρήσεις που ελέγχθησαν – τουλάχιστον όσες εξ αυτών δεν έβαλαν λουκέτο με την κρίση – έσπευσαν να κάνουν χρήση της διαδικασίας διευθέτησης και να πληρώσουν τα πρόστιμα που τους επιβλήθηκαν, δεν συνέβη το ίδιο και με τις ξένες εταιρείες. Κι αυτό, παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες καταγγελίες αφορούσαν έργα στα οποία επικεφαλής ήταν ξένες εταιρείες κι όχι ελληνικές. Στελέχη ελληνικών κατασκευαστικών εταιρειών κάνουν λόγο για άνιση μεταχείριση των εγχώριων εταιρειών σε σχέση με εκείνες του εξωτερικού, οι οποίες και δεν αποδέχονται τα αποτελέσματα της έρευνας της Επιτροπής. Τονίζουν δε, ότι όταν ξεκίνησε αυτεπάγγελτα η έρευνα της Επιτροπής, ουδέποτε πραγματοποιήθηκε έφοδος στις εγκαταστάσεις ξένων κατασκευαστικών εταιρειών, όπως συνέβη στις ελληνικές.

Το νομικό πλαίσιο για την ύπαρξη καρτέλ προβλέπει πρόστιμα που ανέρχονται στο 10% του ετήσιου κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων που εμπλέκονται το τελευταίο έτος της παράβασης, αλλά και την άσκηση ποινικών διώξεων, για εταιρείες που αποφασίζουν να μην κάνουν χρήση της διαδικασίας διευθέτησης. Η απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού ελήφθη σε μία ιδιαίτερα κρίσιμη συγκυρία για τον εγχώριο κατασκευαστικό κλάδο, ο οποίος έχει υποστεί τεράστιες ζημιές από την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Είναι ενδεικτικό πως από τις 63 εταιρείες που σύμφωνα με την Επιτροπή ενεπλάκησαν στη χειραγώγηση της αγοράς, οι περισσότερες έχουν διακόψει τη δραστηριότητά τους λόγω της δεινής οικονομικής κατάστασης της χώρας και της καθίζησης του κλάδου.

Στην Ολλανδία για παράδειγμα, αντίστοιχη έρευνα οδήγησε στην επιβολή προστίμων ύψους 80 εκατομμυρίων ευρώ σε 642 κατασκευαστικές εταιρείες, δηλαδή 124 χιλιάδες ευρώ ανά επιχείρηση. Στη Μεγάλη Βρετανία, όταν το 2008

διαπιστώθηκε η ύπαρξη καρτέλ στον κατασκευαστικό κλάδο το μέσο πρόστιμο ανήλθε σε 1,25 εκατομμύρια λίρες για 103 εταιρείες. Τα υψηλότερα πρόστιμα, συνολικού ύψους 74 εκατομμυρίων ευρώ, επιβλήθηκαν το 2010 στη Σλοβακία και αφορούν και σε εταιρείες του εξωτερικού που είχαν τις τελευταίες δύο δεκαετίες έντονη δραστηριότητα στην Ελλάδα, όπως ο γαλλικός κατασκευαστικός όμιλος Vinci. Η μέση ποινή στη Σλοβακία ανήλθε σε 10.6 εκατομμύρια ευρώ, σχεδόν τρεις φορές χαμηλότερη από εκείνες που επιβλήθηκαν στις ελληνικές κατασκευαστικές. Οι ελληνικές εταιρείες πιστεύουν πως η στάση της Επιτροπής Ανταγωνισμού έναντι των ξένων εταιρειών θα κρίνει τις συνολικές επιπτώσεις που θα έχει η υπόθεση των καρτέλ στον κλάδο των κατασκευών.

Υποστηρίζουν δε πως εάν δεν τιμωρηθούν και στην Ελλάδα οι πολυεθνικές εταιρείες, τότε η νομοθεσία περί ανταγωνισμού θα χρησιμοποιηθεί τελικά για να ενισχυθεί η θέση των ξένων εταιρειών στην ελληνική αγορά σε βάρος των ελληνικών, κάτι που θα οδηγήσει στην απώλεια της τεχνογνωσίας που συσσωρεύσε τα τελευταία 15 έτη ο εγχώριος κατασκευαστικός κλάδος. Κύκλοι της Επιτροπής Ανταγωνισμού επισημαίνουν ότι η αντιμετώπιση των ελληνικών εταιρειών ήταν ήπια, ενώ τονίζουν πως τα πρόστιμα θα μπορούσαν να είναι πολύ πιο αυστηρά. Οι ίδιες πληροφορίες υποστήριζαν ότι θα δοθεί η δυνατότητα στις ελληνικές εταιρείες να εξοφλήσουν τα πρόστιμα που τους έχει επιβάλει η επιτροπή με δόσεις, εντός του έτους.

4.2. Παρουσίαση ομίλου «Α» και ανάλυση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων του που συμμετείχε στο καρτέλ

Η εταιρεία «Α» συμμετείχε στο καρτέλ του κατασκευαστικού και από την επιτροπή ανταγωνισμού και τις δικαστικές αρχές έχει καταδικασθεί και τις έχουν επιβληθεί πρόστιμα. Αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους επιχειρηματικούς ομίλους στην Ελλάδα, με παρουσία επίσης στην Κεντρική και Νοτιανατολική Ευρώπη, τις ΗΠΑ, τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Δραστηριοποιείται στους τομείς των κατασκευών, της παραγωγής και εμπορίας ηλεκτρικής ενέργειας, των παραχωρήσεων, της διαχείρισης απορριμμάτων, των μεταλλευτικών δραστηριοτήτων και της ανάπτυξης και διαχείρισης ακινήτων. Ο Όμιλος δραστηριοποιείται σε 16 χώρες και απασχολεί 6.000 εργαζομένους ανά τον κόσμο, ενώ οι συνολικές επενδύσεις την τελευταία πενταετία ξεπέρασαν τα 1,5 δις. Ευρώ.

4.2.1. Γενικά στοιχεία του ομίλου

Βασικές επιδιώξεις του ομίλου είναι:

- Η διαρκή και βιώσιμη ανάπτυξή του.
- Τη διατήρηση και περαιτέρω ενίσχυση της ισχυρής του θέσης στους παραδοσιακούς τομείς δράσης του στην Ελλάδα.
- Τη συνεχή επέκτασή του τόσο σε νέους τομείς δράσης (διαχείριση απορριμμάτων, εξορυκτικές δραστηριότητες κ.ά.) όσο και σε νέες αγορές εκτός Ελλάδας.

Επίσης, ο όμιλος έχει κτίσει την φήμη του και της μακροχρόνιες σχέσεις συνεργασίας με τους υπαλλήλους, τις άλλες επιχειρήσεις, τους συνεργάτες και τους μετόχους με βάσει κάποιες αξίες και την εταιρική του κουλτούρα. Αυτές οι αξίες και η κουλτούρα εστιάζονται στα εξής:

- Σεβασμός στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον.
- Δημιουργία αξίας για τους εργαζόμενους, τους συνεργάτες, τους πελάτες και τους μετόχους μας.
- Ειλικρίνεια κι αξιοπιστία.
- Στοχευμένη κοινωνική προσφορά.

Η Εταιρική Διακυβέρνηση αφορά στο σύνολο των θεσπισμένων κανόνων, αλλά και επιχειρηματικών πρακτικών που εφαρμόζει ο όμιλος ώστε να διασφαλίζει τη διάρκεια και αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της, προς όφελος των μετόχων και των λοιπών, συνδεδεμένων με αυτήν, μερών. Ο Κώδικας Εταιρικής Διακυβέρνησης (ΚΕΔ) αποτελεί τη βάση για την ολοκλήρωση ενός συστήματος εταιρικής διακυβέρνησης που εξελίσσεται και προσαρμόζεται συνεχώς στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του οικονομικού, κοινωνικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος της εταιρείας και κατοχυρώνει την τήρηση των αρχών της διαφάνειας, της επαγγελματικής ηθικής και της χρηστής διαχείρισης όλων των πόρων της εταιρείας σε κάθε επίπεδο της διοίκησής της. Θεματοφύλακας και υπεύθυνος εφαρμογής των αρχών αυτών στη λειτουργία της εταιρείας, αλλά και εκφραστής της διοικητικής της φιλοσοφίας είναι το Διοικητικό Συμβούλιο.

Η τήρηση των αρχών της εταιρικής διακυβέρνησης, η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας της εταιρείας και η προστασία των δικαιωμάτων όλων των Μετόχων της παρακολουθούνται από το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο αξιολογεί την πληροφόρηση που λαμβάνει σε τακτική βάση από το σύστημα και τους μηχανισμούς

εσωτερικού ελέγχου, αλλά και τα διευθυντικά στελέχη της εταιρείας, για τους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς παράγοντες που θέτουν σε κίνδυνο τη λειτουργία της εταιρείας και την επίτευξη των στόχων της. Επιπλέον, στο πλαίσιο της διαφάνειας και της αποτελεσματικής διαχείρισης των επιχειρηματικών κινδύνων, η εταιρεία διευκολύνει την πρόσβαση των αρμοδίων διευθυντικών στελεχών από και προς την ανώτατη διοίκηση σε καθημερινή βάση, ώστε να αποκτή άμεση αντίληψη των κινδύνων και να προβαίνει έγκαιρα και δυναμικά στη λήψη των απαιτούμενων αποφάσεων και διορθωτικών μέτρων. Στις ανωτέρω αρχές και πρακτικές συνεχίζει να στηρίζει την πορεία της η εταιρεία.

4.2.2. Δραστηριότητες του Ομίλου

Η αρχική εταιρεία του ομίλου ιδρύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 70 και από τότε δραστηριοποιείται στην εκτέλεση ενός ευρύτατου φάσματος Δημόσιων και Ιδιωτικών έργων, μεγάλου προϋπολογισμού και σύνθετης τεχνογνωσίας, όπως οδικά και σιδηροδρομικά δίκτυα, λιμάνια, κτίρια, νοσοκομεία, μουσεία, βιομηχανικές εγκαταστάσεις, υδροηλεκτρικά έργα, φράγματα, βιομηχανικές εγκαταστάσεις, εργοστάσια παραγωγής ενέργειας κ.λ.π. Στηριζόμενη στην ισχυρή εγχώρια βάση της, ο όμιλος εδραιώνει με προσεκτικά και συστηματικά βήματα τις επιχειρηματικές της δραστηριότητες και σε άλλες χώρες της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, Βόρειας Αφρικής και των ΗΠΑ. Ο όμιλος συμμετέχει δυναμικά στη χρηματοδότηση, διαχείριση και εμπορική εκμετάλλευση έργων παραχώρησης. Πέρα από τις Οδικές Παραχωρήσεις, ο Όμιλος έχει ήδη συμμετάσχει στην κατασκευή και λειτουργία δέκα (10) σταθμών αυτοκινήτων, ενώ τρεις (3) ακόμη βρίσκονται υπό κατασκευή.

Η εταιρεία του ομίλου που δραστηριοποιείται στην ενέργεια κατέχει ηγετική θέση στον τομέα των ΑΠΕ στην Ελλάδα. Η συνολική εγκατεστημένη ισχύς του Ομίλου πλέον ανέρχεται σε 786 MW. Ο Όμιλος έχει εγκαταστήσει 516 MW στην Ελλάδα, 138 MW στις ΗΠΑ, 102 MW στην Πολωνία και 30 MW στην Βουλγαρία. Ταυτόχρονα, ο Όμιλος διαθέτει υπό κατασκευή ή έτοιμες προς κατασκευή εγκαταστάσεις ΑΠΕ ισχύος 194 MW στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Συνολικά, η εταιρεία λειτουργεί, κατασκευάζει ή έχει πλήρως αδειοδοτήσει 980 MW εγκαταστάσεων ΑΠΕ, στην Ευρώπη και την Αμερική. Στόχος της εταιρείας είναι, μέσα στα επόμενα χρόνια, να προσεγγίσει το μέγεθος των 1.000 MW έργων ΑΠΕ σε λειτουργία σε όλες τις χώρες δραστηριότητας της. Ο Όμιλος τα τελευταία χρόνια

δραστηριοποιείται ενεργά στον τομέα της διαχείρισης απορριμμάτων στην Ελλάδα. Η εταιρεία έχει αποκτήσει εξειδικευμένη εμπειρία και τεχνογνωσία στον τομέα αυτό μέσω της οποίας μπορεί να αναλαμβάνει ολοκληρωμένα έργα διαχείρισης απορριμμάτων τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Η στρατηγική της εταιρείας περιλαμβάνει τη συνεχή ενδυνάμωση της εμπειρίας και των τεχνικών / τεχνολογικών δυνατοτήτων της, μέσω στρατηγικών συνεργασιών με εξειδικευμένους διεθνείς οίκους, ώστε να έχει μια σημαντική και αποτελεσματική συμμετοχή στο συνεχώς αναπτυσσόμενο τομέα της διαχείρισης απορριμμάτων στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό.

Με αφετηρία την επιτακτική ανάγκη περιορισμού της ρύπανσης που προέρχεται από τη στρεβλή, ελλιπή έως ανύπαρκτη μέχρι σήμερα διαχείριση των αστικών απορριμμάτων αλλά και των υπολειμμάτων/ υποπροϊόντων του γεωργικού, δασικού και κτηνοτροφικού τομέα στη χώρα μας, ο Όμιλος, βασιζόμενος στην εμπειρία που ο ίδιος έχει αποκτήσει και στην τεχνογνωσία των εξειδικευμένων οίκων με τους οποίους συνεργάζεται, μπορεί να προσφέρει καινοτόμες αλλά ταυτόχρονα οικονομικά εφικτές και αποδοτικές λύσεις. Για τις λύσεις αυτές, μπορεί να εγγυηθεί την ελάχιστη δυνατή περιβαλλοντική επιβάρυνση και την παραγωγή προϊόντων που συμβάλλουν σημαντικά στη βιωσιμότητα των σχετικών επενδύσεων. Ανάλογα με τις τοπικές απαιτήσεις, η επιλογή του τελικού προϊόντος μπορεί να είναι η παραγωγή ηλεκτρικής ή θερμικής ενέργειας, η παραγωγή βιοκαυσίμων, εδαφοβελτιωτικών, και άλλων προϊόντων.

Στο εξορυκτικό τομέα ο όμιλος έχει εταιρεία με έδρα τη βόρεια Εύβοια αντλεί από τη μακρά παράδοση της περιοχής στην εξόρυξη λευκόλιθου και τα προϊόντα μαγνησίου. Η εταιρεία εκμεταλλεύεται τα φημισμένα μεταλλεία της περιοχής του Μαντουδίου που για πολλά χρόνια προμήθευαν την υφήλιο με προϊόντα μαγνησίου υψηλής ποιότητας. Αποκρυσταλλώνει την γνώση του παρελθόντος και σχεδιάζει το μέλλον, συνδυάζοντας την παράδοση και τις πρακτικές της παλαιότερης δραστηριότητας με το ήθος και τις επιχειρηματικές πρακτικές μιας σύγχρονης εταιρείας. Επίσης, έχει επιβεβαιώσει όλα της τα κοιτάσματα λευκόλιθου εξασφαλίζοντας την παραγωγή για τα επόμενα 50 χρόνια, με την πλήρη υποστήριξη του Ομίλου για τη μελλοντική της ανάπτυξη. Τέλος, η εταιρεία φιλοδοξεί να ηγηθεί της αγοράς αναπτύσσοντας προϊόντα για χημικές, φαρμακευτικές, αγροτικές και βιομηχανικές χρήσεις. Ο Όμιλος δραστηριοποιείται με επιτυχία και σε άλλους

επιχειρηματικούς τομείς πέραν των κατασκευών, της ενέργειας, των παραχωρήσεων της εξόρυξης λευκολίθου και του real estate. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται ο τομέας της διαχείρισης εγκαταστάσεων (facilities management) και ο τομέας του τουρισμού, όπου ο Όμιλος λειτουργεί το τουριστικό συγκρότημα Borovets Euphoria Club Hotel & Spa στη Βουλγαρία.

4.2.3. Ανθρώπινο Δυναμικό, Ασφάλεια και πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης του ομίλου

Οι άνθρωποι του Ομίλου αποτελούν την δύναμη της εταιρίας. Υποστηρίζονται συστηματικά στην επαγγελματική και προσωπική τους ανάπτυξη, καθώς φιλοσοφία της εταιρίας είναι ο εργαζόμενος να αντιμετωπίζει το εργασιακό του περιβάλλον σαν μια συνεχή πρόκληση. Η επιτυχία του Ομίλου έρχεται με την συνδρομή όλων των εργαζομένων, καθώς αυτοί είναι που τον οδηγούν στην ανάπτυξη και μεγέθυνση του. Η γνώση, η εξειδίκευση, η δημιουργικότητα και ο δυναμισμός των εργαζομένων εγγυώνται την επιτυχημένη πορεία της εταιρίας στο μέλλον.

Ο Όμιλος έχει ως βασικό άξονα της επιχειρηματικής του δράσης το σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο κοινωνικό και περιβαλλοντικό του αποτύπωμα, τόσο μέσα από την επιχειρηματική του ηθική και κουλτούρα, όσο και με στοχευμένες δράσεις που στηρίζουν ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες, προσφέρουν στις τοπικές κοινωνίες στις οποίες δραστηριοποιούμαστε, ενισχύουν την προστασία του περιβάλλοντος, παρέχουν ευκαιρίες για νέους και νέες στο χώρο της εκπαίδευσης και της επιστημονικής έρευνας και κατάρτισης και αναδεικνύουν την πολιτιστική μας κληρονομιά. Η Βιώσιμη Ανάπτυξη αποτελεί για τον Όμιλό μας στρατηγική προτεραιότητα και σε αυτό το πλαίσιο η εταιρεία:

- Επιδιώκει την επιχειρηματική αριστεία και δραστηριοποιούμαστε υπεύθυνα, με απόλυτο σεβασμό στα περιβάλλοντα όπου δραστηριοποιούμαστε.
- Μεριμνά για τους ανθρώπους της.
- Προστατεύει το περιβάλλον και βελτιώνει σταθερά το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα.
- Στηρίζει τις τοπικές κοινωνίες και ενισχύει δυναμικά τις οικονομίες στις οποίες συμμετέχει.
- Επενδύει συστηματικά σε βέλτιστες πρακτικές και πρωτοπόρες τεχνολογίες.

Στο πλαίσιο λειτουργίας και διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού, ο όμιλος:

- Σέβεται όλους τους εργαζόμενους και συνεργάτες του και προασπίζει έμπρακτα τα δικαιώματα και τα συμφέροντά τους.
- Τηρεί απαρέγκλιτα την κείμενη νομοθεσία στον τομέα της υγείας και ασφάλειας στους χώρους εργασίας, σεβόμενος στην πράξη την υπέρτατη αξία της ανθρώπινης ζωής.
- Δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην προστασία κι ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος τόσο μέσα από την αυστηρή τήρηση όλων των κανόνων ορθολογικής περιβαλλοντικής διαχείρισης στα έργα που εκτελεί, όσο και μέσα από την κυρίαρχη παρουσία του στον τομέα της αξιοποίησης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και των περιβαλλοντικών έργων (π.χ. διαχείριση απορριμμάτων κ.ά.).
- Επιλέγει να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο μέσα από στοχευμένες δράσεις με ουσιαστικό αποτέλεσμα, που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής ευπαθών κοινωνικών ομάδων και των τοπικών κοινωνιών που φιλοξενούν τον Όμιλο και τις δράσεις του.

Η εταιρία προσπαθεί να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προαγωγή της Υγείας & Ασφάλειας και για το σκοπό αυτό δεσμεύεται:

- Για την πλήρη συμμόρφωση με τις νομικές και άλλες απαιτήσεις οι οποίες έχουν εφαρμογή στη λειτουργία και τις δραστηριότητες της εταιρίας.
- Για την κατά το δυνατόν καλύτερη αναγνώριση των κινδύνων και ελαχιστοποίηση των συνεπειών τους σε όλους τους εργαζόμενους, με τη λήψη κατάλληλων προληπτικών μέτρων.
- Για την πρόληψη των τραυματισμών, των ασθενειών και των δυσμενών περιστατικών Υγείας & Ασφάλειας που προκύπτουν από τη λειτουργία και τις δραστηριότητες της εταιρείας.
- Για την παροχή κατάλληλης, επαρκούς εκπαίδευσης Υγείας & Ασφάλειας στους εργαζόμενους.
- Για την άμεση διερεύνηση κάθε ατυχήματος / συμβάντος προκειμένου να βγουν τα κατάλληλα συμπεράσματα και να ληφθούν εκείνα τα μέτρα τα οποία θα αποτρέψουν μελλοντικά παρόμοιες καταστάσεις.

- Για την πρόληψη - προστασία των εργαζομένων της, των υπεργολάβων και τρίτων μέσω της υιοθέτησης τεχνολογιών και διαδικασιών λειτουργίας που παρέχουν την απαιτούμενη ασφάλεια.

4.2.4. Κοινωνική ευθύνη του ομίλου

Ο όμιλος, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι μπορεί να αποτελεί πηγή ρύπανσης και παραγωγής επικίνδυνων αποβλήτων, δεσμεύεται:

- Να συμμορφώνεται με τις εφαρμοζόμενες νομικές και άλλες απαιτήσεις προκειμένου να διασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος.
- Να αναγνωρίζει και να αξιολογεί τις Περιβαλλοντικές Πλευρές των δραστηριοτήτων της.
- Να παρέχει κατάλληλη περιβαλλοντική εκπαίδευση στους εργαζόμενους.
- Να μειώνει την ποσότητα και την επικινδυνότητα των παραγομένων αποβλήτων και να διασφαλίσει τον ασφαλή χειρισμό και την απόρριψή τους.
- Να εξοικονομεί φυσικούς πόρους μέσω της επαναχρησιμοποίησης και της ανακύκλωσης υλικών, της προμήθειας ανακυκλωμένων υλικών και της χρήσης ανακυκλώσιμων συσκευασιών και άλλων υλικών.
- Να χρησιμοποιεί υπεύθυνα την ενέργεια στο σύνολο των λειτουργιών της.
- Να προστατεύει τους εργαζόμενους και το κοινωνικό σύνολο μέσα στο οποίο λειτουργεί, υιοθετώντας ασφαλείς τεχνολογίες και διαδικασίες λειτουργίας.
- Να γνωστοποιεί τη δέσμευσή της για την προστασία του περιβάλλοντος στους εργαζόμενους, τους προμηθευτές, τους πελάτες, τις δημόσιες υπηρεσίες και το κοινωνικό σύνολο εντός του οποίου λειτουργεί.
- Να προστατεύει τα αρχαία μνημεία, την πολιτιστική κληρονομιά και τη χλωρίδα - πανίδα του οικοσυστήματος υιοθετώντας φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους και τεχνολογίες.
- Να συνεργάζεται με περιβαλλοντικούς φορείς και Υπηρεσίες για την προστασία του περιβάλλοντος.
- Να βελτιώνει συνεχώς το Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης της εταιρίας.

Η Διοίκηση της Εταιρείας πιστεύει ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι υποχρέωση όλων και δεσμεύεται για την εφαρμογή κάθε δυνατού μέτρου, διαδικασίας, συστήματος για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών περιβαλλοντικών

επιπτώσεων και την μεγιστοποίηση των θετικών περιβαλλοντικών πλευρών. Ο όμιλος έχει ως βασικό άξονα της επιχειρηματικής του δράσης τη στοχευμένη κοινωνική προσφορά, με τη στήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων, την άμεση παρέμβαση και υποστήριξη σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης (φυσικές καταστροφές) και την ουσιαστική ανταπόδοση της φιλοξενίας των τοπικών κοινωνιών όπου δραστηριοποιούμαστε, με έργα και δράσεις που βελτιώνουν την ποιότητα ζωής και την καθημερινότητα των κατοίκων τους και αναδεικνύουν την πολιτιστική τους κληρονομιά. Επίσης, σε κοινωνική ευθύνη ο όμιλος δραστηριοποιείται στην παροχή ευκαιριών σε νέους ανθρώπους μέσα από την υποστήριξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας.

Ενδεικτικά παραδείγματα της κοινωνικής μας δράσης είναι τα εξής:

- Οικονομική στήριξη Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και Κρατικών Φορέων που επικεντρώνουν τη δράση τους στη βελτίωση της ποιότητας ζωής ευπαθών κοινωνικών ομάδων (Το Χαμόγελο του Παιδιού, η Κιβωτός του Κόσμου, UNICEF, Βρεφοκομείο Αθηνών, Προγράμματα Σίτισης του Δήμου Αθηναίων, Γηροκομεία κ.ά.).
- Δωρεάν κατασκευή έργων υποδομής και παρεμβάσεις για τη βελτίωση της καθημερινότητας των κατοίκων στις περιοχές που μας φιλοξενούν (συντηρήσεις σχολείων, κέντρων υγείας, δημοτικών κτηρίων, δρόμων, γεωτρήσεις, έργα δημοτικού φωτισμού κλπ.).
- Καθαρισμοί ρεμάτων κι αντιπλημμυρικά έργα, ειδικά μετά από φυσικές καταστροφές (πυρκαγιές, πλημμύρες).
- Παρεμβάσεις σε σχολεία, νοσοκομεία κλπ. υποδομές μετά από σεισμούς.
- Χορηγικά προγράμματα προς αθλητικούς και πολιτιστικούς συλλόγους σε περιοχές όπου δραστηριοποιούμαστε στην Ελλάδα και το εξωτερικό.
- Χρηματοδότηση δράσεων για τον πολιτισμό και την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς.
- Παροχή υποτροφιών σε νέους και νέες, υποστήριξη επιστημονικών ερευνητικών προγραμμάτων και συνεδρίων κ.ά.

4.2.5. Χρηματοοικονομική Ανάλυση του Ομίλου

Στην ανάλυση για την εταιρεία που ήταν στο καρτέλ των κατασκευών θα πραγματοποιηθεί με τα ενοποιημένα στοιχεία του ομίλου και από το 2003 έως το

2016. Θα πραγματοποιηθεί σε μεγαλύτερο εύρος για να αποτυπωθεί η επιρροή στο κλάδο και στην οικονομία, καθώς και τα αποτελέσματα στο όμιλο σε σχέση με την σύγχρονη ελληνική δημοσιονομική κρίση. Τα στοιχεία θα ομαδοποιηθούν σε ενεργητικό, σε παθητικό και στις κατάστασης αποτελεσμάτων χρήσης. Τα στοιχεία παρουσιάζονται σε χιλιάδες € και ανά τετραετία σχεδόν.

Πίνακας 1: Παρουσίαση στοιχείων ενεργητικού σε χιλ. € για τα έτη 2003 έως 2007

Λογ/μοι Ενεργητικού	2003	2004	2005	2006	2007
Δαπάνες Πολυετούς Αποσβέσεις	4019	12149			
Ιδιοχρησιμοποιημένα Ενσώματα Πάγια Στοιχεία	21575	207687	211143	263632	312551
Επενδύσεις σε Ακίνητα			77501	68946	147364
Άυλα Περιουσιακά Στοιχεία					6394
Λοιπά μη Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία	16238	35062	38492	46202	122953
Σύνολο Παγίου Ενεργητικού	41832	254898	327136	378780	589262
Αποθέματα	34495	92582	59589	55352	60582
Απαιτήσεις από Πελάτες	28281	175547	153365	182434	219571
Λοιπά Κυκλοφορούντα Στοιχεία Ενεργητικού	28455	80830	155821	243511	549870
Σύνολο Κυκλοφορούν Ενεργητικού	91234	348959	368775	481297	830023
Σύνολο Ενεργητικού	133066	603857	695911	860085	1419285

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Στην περίοδο 2003 έως 2007 διαφαίνεται η αλλαγή στις λογιστικές εγγραφές λόγω της μεγέθυνσης του ομίλου. Υπάρχει μια συνεχόμενη αύξηση σε όλα τα στοιχεία του Παγίου Ενεργητικού. Στο Κυκλοφορούν Ενεργητικό διαφαίνεται μια μεγαλύτερη ανισοκατανομή στην χρονική τάση. Παρ' όλα αυτά στο σύνολό του το

Ενεργητικό έχει συνεχόμενη αυξητική τάση και να έχει αυξηθεί πάνω από 10 φορές της τάξεως του 1,5 δις € σχεδόν.

Πίνακας 2: Παρουσίαση στοιχείων ενεργητικού σε χιλ. € για τα έτη 2008 έως 2012

Λογ/μοι Ενεργητικού	2008	2009	2010	2011	2012
Ιδιοχρησιμοποιημένα Ενσώματα Πάγια Στοιχεία	428461	601878	688411	845557	1008244
Επενδύσεις σε Ακίνητα	105953	105408	102265	101180	81589
Άυλα Περιουσιακά Στοιχεία	64545	117387	323992	329182	335341
Λοιπά μη Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία	115530	70241	91151	98751	96404
Σύνολο Παγίου Ενεργητικού	714489	894914	1205819	1374674	1521578
Αποθέματα	106389	113349	132218	127419	122523
Απαιτήσεις από Πελάτες	264638	246382	325141	348625	315183
Λοιπά Κυκλοφορούντα Στοιχεία Ενεργητικού	696926	672555	788183	734819	738848
Μη Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία προορισμένα προς πώληση	118658				
Σύνολο Κυκλοφορούν Ενεργητικού	1186611	1032286	1245542	1210863	1176554
Σύνολο Ενεργητικού	1901100	1927200	2451361	2585537	2698132

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Στην χρονική περίοδο 2008 έως 2013 τα Πάγια Περιουσιακά Στοιχεία συνεχίζουν να έχουν μια αυξητική τάση με τις Επενδύσεις στα Ακίνητα να μειώνονται. Τα Αποθέματα και τα Λοιπά Κυκλοφορούντα Στοιχεία έχουν αυξητική τάση έναντι των Απαιτήσεων από Πελάτες που παρουσιάζουν μεγάλη ευμεταβλητότητα. Επίσης, σε αυτήν την χρονική περίοδο για το έτος 2008

παρουσιάζεται ο λογαριασμός Μη Κυκλοφορούντα Στοιχεία που Προορίζονται για πώληση. Τέλος, η αυξητική τάση συνεχίζεται για όλα τα έτη στο σύνολο του ενεργητικού.

Πίνακας 3: Παρουσίαση στοιχείων ενεργητικού σε χιλ. € για τα έτη 2008 έως 2012

Λογ/μοι Ενεργητικού	2013	2014	2015	2016
Ιδιοχρησιμοποιημένα Ενσώματα Πάγια Στοιχεία	868838	936171	976171	1087192
Επενδύσεις σε Ακίνητα	73599	61214	56215	88230
Άυλα Περιουσιακά Στοιχεία	127235	116817	107864	90828
Λοιπά μη Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία	200908	239218	259974	381536
Σύνολο Παγίου Ενεργητικού	1270580	1353691	1400224	1647786
Αποθέματα	89235	75718	78500	56606
Απαιτήσεις από Πελάτες	239218	228661	318382	279786
Λοιπά Κυκλοφορούντα Στοιχεία Ενεργητικού	717996	722843	811693	1100315
Σύνολο Κυκλοφορούν Ενεργητικού	1046449	1027222	1208575	1436707
Σύνολο Ενεργητικού	2317029	2380913	2608799	3084493

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Στην τελευταία περίοδο ανάλυση για τα στοιχεία του ενεργητικού που είναι από το 2012 έως το 2016 παρατηρείται σημαντική πτώση για το έτος 2013 σε όλα τα στοιχεία του Ενεργητικού με μόνη εξαίρεση τα Λοιπά Μη Κυκλοφορούντα Στοιχεία. Τα επόμενα έτη παρουσιάζουν αυξητική τάση και ξεπερνούν τα επίπεδα του 2012 εκτός από τις Επενδύσεις σε Ακίνητα, τα Άυλα Περιουσιακά Στοιχεία και τα Αποθέματα.

Πίνακας 4: Παρουσίαση στοιχείων παθητικού σε χιλ. € για τα έτη 2003 έως 2007

Λογ/μοι Παθητικού	2003	2004	2005	2006	2007
Μετοχικό Κεφάλαιο	6369	23567	23567	23567	23567
Λοιπά Στοιχεία Ιδίων Κεφαλαίων	118308	350249	239659	266111	363103
Δικαιώματα Μειοψηφίας			96621	109298	333781
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	124677	373816	359847	398976	720451
Μακροπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	2022	58423	59956	106891	165124
Προβλέψεις/ Λοιπές Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις	498	2673	43698	75966	77972
Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις		82216	92299	64867	215390
Λοιπές Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις	5869	86730	143111	213385	240888
Σύνολο Υποχρεώσεων	8389	230042	336064	461109	699374
Σύνολο Παθητικού	133066	603857	695911	860085	1419285

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Για τη χρονική περίοδο 2003 έως το 2007 το Μετοχικό Κεφάλαιο αυξάνεται από το 2003 στο 2004 και στη συνέχεια παραμένει στα ίδια επίπεδα. Τα Λοιπά Στοιχεία Ιδίων Κεφαλαίων αυξομειώνονται αυτήν την περίοδο και τα Δικαιώματα Μειοψηφίας αυξάνονται από το έτος 2005 που πρωτοεμφανίζονται. Οι Μακροπρόθεσμες και Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις αυξάνονται διαρκώς στο χρονικό διάστημα αυτό. Επομένως, το Σύνολο των Υποχρεώσεων και του Παθητικού στο χρονικό διάστημα αυτό αυξάνονται συνεχώς.

Πίνακας 5: Παρουσίαση στοιχείων παθητικού σε χιλ. € για τα έτη 2008 έως 2012

Λογ/μοι Παθητικού	2008	2009	2010	2011	2012
Μετοχικό Κεφάλαιο	48953	48953	48953	48953	48953
Λοιπά Στοιχεία Ιδίων Κεφαλαίων	442457	508106	471847	420897	340156
Δικαιώματα Μειοψηφίας	198376	203712	198198	195769	187972
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	689786	718998	706771	665619	577081
Μακροπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	197313	387906	514409	453816	487076
Προβλέψεις/ Λοιπές Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις	233262	210109	317764	491715	676631
Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	362423	273585	360859	482862	455909
Λοιπές Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις	333041	294829	539331	491525	501435
Υποχρεώσεις που σχετίζονται με μη κυκλοφορούντα στοιχεία προορισμένα για πώληση	85275				
Σύνολο Υποχρεώσεων	1211314	1166429	1732363	1919918	2121051
Σύνολο Παθητικού	1901100	1927200	2451361	2585537	2698132

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Για την χρονική περίοδο 2008 έως το 2012 το Μετοχικό Κεφάλαιο παραμένει σταθερό με αύξηση το 2008 σε σχέση με το 2007. Τα Λοιπά Στοιχεία Ιδίων Κεφαλαίων και τα Δικαιώματα Μειοψηφίας αυξάνονται ως το 2009 και στη συνέχεια μειώνονται ως το 2012. Αυτή η χρονική τάση επηρεάζει και το σύνολο των Ιδίων Κεφαλαίων. Οι Προβλέψεις και Λοιπές Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις και οι Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις αυξάνονται συνεχώς, ενώ τα άλλα στοιχεία

των υποχρεώσεων παρουσιάζουν σημαντικές αυξομειώσεις. Σε αυτήν την χρονική στιγμή αυξάνονται το 2008, μειώνονται λίγο το 2009 και στη συνέχεια αυξάνονται συνεχώς, ενώ στο σύνολό του το Παθητικό αυξάνεται συνεχώς στην χρονική περίοδο 2008 έως 2012.

Πίνακας 6: Παρουσίαση στοιχείων παθητικού σε χιλ. € για τα έτη 2013 έως 2016

Λογ/μοι Παθητικού	2013	2014	2015	2016
Μετοχικό Κεφάλαιο	53844	53844	58792	58951
Λοιπά Στοιχεία Ιδίων Κεφαλαίων	391019	310169	291949	324898
Δικαιώματα Μειοψηφίας	195195	201938	211624	214656
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	640058	565951	562365	598505
Μακροπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	523423	476182	511442	844001
Προβλέψεις/ Λοιπές Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις	431920	545821	633196	627188
Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	259878	256222	270747	180247
Λοιπές Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις	461750	536737	631049	834552
Σύνολο Υποχρεώσεων	1676971	1814962	2046434	2485988
Σύνολο Παθητικού	2317029	2380913	2608799	3084493

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Για τη χρονική διάρκεια 2013 έως 2016 το Μετοχικό Κεφάλαιο αυξάνεται το 2013 παραμένει σταθερό το 2014 και για τα υπόλοιπα δύο χρόνια αυξάνεται. Τα Δικαιώματα Μειοψηφίας αυξάνονται συνεχώς, ενώ τα Λοιπά Στοιχεία Ιδίων Κεφαλαίων αυξάνονται το 2013 σε σχέση με το 2012, τα δυο επόμενα έτη μειώνονται και το 2016 αυξάνονται. Παρόμοια περιγραφή με των Λοιπών Στοιχείων Ιδίων Κεφαλαίων διαφαίνεται και στο σύνολο των Ιδίων Κεφαλαίων. Όλα τα στοιχεία των Μακροπρόθεσμων Υποχρεώσεων αποτυπώνουν σημαντική αυξομείωση. Οι Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις μειώνονται συνεχώς σε αντίθεση με τις Λοιπές βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις που στη χρονική περίοδο 2013 έως 2016

αυξάνονται συνεχώς. Στην ίδια χρονική περίοδο παρατηρείται συνεχόμενη αύξηση του συνόλου των Υποχρεώσεων και του Παθητικού.

Πίνακας 7: Παρουσίαση στοιχείων Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσης σε χιλ. € για τα έτη 2003 έως 2007

Λογ/μοι Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσης	2003	2004	2005	2006	2007
Κύκλος Εργασιών	419774	426284	273387	337553	446139
Μικτά Κέρδη	57190	72040	58321	61090	66727
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων, χρηματοδοτικών και επενδυτικών αποτελεσμάτων	60572	74074	51387	52870	70811
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων	38406	35022	38082	44658	67564
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά φόρων			26263	31786	54083
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά από φόρους ανά μετοχή σε €			0,29	0,31	0,5342
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων, χρηματοδοτικών – επενδυτικών αποτελεσμάτων και συνολικές αποσβέσεις	58276	60231	63122	69486	903888

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Ο Κύκλος Εργασιών αυξάνεται το 2004, το 2005 μειώνεται σχεδόν στο μισό και μέχρι το 2007 αυξάνεται. Τα Μικτά Κέρδη και τα Κέρδη προ φόρων, χρηματοδοτικών και επενδυτικών αποτελεσμάτων παρουσιάζουν σημαντικές αυξομειώσεις. Τα Κέρδη προ Φόρων μειώνεται το 2004 και έπειτα αυξάνεται έως το 2007. Από το 2005 που υπάρχουν στοιχεία για τα Κέρδη μετά φόρων και τα Κέρδη μετά φόρων ανά μετοχή αυξάνονται συνεχώς. Τα κέρδη προ φόρων, χρηματοδοτικών – επενδυτικών αποτελεσμάτων και συνολικών αποσβέσεων αυξάνονται συνεχώς.

**Πίνακας 8: Παρουσίαση στοιχείων Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσης σε χιλ.
€ για τα έτη 2008 έως 2012**

Λογ/μοι Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσης	2008	2009	2010	2011	2012
Κύκλος Εργασιών	696072	767767	606108	856945	673334
Μικτά Κέρδη	85642	94138	66866	104929	68325
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων, χρηματοδοτικών και επενδυτικών αποτελεσμάτων	61635	63379	28131	67801	11745
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων	55801	101535	5526	10436	-43088
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά φόρων	34963	82072	-3092	2202	-47163
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά από φόρους ανά μετοχή σε €	0,3364	0,8603	-0,0993	-0,0597	-0,6235
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων, χρηματοδοτικών – επενδυτικών αποτελεσμάτων και συνολικές αποσβέσεις	84536	92583	62028	133416	69851

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Στο χρονικό διάστημα 2008 έως 2012 παρουσιάζονται αυξομειώσεις σε όλα τα στοιχεία της Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσης. Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της χρονικής περιόδου αποτελεί το αρνητικό πρόσημο των κερδών για τα έτη 2010 και 2012. Επίσης, τα κέρδη μετά φόρων ανά μετοχή παρουσιάζει αρνητικό πρόσημο για τα έτη 2010 έως 2012.

**Πίνακας 9: Παρουσίαση στοιχείων Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσης σε χιλ.
€ για τα έτη 2013 έως 2016**

Λογ/μοι Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσης	2013	2014	2015	2016
Κύκλος Εργασιών	602877	923894	971773	1163480
Μικτά Κέρδη	59692	62691	109320	212901
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων, χρηματοδοτικών και επενδυτικών αποτελεσμάτων	23332	23582	78859	179778
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων	-76068	-54823	18818	93619
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά φόρων	-84368	-59063	-4252	45819
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά από φόρους ανά μετοχή σε €	-1,01229	-0,65697	-0,14737	0,34560
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά από φόρους ανά μετοχή απομειωμένα σε €	-1,00463	-0,60001	-0,14737	0,34560
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων, χρηματοδοτικών – επενδυτικών αποτελεσμάτων και συνολικές αποσβέσεις	71326	88104	145187	246149

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Τέλος, για την περίοδο 2013 έως 2016 όλα τα στοιχεία των αποτελεσμάτων χρήσης έχουν αυξητική τάση. Τις μεγαλύτερες ζημιές ο όμιλος τους παρουσιάζει το έτος 2013, ενώ το 2016 ο όμιλος έχει επιστρέψει σε κερδοφορία.

Συμπερασματικά, στον όμιλο «Α» που εμπλέκεται στο «καρτέλ» του κατασκευαστικού κλάδου παρατηρείται μια υπέρογκη αύξηση των περιουσιακών στοιχείων του και των υποχρεώσεών του. Σημαντικό στοιχείο της ανάλυσης αποτελεί ότι τα περιουσιακά στοιχεία είναι μεγαλύτερα των κυκλοφορούντων και ιδιαίτερα τα πάγια περιουσιακά στοιχεία. Επίσης, από την παραπάνω διαπίστωση διαφαίνεται ότι ο όμιλος είναι ευάλωτος στην φερεγγυότητα ρευστότητας. Όμως, από τα δημοσιευμένα στοιχεία του ομίλου δεν είναι επιστημονικά αποδεδειγμένη η παραπάνω διαπίστωση. Στο παθητικό διαφαίνεται μια αύξηση των Ιδίων Κεφαλαίων με μικρή αύξηση του Μετοχικού

Κεφαλαίου σε σχέση με το σύνολο των Ιδίων Κεφαλαίων. Επομένως, η εταιρεία πιθανόν να χρειαστεί αναδιάρθρωση κεφαλαίου και ενσωμάτωση των αποθεματικών ή των αποτελεσμάτων εις νέον στο Μετοχικό Κεφάλαιο. Επίσης, διαφαίνεται ότι σχεδόν το μισό των Παγίων Περιουσιακών στοιχείων καλύπτεται από τα Ίδια Κεφάλαια και ότι το 60% και άνω του Παθητικού Καλύπτονται από τις Υποχρεώσεις. Οι υποχρεώσεις αυξάνονται και σε Μακροπρόθεσμο και Βραχυπρόθεσμο επίπεδο με μικρό ποσοστό η δανειακή μόχλευση σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο από ότι σε μακροπρόθεσμο.

Επίσης, σημαντικό στοιχείο που δεν μπορεί να αξιολογηθεί από τις δημοσιευμένες καταστάσεις του ομίλου αποτελούν τα μεγάλα ποσοστά επί του συνόλου των λοιπών στοιχείων και του ενεργητικού και του παθητικού. Τέλος, στην Κατάσταση των Αποτελεσμάτων Χρήσης αποτυπώνεται το σύγχρονο ελληνικό οικονομικό περιβάλλον, αλλά και οι στρεβλώσεις από την ύπαρξη του «καρτέλ» στον κατασκευαστικό κλάδο. Παρά την αύξηση των στοιχείων του Ενεργητικού και του Παθητικού ο Κύκλος Εργασιών δεν αυξάνεται με τον ίδιο ρυθμό και παρουσιάζονται αρνητικά στοιχεία από την εποχή του πρώτου μνημονίου στην Ελλάδα. Συνεπώς, η σφιχτή δημοσιονομική πολιτική επηρέασε τον όμιλο που το μεγαλύτερο όγκο της κερδοφορίας του τις παρείχαν οι δημόσιες δαπάνες του ελληνικού κράτους. Επομένως, επιβεβαιώνεται οι βιβλιογραφικές αναφορές ότι τα προγράμματα επιείκειας δεν πρέπει να έχουν μεγάλη χρονική έκταση. Αυτό βασίζεται στο ότι μακροπρόθεσμα δεν επιφέρει μεγάλες οικονομίες κλίμακας στην εταιρεία και τον κλάδο και συσσωρεύονται ζημίες ή λανθασμένες πρακτικές που αυξάνουν το κόστος.

4.3. Παρουσίαση και Χρηματοοικονομική Ανάλυση του Ομίλου «B» που δεν συμμετείχε στο «πρόγραμμα επιείκειας» του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου

Η εταιρεία «B» είναι ελληνικού ενδιαφέροντος 100% και ιδρύθηκε το Μάιο του 1998. Η εταιρεία δραστηριοποιείται δυναμικά σε:

- Συστήματα άμυνας και ασφάλειας,
- Consulting & High-Tech projects,
- Εγχώριες υποχρεώσεις βιομηχανικής συμμετοχής των πελατών μας,

- Offsets Διαχείριση Έργων Κατασκευή σε Δημόσιο και Ιδιωτικό Τομέα,
- Διαχείριση ακίνητων περιουσιών και γενικές εγκαταστάσεις,
- Τομέας Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας,
- Δημόσια-Ιδιωτικά (PPP) συγχρηματοδοτούμενα έργα.

Η εταιρεία δραστηριοποιείται στις παραπάνω περιοχές και διαθέτει επαρκή υποδομή σε ανθρώπινο δυναμικό και εξοπλισμό που εκτελεί και εκτελεί ευρύ φάσμα έργων και συμβάσεων. Από αυτήν την δραστηριότητα της έχει αποκτήσει μεγάλη και εξειδικευμένη εμπειρία.

4.3.1. Γενικά χαρακτηριστικά της εταιρείας «B»

Οι δραστηριότητες της εταιρείας «B» εστιάζονται στους τομείς:

- ❖ Συστημάτων Άμυνας και Ασφάλειας των υψηλών τεχνικών, παρέχοντας συμβουλευτικές υπηρεσίες, υψηλό επίπεδο εμπειρίας και άριστα αποτελέσματα,
- ❖ Πληρούν τις υψηλότερες απαιτήσεις στην αξιολόγηση, την κατασκευή και τη διαχείριση ακινήτων, σύμφωνα με τις σύγχρονες απαιτήσεις και προδιαγραφές,
- ❖ Δημιουργία δημόσιων και ιδιωτικών τεχνικών έργων με άριστα ποιοτικά αποτελέσματα,
- ❖ Εξασφάλιση των απαιτήσεων και των διαδικασιών που απαιτούνται για την οργάνωση και την εφαρμογή των συγχρηματοδοτούμενων σχεδίων,
- ❖ Δραστηριοποιείται στους τομείς των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, συνεχώς διευρύνοντας τη συμμετοχή της,
- ❖ Δημιουργία των συνθηκών επέκτασης σε νέες δραστηριότητες σύμφωνα με τις σύγχρονες ανάγκες, εμπλουτίζοντας συνεχώς το χαρτοφυλάκιό του.

Κύριο χαρακτηριστικό των δραστηριοτήτων της εταιρείας είναι η αφοσίωση στις βασικές αρχές που είναι το επίκεντρο των ανθρώπων, του περιβάλλοντος και της ικανοποίησης των πελατών, εξυπηρετώντας τις ανάγκες σε συνδυασμό με τη λειτουργικότητα και την αισθητική του προϊόντος. Λαμβάνοντας υπόψη την απαιτητική στοχοθετημένη περιοχή της αγοράς και τη δέσμευσή της στην καινοτομία, η εταιρεία έχει θέσει τα πρότυπα για την καθημερινή λειτουργία και φιλοσοφία της εταιρικής σχέσης, προκειμένου να επιτύχει ένα σαφές και ξεχωριστό πλεονέκτημα για τους τελικούς πελάτες της, επενδύοντας σε έργα, μεθοδολογία και. Πρωταρχικός ,

όμως, παράγοντας επιτυχίας αποτελεί το ανθρώπινο δυναμικό και εκεί εστιάζει η εταιρεία την ανάπτυξή της.

Σε συνδυασμό με τον ανθρώπινο παράγοντα η εταιρεία εστιάζει και στην ανάπτυξη λογισμικού που ειδικεύεται σε συγκεκριμένες λειτουργίες της παραγωγικής διαδικασίας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, οι μεθοδολογίες παραγωγής κατασκευάστηκαν γύρω από τις ακόλουθες βασικές πολιτικές:

- Διαφανής Διαχείριση Έργων Μηχανικής.
- Τερματισμός τελικής απαίτησης Ιχνηλασιμότητα.
- Ανάπτυξη με δοκιμές μονάδων, κάλυψη κώδικα, δημιουργία προφίλ και αυτοματοποίηση κατασκευής.
- Αποτελεσματική αναφορά σφαλμάτων και εκτίμηση σφαλμάτων.
- Αυξημένη διασφάλιση ποιότητας.
- Πολυδιάστατες ημερήσιες μετρήσεις για τη διατήρηση της ροής των έργων και την εκτίμηση.
- Συνεχής δέσμευση των ενδιαφερομένων

4.3.2. Πολιτική Ποιότητας της εταιρείας

Η πολιτική ποιότητας της εταιρείας παρατίθεται στη συνέχεια:

«Το παρόν και το μέλλον της επιχείρησης εξαρτώνται από τους πελάτες της και ως εκ τούτου εστιάζει τις προσπάθειές της στην κατανόηση των σημερινών και μελλοντικών αναγκών της αγοράς και προσπαθώντας όχι μόνο να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των πελατών αλλά και να υπερβεί τις προσδοκίες τους. και τις ικανότητες του προσωπικού της, για να εξασφαλίσει την ικανοποίηση από το έργο τους και να υιοθετήσει χρήσιμες ιδέες. Μόνιμος στόχος είναι η συνεχής βελτίωση, μέσα από μια διαρκή διαδικασία καθορισμού και επιδίωξης των στόχων για την ποιότητα. τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που σχετίζονται με την ποιότητα και τη διαχείριση της ποιότητας. Από την εφαρμογή του πιστοποιημένου συστήματος διαχείρισης ποιότητας ISO 9001: 2008, η εταιρεία επιδεικνύει τη φιλοσοφία της υγείας και της ασφάλειας, την ευθύνη και το ενδιαφέρον, τον έλεγχο των επιπτώσεων των δραστηριοτήτων στο περιβάλλον και τον εντοπισμό και την εφαρμογή ισχύουν οι νόμοι και οι κανονισμοί σε όλους τους τομείς των επιχειρήσεων.»

4.3.3. Δραστηριότητες Εταιρείας «B»

Οι δραστηριότητες της εταιρείας εστιάζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες που είναι η Δημόσια και Ιδιωτική Κατασκευή, τα Ακίνητα και η Διαχείριση Ακινήτων και Διευκολύνσεων. Παρακάτω αναπτύσσονται αναλυτικά οι δραστηριότητες αυτές,

- 1) **Δημόσια & Ιδιωτική Κατασκευή:** Η εταιρεία κατέχει άδεια κυβερνητικής 5ης τάξης και δραστηριοποιείται σε όλους τους τομείς των Πολιτικών, Υδραυλικών, Λιμενικών, Ηλεκτρομηχανολογικών, Ενεργειακών - Βιομηχανικών και Οδικών Έργων. Επίσης, στελεχώνεται με εξειδικευμένους μηχανικούς που στοχεύουν στην κάλυψη όλων των αναγκών στους τομείς των κατασκευών, ενώ παράλληλα διαθέτουν καλά οργανωμένες και εξοπλισμένες ομάδες σε όλους τους τομείς έργων. Η εταιρεία συνεργάζεται επίσης με τα πιο πολύτιμα γραφεία συμβουλευτικών υπηρεσιών για να καλύψει όλες τις απαιτήσεις παροχής συμβουλών σε έργα. Τέλος, διαθέτει την κατάλληλη υποδομή για την υλοποίηση έργων σε χρόνο και άριστη ποιότητα, διατηρώντας παράλληλα εκτεταμένη εμπειρία έχοντας προβεί σε σύνθετα και εξειδικευμένα έργα.
- 2) **Ακίνητα:** Η εταιρεία έχει μεγάλη εμπειρία και σχετική τεχνογνωσία στην αξιολόγηση και ανάπτυξη επενδυτικών σχεδίων και μεγάλων επενδυτικών σχεδίων στον τομέα των ακινήτων (εμπορικών και άλλων), έχοντας υλοποιήσει μεγάλα έργα στο πλαίσιο αυτό. Ενεργώντας ως επενδυτής ακίνητης περιουσίας, έχει υλοποιήσει μεγάλα οικιστικά έργα σε ιδιόκτητους και μη ιδιοκτησιακούς χώρους που προσφέρουν τόσο κατοικίες (αστικές και αγροτικές) όσο και διαμερίσματα υψηλής ποιότητας για πώληση ή εκμετάλλευση. Με την περιβαλλοντική ευαισθησία και την τήρηση των σύγχρονων απαιτήσεων και προτύπων, διασφαλίζει ότι όλα τα έργα είναι φιλικά προς το περιβάλλον, με στόχο την βελτιστοποίηση της ενέργειας.
- 3) **Διαχείριση ακινήτων και διευκολύνσεων:** Η εταιρεία έχει την εμπειρία και όλες τις απαραίτητες υποδομές για να καλύψει όλες τις απαιτήσεις και να αναπτύξει ολοκληρωμένα συστήματα διαχείρισης (Facility Management) εμπορικών και μη εμπορικών ακινήτων και γενικών εγκαταστάσεων.

4.3.4. Χρηματοοικονομική Ανάλυση της εταιρείας «B»

Στην χρηματοοικονομική ανάλυση για τον όμιλο «B» τα στοιχεία του Ενεργητικού, του Παθητικού και της Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσεως είναι σε χιλιάδες €. Επίσης, για το έτος 2011 υπάρχουν μόνο τα στοιχεία της εταιρείας, ενώ για τα έτη 2012, 2013, 2014 και 2015 αναφέρονται τα ενοποιημένα στοιχεία του ομίλου.

Πίνακας 10: Παρουσίαση των λογιστικών στοιχείων του Ενεργητικού σε χιλ. € από το 2011 έως το 2015.

Λογ/μοι Ενεργητικού	2011	2012	2013	2014	2015
Ιδιοχρησιμοποιημένα Ενσώματα Πάγια Στοιχεία	426	6042	6364	16285	31849
Επενδύσεις σε Ακίνητα	18034	27210	27210	43040	44400
Άυλα Περιουσιακά Στοιχεία	2490	2435	2055	1672	1292
Επενδύσεις σε Θυγατρικές	1286	1343	1420	1389	1422
Επενδύσεις Διαθέσιμες προς Πώληση	162	100	415	465	408
Λοιπά μη Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία	135	45	27	92	85
Σύνολο Παγίου Ενεργητικού	22533	37175	37491	62943	79456
Αποθέματα	9792	7739	7457	5889	5535
Απαιτήσεις από Πελάτες	8528	5634	5573	10164	9604
Διαθέσιμα	21	223	1724	2506	3162
Λοιπά Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία	619	2416	6966	12707	10676
Σύνολο Κυκλοφορούντα Ενεργητικού	18960	16012	21720	31266	28977
Σύνολο Ενεργητικού	41493	53187	59211	94209	108433

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Στο χρονικό διάστημα 2011 έως 2015 παρατηρείται σημαντική αύξηση στα Ιδιοχρησιμοποιημένα Ενσώματα Πάγια Περιουσιακά Στοιχεία και στα Επενδύσεις σε

Ακίνητα. Τα Άυλα Περιουσιακά Στοιχεία έχουν συνεχόμενη πτωτική τάση και τα Λοιπά Μη Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία έχουν μεγάλη ανισοκατανομή. Τα υπόλοιπα στοιχεία του Παγίου εμφανίζουν αυξητική τάση. Για αυτό το λόγο το Σύνολο του Παγίου έχει αυξητική τάση με σταθεροποιητική εμφάνιση το έτος 2013 σε σχέση με το 2012. Τα Αποθέματα μειώνονται συνεχώς σε αντίθεση με τα Διαθέσιμα που αυξάνονται. Οι Απαιτήσεις σε Πελάτες και τα Λοιπά Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία εμφανίζουν σημαντική διασπορά στην χρονολογική τάση.

Πίνακας 11: Παρουσίαση των λογιστικών στοιχείων του Παθητικού σε χιλ. € από το 2011 έως το 2015.

Λογ/μοι Ενεργητικού	2011	2012	2013	2014	2015
Μετοχικό Κεφάλαιο	22473	24860	25960	41154	41154
Αποθεματικά Υπέρ Άρτιο	528			3269	3269
Λοιπά Στοιχεία Ιδίων Κεφαλαίων	6179	10628	15852	8482	10719
Δικαιώματα Μειοψηφίας				11	76
Σύνολο Ιδίων Κεφαλαίων	28134	35479	41812	52917	55218
Μακροπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις				17470	28876
Προβλέψεις/ Λοιπές Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις	253	345	365	4017	4142
Αναβαλλόμενες Φορολογικές Υποχρεώσεις	306	3159	3140	3426	3485
Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις	7615	7150	6646	6669	6536
Λοιπές Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις	5381	7057	7251	9713	10177
Σύνολο Υποχρεώσεων	13555	17711	17402	41295	53216
Σύνολο Παθητικού	41679	53190	59214	94212	108434

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Στο χρονικό διάστημα 2011 έως 2015 παρατηρείται ότι Αποθεματικά και Δικαιώματα μειοψηφίας εμφανίζονται κατά τα έτη 2014 και 2015. Το Μετοχικό Κεφάλαιο αυξάνεται έως το 2014 και το 2015 παραμένει σταθερό. Το Σύνολο Ιδίων

Κεφαλαίων αυξάνεται συνεχώς. Οι Μακροπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις εμφανίζονται τα τελευταία δυο χρόνια της ανάλυσης. Οι Αναβαλλόμενες Φορολογικές Υποχρεώσεις και οι Λοιπές Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις αυξάνονται, ενώ οι Βραχυπρόθεσμες Δανειακές Υποχρεώσεις μειώνονται συνεχώς.

Πίνακας 12: Παρουσίαση των λογιστικών στοιχείων της Κατάστασης Αποτελέσματος Χρήσεως σε χιλ. € από το 2011 έως το 2015.

Λογ/μοι Ενεργητικού	2011	2012	2013	2014	2015
Κύκλος Εργασιών	8959	8670	9193	9330	20731
Κόστος Πωλήσεων	-5778	-7141	-7907	-7868	-18737
Μικτά Κέρδη	1636	1528	1286	1462	1994
Άλλα Έσοδα	94	328	446	24	376
Έξοδα Διοίκησης	-971	-1145	-1292	-1675	-1657
Έξοδα Διάθεσης	-22	-29	-143	-252	-427
Άλλα Έξοδα		-1057	-37	-56	-299
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων, χρηματοδοτικών και επενδυτικών αποτελέσματα	737	-374	258	-281	-13
Έσοδα/ Έξοδα Χρήσεως	-642	-503	47	522	402
Κέρδη/ (Ζημιές) προ φόρων	94	-878	305	239	388
Φόροι		-1024	-86	157	-182
Λοιπά Συνολικά Έσοδα/ (Έξοδα)		555	46	-101	130
Κέρδη/ (Ζημιές) μετά φόρων		-1347	265	295	335
Κέρδη μετά φόρων ανά μετοχή		-2,4121	0,257	0,4303	0,2065
Κέρδη προ φόρων, τόκων και αποσβέσεων		134	739	227	478

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία και Ανάλυση Στοιχείων

Στο χρονικό διάστημα 2011 έως 2015 για τα στοιχεία των εσόδων και των εξόδων παρατηρείται ότι το Κόστος Πωλήσεων σε ποσοστιαίες μονάδες επί των Πωλήσεων παραμένει σε σταθερό επίπεδο. Τα μικτά κέρδη παραμένουν σε θετικά

επίπεδα, ενώ τα κέρδη προ φόρων, χρηματοδοτικών και επενδυτικών αποτελεσμάτων παρουσιάζουν με σημαντική διασπορά στο πρόσημο. Τα Καθαρά Κέρδη, εκτός από το έτος 2012 που ήταν αρνητικά και 2011 που δεν είχαν δημοσιευθεί, ήταν θετικά. Τέλος, τα Κέρδη προ φόρων, τόκων και αποσβέσεων ήταν σε όλα τα έτη από το 2012 έως το 2015 με θετικό πρόσημο.

Η εταιρεία «B» που δεν ήταν στο «Καρτέλ των Κατασκευών» δείχνει μια μεγέθυνση, αλλά πιο ήπιας μορφής. Διαφαίνεται ορθολογική σύσταση των Ιδίων Κεφαλαίων και μέχρι να δημιουργήσει τις ανάλογες οικονομίες κλίμακες δεν είχε μακροπρόθεσμο δανεισμό, αλλά καλυπτόντανε από βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις. Επίσης, τα Πάγια Περιουσιακά Στοιχεία ήταν αρχικά λίγο παραπάνω από το μισό του συνόλου του Ενεργητικού και προς το τέλος της ανάλυσης ήταν κοντά στο 70%. Τέλος, σημαντικό στοιχείο αποτελεί η διατήρηση και αύξηση του κύκλου εργασιών με σταθερό ποσοστό τους κόστους πωλήσεων και εξόδων διοίκησης και διάθεσης. Παρατηρείται ανισοκατανομή στους φόρους και στα λοιπά συνολικά έσοδα που οδηγούν για τα έτη 2013 έως 2015 σε θετικά Καθαρά Κέρδη. Από την παραπάνω ανάλυση διαφαίνεται ότι το «πρόγραμμα επιείκειας» στον ελληνικό κατασκευαστικό χώρο δημιούργησε αρνητικές συνέργειες και σε οικονομικό επίπεδο και σε επίπεδο παραγωγής που στην εταιρεία διαφαίνονται κατά το έτος 2012. Οδήγησε και σε εταιρείες με μεσαία προς υψηλή άδεια εργοληπτικών δημόσιων και ιδιωτικών έργων να δραστηριοποιηθεί στην αγορά ακινήτων και ενέργειας. Εκτενή ανάλυση και συσχέτιση των αποτελεσμάτων των δυο εταιρειών θα πραγματοποιηθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

Κεφάλαιο Πέμπτο: Συμπεράσματα

Αυτό το κεφάλαιο είχε σκοπό να αναδείξει την αλληλεπίδραση του ελληνικού καρτέλ στον κλάδο των κατασκευών με την Ελληνική Οικονομία. Στη συνέχεια αναλύθηκε η συσχέτιση των αποτελεσμάτων για τις δυο εταιρείες που πραγματοποιήθηκε εμπειρική μελέτη των δημοσιευμένων λογιστικών καταστάσεων. Τέλος, η τελευταία ενότητα αυτού του κεφαλαίου αναπτύσσει τις προτάσεις και τις προϋποθέσεις για καλύτερη εφαρμογή των «προγραμμάτων επιείκειας» με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία του κλάδου και της οικονομίας.

5.1. Αλληλεπίδραση του Καρτέλ των Κατασκευών με την Ελληνική Οικονομία

Ένας ακόμη πολύ σημαντικός κλάδος της ελληνικής οικονομίας, ο οποίος επηρεάστηκε σχεδόν αμέσως από την οικονομική κρίση, ήταν αυτός της οικοδομής. Μπροστά στην οικονομική αβεβαιότητα και στο πλέον ισχυρό νόμισμα που κατείχαν οι Έλληνες πολίτες και επιχειρηματίες μείωσαν την οικοδομική δραστηριότητα και ανέμεναν τις εξελίξεις για την πορεία της Ελλάδας στην Ευρωζώνη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ύφεση στην οικοδομή παρουσιάζει ομοιότητες με την κρίση της περιόδου 1979-84, καθώς έχει πολλά κοινά στοιχεία με αυτήν. Η κρίση στην οικοδομή εμφανίστηκε μετά από μια σημαντική κρίση σε άλλον κλάδο της οικονομίας και ιδιαίτερα σε διεθνές επίπεδο. Το 1979 – 84 ήταν η κρίση στο πετρέλαιο και στην σύγχρονη πραγματικότητα ήταν η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση που στην Ελλάδα μετατράπηκε σε δημοσιονομική. Ως αποτέλεσμα της ύφεσης στον κλάδο μειώθηκε το δηλωμένο εργατικό δυναμικό περίπου 50% και σε επίπεδα τζίρου υπήρξε εξίσου σημαντική μείωση. Κατά συνέπεια μείωση στην παραγωγική δυνατότητα του κλάδου, μείωση στην συμμετοχή του κλάδου στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και εν συνεχεία στην αύξηση του δημοσίου χρέους. Κρίσιμο ζήτημα είναι και ο κύκλος εργασιών όλων των κλάδων που συσχετίζονται με την κατασκευή παρουσιάζουν σημαντική μείωση που αποτυπώνεται στον βιομηχανικό κλάδο.

Ως αποτέλεσμα όλων των παραπάνω το δημόσιο ταμείο χάνει χρήματα εξαιτίας της αναστολής του μεγαλύτερου μέρους της οικοδομικής δραστηριότητας. Πιο συγκεκριμένα εξαιτίας της ύφεσης που παρατηρείται στην οικοδομή το δημόσιο χάνει πόρους από τις εξής πηγές εισοδήματος από:

- I. Τη μείωση εσόδων ΦΠΑ στην οικοδομή.
- II. Τη μείωση εσόδων φόρου εισοδήματος, λόγω περιορισμού μισθών και εισοδημάτων στην οικοδομή.
- III. Τη μείωση ασφαλιστικών εισφορών ΙΚΑ, λόγω περιορισμού της απασχόλησης στην οικοδομή.
- IV. Την αύξηση των επιδομάτων ανεργίας για τους ανέργους στον τομέα της οικοδομής.

Επομένως, εξαιτίας αυτής της άσχημης οικονομικής συγκυρίας το ελληνικό δημόσιο είχε βεβαιωμένες απώλειες. Αυτές οι απώλειες αποτελούν ένα από τα σημαντικά στοιχεία εκτόξευσης του ελληνικού δημοσίου χρέους. Στο σημείο αυτό η δημόσια οικονομική πολιτική έχει λίγα μόνο περιθώρια να αποτρέψει την πτώση της οικοδομικής (κατασκευαστικής) δραστηριότητας. Κυρίως πρέπει να αποβλέψει στην απορρόφηση των αρνητικών επιπτώσεων με:

- 1) Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης για τους εργάτες και τεχνίτες του κλάδου.
- 2) Περιορισμό των δαπανών του δημόσιου τομέα για εξισορρόπηση των δυσμενών επιπτώσεων στα δημόσια οικονομικά.
- 3) Αναπροσανατολισμό της επιχειρηματικότητας του κλάδου, π.χ., μέσω κινήτρων για την ενεργειακή, στατική ή αισθητική βελτίωση υφιστάμενων κτιρίων αντί της κατασκευής νέων

Όπως αναφέραμε και παραπάνω η έκδοση αδειών νέων οικοδομών κορυφώθηκε στην Ελλάδα το 2005, πλησιάζοντας σε όγκο τα 90 εκατ. μ3. Η μεγάλη έξαρση παρατηρήθηκε το 2005, υπό την επίδραση της προσδοκίας για εισαγωγή του ΦΠΑ στα νέα ακίνητα. Το νέο αυξημένο απόθεμα δομημένου χώρου που κατασκευάστηκε υπό αυτές τις μη κανονικές συνθήκες είναι φυσικό να δημιουργεί υπερπροσφορά, που ήταν αναγκαίο να μειωθεί για να ισορροπήσει ξανά η αγορά. Ήδη από το 2005 αναμενόταν μία διορθωτική συρρίκνωση τα επόμενα χρόνια, που επιβεβαιώθηκε. Η σύγχρονη κατάσταση στον κατασκευαστικό κλάδο σε συνδυασμό με την διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση και την ελληνική δημοσιονομική κρίση έχει

δημιουργήσει μεγαλύτερες αρνητικές επιπτώσεις. Θα πρέπει να ελεγχθούν τρεις σημαντικές διαπιστώσεις για την μελλοντική τάση στον κατασκευαστικό κλάδο και αυτές είναι:

1. Σε αυτή την ομαλή μέχρι πρότινος συμπεριφορά της αγοράς προστίθεται σήμερα η οικονομική κρίση. Η ελληνική αγορά έχει χαρακτηριστικά σχεδόν πλήρως ανταγωνιστικής, με πολλούς ανεξάρτητους κατασκευαστές-πωλητές και πολλούς ανεξάρτητους αγοραστές. Η αυξημένη ζήτηση μιας περιόδου οδηγεί σε διογκούμενη προσφορά, που αυτορυθμίζεται με αποχή από νέες κατασκευές μέχρι να εξαλειφθεί το πλεονάζον απόθεμα.
2. Συχνά παρατηρούνται περίοδοι ύφεσης, διάρκειας πέντε ετών κάθε φορά. Τέτοιες περίοδοι ύφεσης παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα το 1979-84 και 1990-95 και βιώνουμε ήδη μία νέα που ξεκίνησε το 2006. Η ύφεση του 1979-84 ήταν έντονη, αφενός λόγω της προηγούμενης μεγάλης έξαρσης της οικοδομής το 1975-78 και, αφετέρου, λόγω της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης του 1979, που συνυπήρξε με την έναρξη της ύφεσης και είχε ως συνέπεια μηδενικούς ή αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) την περίοδο 1980-83. Το 1990-95, η ύφεση ήταν ηπιότερη, με λιγότερο βάθος, για τους αντίστροφους λόγους, καθώς ούτε μεγάλη έξαρση είχε προηγηθεί. ούτε νέα μεγάλη κρίση συνυπήρξε με αυτήν.
3. Η τελευταία ύφεση ξεκίνησε στην πραγματικότητα το 2004. όταν είχε τις προϋποθέσεις να εξελιχθεί ως ήπια ύφεση, ανάλογη με του 1990-95. Όμως παρεμβλήθηκε η στρεβλωτική έξαρση του 2005 και έτσι, μετά το 2005, δημιουργήθηκαν συνθήκες παρόμοιες με της ύφεσης του 1979-84. Η πτώση δηλαδή ξεκίνησε μετά από ασυνήθη έξαρση, που είχε ήδη στην περίοδο 2006-08 μεγάλο βάθος και συνδυάζεται με γενικότερη οικονομική κρίση από το 2008.

Προηγουμένως αναφέρθηκε η θετική σχέση ανάμεσα στην οικοδομική δραστηριότητα και στο ΑΕΠ μιας χώρας. Η αυξημένη οικοδομική δραστηριότητα συμβάλλει σε αύξηση του ΑΕΠ αλλά και η αύξηση των εισοδημάτων ενισχύει την οικοδομική δραστηριότητα. Υπάρχει αλληλεπίδραση και συσχέτιση μεταξύ των δύο μεγεθών. Επιβεβαιώνεται και στατιστικά συγκρίνοντας τους μέσους όρους τριετίας των δύο μεγεθών. Η εξέλιξη της οικοδομικής δραστηριότητας είναι παρόμοια με την εξέλιξη των ρυθμών μεταβολής του ΑΕΠ, με εξαίρεση τις χρονιές 1981-83 όταν

υπήρξε παρατεταμένη οικονομική ύφεση με αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ. Η συσχέτιση αυτή αναγνωρίζεται ευρέως και δικαίως, γιατί η οικοδομική δραστηριότητα ενσωματώνει και τάσεις σε άλλους τομείς, που διαμορφώνουν την εξέλιξη του ΑΕΠ. Κλείνοντας το κομμάτι αυτό πρέπει να τονιστούν οι περιορισμένες δυνατότητες παρέμβασης που έχει η ελληνική πολιτεία απέναντι στο φαινόμενο της κατακρήμνισης της οικοδομικής δραστηριότητας στη χώρα. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν τεκμηριωμένα οικονομικά μοντέλα τα οποία να δίνουν λύσεις στο πως θα αντιστραφεί η κατάσταση αυτή. Έτσι, δεν φαίνεται ότι μπορεί να αποτραπεί η πτώση στην κατασκευή νέων οικοδομών με κάποιο πακέτο εύλογων πολιτικών. Οποιαδήποτε μέτρα προς την κατεύθυνση μείωσης του κόστους της κατασκευής ή των συναλλαγών επί νέων οικοδομών, μπορεί να είναι επιθυμητά γενικώς, η επίδρασή τους όμως θα είναι οριακή σε αυτή την περίοδο.

Ο κλάδος των κατασκευών εμπεριέχει την κατασκευή δημόσιων και ιδιωτικών έργων. Μέσα σε αυτήν την πρακτική εμπεριέχεται και η ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα. Επίσης, από το 2000 και μετά ο κλάδος αυτός έχει συνδεθεί άρρηκτα με τον κλάδο της ενέργειας και της διαχείρισης ακινήτων ή ακόμα και στερεών αποβλήτων. Αυτό είχε σκοπό να διατηρηθεί η δυναμική του κλάδου και να αναπτυχθούν ορθολογικά οι κλάδοι της ενέργειας και των δομικών υλικών. Επίσης, σημαντικός παράγοντας για την εμπλοκή του κατασκευαστικού κλάδου στον κλάδο της ενέργειας αποτελούν οι διαδοχικοί νόμοι του ελληνικού δημοσίου για τις άδειες εργοληπτών. Υπό αυτήν την κρατική παρέμβαση αυξήθηκε η τάξη που έπρεπε να κατέχει μια εταιρεία για να αναλάβει ένα έργο, αλλά ταυτόχρονα υπήρχε η δυνατότητα για συνεργασία δυο εταιρειών και αθροιστικά οι τάξεις να καλύπτουν τις προϋποθέσεις.

Επομένως, υπάρχει σημαντικό μερίδιο ευθύνης για την δημιουργία «προγράμματος επιεικείας» στον κατασκευαστικό κλάδο λόγω της νομοθεσίας. Η νομοθεσία είχε ως γνώμονα την προστασία του Έλληνα πολίτη με την ανάληψη δημοσίων αλλά και ιδιωτικών κατασκευαστικών κλάδων από διαπιστευμένες εταιρείες και με την τεχνογνωσία και τα αντίστοιχα πάγια περιουσιακά στοιχεία. Όμως, αντί για προάσπιση του δημοσίου συμφέροντας δημιουργήθηκαν μεγάλες κοινοπραξίες που δεν είχαν σκοπό την βραχυπρόθεσμη λειτουργία τους, αλλά την μακροπρόθεσμη. Αυτή η πρακτική δημιούργησε ανακατάταξη στον κατασκευαστικό κλάδο με πολλές κοινοπραξίες που

συμμετείχαν σε αυτές πέντε ή έξι ελληνικές και διεθνής κατασκευαστικές εταιρείες. Επίσης, συγκεκριμένες εταιρείες είχαν αναλάβει μέσα από κοινοπρακτικά σχήματα σχεδόν το 80% με 90% των δημόσιων έργων υποδομής. Επίσης, σε αυτήν την πρακτική σε συνδυασμό με την χρηματοοικονομική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε οι εταιρείες είχαν αυξήσει το πάγια περιουσιακά στοιχεία σε σχέση με τα κυκλοφορούντα στοιχεία. Επίσης, σταδιακά αυξήθηκε ο μακροπρόθεσμος δανεισμός από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Εν συνεχεία οι πρακτικές αυτές σε συνδυασμό και με τα δημοσιευμένα λογιστικά στοιχεία που υποχρεούνται να τηρούνται παρατηρείται ότι το «καρτέλ των κατασκευών» δεν δημιούργησε σημαντικά θετικά αποτελέσματα και για τις εταιρείες και για τον κλάδο, αλλά και στην ίδια την ελληνική οικονομία. Επίσης, διατηρήθηκαν κάποια σημαντικά ποσοστά επί του ΑΕΠ, αλλά είναι πλασματικά όταν σχετίζονται με θυγατρικές εταιρείες στην ενέργεια. Επίσης, όταν μειώθηκαν οι κρατικές δαπάνες οι εταιρείες αυτές αντί να αυξήσουν την παρουσία τους στο διεθνή χώρο μείωσαν την καθαρή λειτουργία τους από την μητρική εταιρεία και δραστηριοποιήθηκαν πλήρως και με επανεπενδύσεις στις θυγατρικές εταιρείες. Οι θυγατρικές εταιρείες δραστηριοποιούνταν σε αναπτυσσόμενους κλάδους που χρειάζονταν μεγάλα κατασκευαστικά έργα και υποδομές. Συνεπώς, αυτή η τακτική δεν λειτούργησε υπέρ του κλάδου και της οικονομίας, αλλά πιθανόν προσπάθησε να διατηρηθεί η κερδοφορία με πρακτικές μη ανταγωνιστικές και δίχως μελλοντικό στρατηγικό σχεδιασμό.

5.2. Αποτελέσματα της περίπτωσης μελέτης

Από την χρηματοοικονομική ανάλυση των δυο υπό μελέτη ομίλων προέκυψαν κάποια τεχνικά προβλήματα για την δημιουργία των πινάκων από την συλλογή των δημοσιευμένων λογιστικών καταστάσεων. Για την εταιρεία που εμπλέκεται στο «πρόγραμμα επιείκειας» του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου υπάρχουν για το έτος 2003 μόνο τα στοιχεία για την εταιρεία και όχι σε χιλιάδες €. Για αυτόν το λόγο στην απεικόνιση μετατράπηκαν σε χιλ. € τα δεδομένα και δεν έγινε τόσο σύγκριση ως προς τα δεδομένα της εταιρείας όσο ως προς τα πρώτα στοιχεία για τον όμιλο στα ενοποιημένα στοιχεία των δημοσιευμένων λογιστικών στοιχείων του 2005 και για το

έτος 2004. Από τα στοιχεία του Ενεργητικού διαφαίνεται μεγάλη αύξηση των Πάγιων Περιουσιακών Στοιχείων σε σχέση με τα Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία. Αυτό υποδηλώνει ότι ο όμιλος για να συμμετέχει σε δημόσιους διαγωνισμούς εργοληπτικών έργων έπρεπε να αυξήσει τα Πάγια Περιουσιακά Στοιχεία για να ανέβει τάξη η άδεια εργοληπτών.

Επίσης, ο όμιλος εκτός από αύξηση Μετοχικού Κεφαλαίου έχει αυξήσει σημαντικά τις Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις και λιγότερο τις Βραχυπρόθεσμες σε σχέση με το έτος βάσης που είναι το 2004. Επίσης, ο όμιλος παρουσιάζει από την αρχή της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης μείωση κερδών και παρουσία ζημιών με ανάκαμψη τα τελευταία 2 χρόνια. Αυτό υποδηλώνει ότι λόγω της μείωσης των κρατικών δαπανών σε έργα υποδομής και ο όμιλος μείωσε την παρουσία του με σκοπό την μείωση του κόστους. Παρά το ότι ως όμιλος είχε σημαντική παρουσία στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Στην παραπάνω ανάλυση θα πρέπει να προστεθεί η ερευνητική διαπίστωση ότι σε όλες τις κοινοπραξίες δημοσίων έργων που χρειάζονταν έκτης και άνω τάξης άδεια εργοληπτικών έργων υπήρχαν στο σχήμα εταιρείες που καταδικάστηκαν από την επιτροπή ανταγωνισμού για την συμμετοχή τους στο «πρόγραμμα επιείκειας» του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου.

Ο όμιλος «B» που δεν συμμετείχε στο «πρόγραμμα επιείκειας» για το έτος 2011 υπήρχαν μόνο τα στοιχεία της εταιρείας και για τα υπόλοιπα έτη ανάλυσης από το 2012 έως το 2015 υπήρχαν τα ενοποιημένα στοιχεία του ομίλου. Επειδή τα στοιχεία ήταν σε € έγινε στρογγυλοποίηση σε χιλ. € για όλα τα έτη υπάρχουν διαφορές στα σύνολα του Ενεργητικού με του Παθητικού. Επίσης, υπάρχει διαφορά για τα στοιχεία της Κατάστασης Αποτελεσμάτων Χρήσεως ανά έτος και ομάδα. Επίσης, διαφαίνεται παρόμοια τάση με τον όμιλο «A» στην διάρθρωση του Ενεργητικού, αλλά υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην διάρθρωση του Παθητικού. Ο όμιλος, παρουσιάζει και αυτός ζημιές το έτος 2012, αλλά ως καθαρά λειτουργικά αποτελέσματα έχει ζημιές και παρουσιάζει κέρδη από έκτακτα έσοδα. Τέλος, ο όμιλος «B» παρουσιάζει μόνο για τα έτη 2014 και 2015 Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις και αυτό βασίζεται είτε στο υψηλό κόστος των Βραχυπρόθεσμων Υποχρεώσεων είτε στην αύξηση στοιχείων του Πάγιου Ενεργητικού και των Διαθεσίμων.

Συμπερασματικά, η ύπαρξη του προγράμματος επιείκειας στον ελληνικό κατασκευαστικό κλάδο παρουσιάζει διττή ανάγνωση. Αρχικά η δημιουργία ισχυρών επιχειρηματικών ομίλων στον κλάδο δημιουργήθηκε με την αναγκαιότητα των διεθνών προτύπων και με την ύπαρξη ελληνικής νομοθεσίας και νομολογίας. Επομένως, το ελληνικό δημόσιο ήθελε να θωρακίσει τον κατασκευαστικό κλάδο δημιουργώντας σύγχρονες εταιρείες, ομίλους ή σχήματα με το ανάλογο τεχνολογικό και εργατικό δυναμικό. Όμως, δεν ελέγχθηκαν πώς δημιουργήθηκαν αυτοί οι όμιλοι σε επίπεδο χρηματοδότησης, αλλά και σε επίπεδο χρονικού ορίζοντα. Ιδιαίτερα, οι κοινοπραξίες έχουν συγκεκριμένο ορίζοντα και στο τέλος του έργου υπάρχει η απολογιστική έκθεση που έπρεπε να ελέγχεται και να δημοσιοποιείται. Αυτή η πρακτική στην ελληνική πραγματικότητα δεν ίσχυσε και κατά τη διάρκεια ισχύς μιας κοινοπραξίας που σκοπό είχε την εκτέλεση ενός έργου της είχε ανατεθεί και άλλες εργασίες είτε δημόσιες είτε ιδιωτικές.

Επίσης, το πρόγραμμα επιείκειας στην Ελλάδα εκτός από τις ποινικές εκκρεμότητες στις κατασκευαστικές εταιρείες θα έπρεπε να υπάρχουν και ποινικές διώξεις ως προς το χρηματοπιστωτικό κλάδο. Ο χρηματοπιστωτικός κλάδος έπρεπε να ελέγχει τα πιστωτικά όρια της κάθε εταιρείας και όχι αθροιστικά της κοινοπραξίας. Υπάρχει η πιθανότητα η ηγέτιδα εταιρεία να μην έχει κεφαλαιακή επάρκεια ή διαθέσιμα έτσι ώστε να καλύψει πιθανές «ανωμαλίες» στην σύμβαση. Από τα δημοσιευμένα λογιστικά στοιχεία διαφαίνεται ότι και οι δυο όμιλοι στα διαθέσιμα περιουσιακά στοιχεία δεν έχουν ικανοποιητικά επίπεδα σε σχέση με τις υποχρεώσεις, αλλά και με τα πάγια περιουσιακά στοιχεία. Σίγουρα δίνεται η δυνατότητα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα να δανειοδοτεί ομίλους που έχουν σημαντικά επίπεδα πάγιων περιουσιακών στοιχείων, αλλά θα έπρεπε να γίνεται σε συνδυασμό με τα επίπεδα κερδών, διαθεσίμων και διάρθρωσης των Ιδίων Κεφαλαίων.

Επομένως, από τα εμπειρικά στοιχεία που παρατέθηκαν στο τέταρτο κεφάλαιο διαφάνηκε ο όμιλος που συμμετείχε στο πρόγραμμα επιείκειας να έχει αυξήσει σημαντικά τα επίπεδα των Παγίων Περιουσιακών Στοιχείων με αδύναμη πληροφόρηση για τα Λοιπά Πάγια Περιουσιακά Στοιχεία, τα Διαθέσιμα και τα Λοιπά Κυκλοφορούντα Περιουσιακά Στοιχεία. Το παραπάνω στοιχείο στην ανάλυση δημιουργεί σημαντικούς προβληματισμούς για το επίπεδο λειτουργίας και εξέλιξης του ομίλου. Επίσης, σε επίπεδο κατασκευαστικού

κλάδου θα έπρεπε να ελεγχθούν όλες οι κοινοπραξίες που συμμετείχε ως προς την συμμετοχή του στις λειτουργίες και τα αποτελέσματα. Σχεδόν σε όλα τα δημόσια έργα συμμετείχαν εταιρείες του «καρτέλ» και αυτό αποδεικνύει ότι η πολιτεία δεν ήταν σε θέση να ελέγξει το νόμο ως προς την αξιοπιστία του κάθε ομίλου που αναλάμβανε κάποιο δημόσιο έργο, αλλά μόνο ως προς το τυπικό έλεγχο των δικαιολογητικών. Από την άλλη, ο όμιλος «B» παρουσιάζει παρόμοιες «ανωμαλίες» ως προς τα δημοσιευμένα λογιστικά στοιχεία, αλλά με καλύτερη προσαρμογή. Αυτό σημαίνει ότι ο όμιλος «B» αναπτύχθηκε με πιο χαμηλούς ρυθμούς, αλλά με καλύτερη κατανομή των στοιχείων του Ενεργητικού και του Παθητικού. Επίσης, διαφαίνεται ότι συμμετέχει ενεργά σε μικρά ιδιωτικά κατασκευαστικά έργα και δεν παρουσιάζει σημαντικές ζημιές. Οι ζημιές που παρουσιάζει το 2012 πιθανόν να προκύπτουν από τον έλεγχο της επιτροπής ανταγωνισμού για το «καρτέλ» στον ελληνικό κατασκευαστικό κλάδο. Επίσης, για τον όμιλο «B» τα κέρδη προκύπτουν από άλλα έσοδα της χρήσης και θα έπρεπε αν ελεγχθούν από που προέρχονται. Ανακεφαλαιώνοντας, ο κατασκευαστικός κλάδος με το πρόγραμμα επιείκειας που λάμβανε χώρα στην Ελλάδα οδήγησε όλες τις εταιρείες του κλάδου να αυξήσουν πολλαπλασιαστικά τα περιουσιακά τους στοιχεία, δίχως να υπάρχει μια αντιστοιχία στα επίπεδα του κύκλου εργασιών ή των κερδών.

5.3. Προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία των προγραμμάτων επιείκειας και για την ορθολογική αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων αυτών

Οι προτάσεις ως προς τα «προγράμματα επιείκειας» εστιάζονται στις προϋποθέσεις ύπαρξής τους με σκοπό την καλύτερη εφαρμογή και στους τρόπου αντιμετώπισης των προβλημάτων που πηγάζουν από αυτά.

Οι προϋποθέσεις για την ύπαρξη των «προγραμμάτων επιείκειας» είναι:

- I. Να υπάρχουν οι ανάλογες συνθήκες για την δημιουργία τους. Στην Ελλάδα λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 2004 και του ελλιπούς νομοθετικού συστήματος υπήρχαν οι προδιαγραφές να δημιουργηθεί το «καρτέλ» στον ελληνικό κατασκευαστικό κλάδο.**

- II. Ο επιχειρηματικός κλάδος που εμφανίζεται το «πρόγραμμα επιείκειας να μην έχει μεγάλες συνέργειες με άλλου κλάδους. Στην ελληνική πραγματικότητα ο κατασκευαστικός κλάδος συσχετίστηκε άμεσα με τον κλάδο της ενέργειας και είχε σχέση με τον χρηματοπιστωτικό κλάδο μέσω της χρηματοδότησής του.
- III. Η ισχύς του «προγράμματος επιείκειας» δεν θα πρέπει να έχει μακροπρόθεσμο χρονικό διάστημα. Πρέπει να έχει βραχυπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα για να μην δημιουργούν χρόνιες «παθολογίες» στον κλάδο και στρεβλώσεις στην επιχειρηματική δραστηριότητα των εταιρειών. Στην Ελλάδα το πρόγραμμα είχε και παραμένει σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα δημιουργώντας σημαντικές στρεβλώσεις στην λειτουργία του πλήρους ανταγωνισμού που διέπει το κλάδο και στην κερδοφορία των εταιρειών
- IV. Το κράτος πρέπει να ελέγχει όλες τις κοινοπραξίες και όταν τελειώνει το έργο που έχει αναλάβει να αξιολογεί την απολογιστική έκθεσή της. Με αυτόν τον τρόπο προασπίζεται τα συμφέροντα του πολίτη και ενισχύει την επιχειρηματικότητα. Στην Ελλάδα υπήρξε ανοχή και η κοινοπραξία είτε έπαιρνε και άλλα έργα είτε συνέχιζε την λειτουργία με προσωρινή άδεια για συγκεκριμένο χρονική περίοδο.

Τα παραπάνω δείχνουν πώς θα έπρεπε να εφαρμοστεί ένα πρόγραμμα. Όμως, στην υλοποίησή του πολλές φορές παρατηρούνται αποκλίσεις. Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που δημιουργούνται από αυτές τις αποκλίσεις θα πρέπει να εστιασθεί ο ερευνητής, στο κράτος, στον κλάδο και στην χρηματοδότηση. Δεν υπάρχουν φόρμες αντιμετώπισης λόγω της ιδιαιτερότητας της κάθε χώρας και του κάθε επιχειρηματικού κλάδου. Επομένως, στη συνέχεια θα δοθούν τρόποι αντιμετώπισης των αποτελεσμάτων του ελληνικού «προγράμματος επιείκειας» στον κατασκευαστικό κλάδο.

- A. Έπρεπε να ελεγχθεί από την Επιτροπή Ανταγωνισμού η περίπτωση του ελληνικού κατασκευαστικού κλάδου. Όμως, η απόφαση καταδεικνύει συγκεκριμένες εταιρείες και του προσδίδει πρόστιμα. Αυτές οι εταιρείες έχουν επιχειρηματικά συμφέροντα σε πολλές εταιρείες του κλάδου με μεγάλης τάξεως άδειες εργοληπτών και με εταιρείες που χρειάζονται μεγάλα κατασκευαστικά έργα όπως είναι της ενέργειας, της διαχείρισης

αποβλήτων, της εξόρυξης, κ.ά.. Επομένως, θα έπρεπε εκτός από τα πρόστιμα να ελεγχθούν οι θυγατρικές τους ως προς την φερεγγυότητά τους, επίσης οι ίδιες οι εταιρείες ή όμιλοι να καταθέσουν συμπληρωματικά οικονομικά στοιχεία που να δικαιολογούν την ανάπτυξή τους και την διάρθρωση του Ενεργητικού και του Παθητικού. Επίσης, για την Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσεως να υπάρχει πι αναλυτική παρουσίαση των λογαριασμών. Με αυτόν τον τρόπο θα υπάρχει ένας συστηματικός έλεγχος για την εξυγίανση του ομίλου που έχει καταδικασθεί.

- B. Από το κράτος θα έπρεπε να γίνει συστηματικός έλεγχος σε όλες τις εταιρείες και κοινοπραξίες του κλάδου είτε εμπλέκονται με το «καρτέλ» είτε όχι. Με αυτόν τον τρόπο θωρακίζεται ο κλάδος και αναδιοργανώνεται.
- C. Οι εταιρείες του κλάδου σε συνδυασμό με την νομοθεσία θα πρέπει να αναμορφώσουν τα οικονομικά στοιχεία τους. Αυτό σε συνδυασμό με το συστηματικό έλεγχο του κράτους γενικά στον επισφαλή κλάδο θα οδηγήσει σε πιο άμεσα και βέλτιστα αποτελέσματα.
- D. Η Τράπεζα της Ελλάδος ή σε άλλη χώρα ο φορέας που εποπτεύει το χρηματοπιστωτικό σύστημα να ελέγξει το τρόπο χρηματοδότησης του κλάδου με «καρτέλ» από το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Επίσης, η έκθεσή του σε αυτόν τον κίνδυνο και πόσο επηρεάζει την κεφαλαιακή επάρκεια και των δυο κλάδων. Στη συνέχεια θα έπρεπε να αναμορφώσουν αυτές τις δανειακές απαιτήσεις και να αλλάξουν τον τρόπο που πραγματοποιείται ο δανεισμός από τον έναν κλάδο στους άλλους.
- E. Θα πρέπει να εκσυγχρονιστεί η νομοθεσία ως προς όφελος του πολίτη και του πλήρους ανταγωνισμού. Αυτό θα πρέπει να υλοποιηθεί με εναρμόνιση με τα διεθνή πρότυπα λειτουργίας.

Βιβλιογραφία:

- **Μακροοικονομική Μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση, Burda Michael – Wyplosz Charles, Πρώτο – Δεύτερο – Τρίτο – Τέταρτο Μέρος, Εκδόσεις Τζιόλα, Θεσσαλονίκη 2016.**
- **Μακροοικονομική Θεωρία & Πολιτική, Λιανός Θεόδωρος – Μπένος Θεοφάνης, σελ. 34 – 48, 78 – 94, 96 – 108, 128 – 163, 186 – 223, 441 – 471 και 508 – 612, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ ΣΩΤ. ΕΥΓΕΝΙΑ, 2013.**
- **Μακροοικονομική, Andrew B. Abel – Ben S. Bernanke – Dean Croyshore, σελ. 47 – 50, 83 – 96, 116 – 124, 245 – 270 και 403 – 420, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2010.**
- **Διεθνής Μακροοικονομική και Χρηματοοικονομική, Λεβεντάκης Ιωάννης, σελ. 81 – 95, Εκδόσεις ΣΤΑΜΟΥΛΗ**
- **Νομισματική Θεωρία, Παναγιώτη Γ. Κορλίρα, σελ. 379 – 390, Εκδόσεις ΜΠΕΝΟΥ, Αθήνα 2000.**
- **Οικονομική της Ανάπτυξης, Μιχαήλ Α. Αλεξανδρίδης, Κεφάλαιο Πρώτο και Δεύτερο, Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική, 2007**
- **Διεθνές οικονομικές σχέσεις: Διεθνείς Εμπόριο, Γ.Μ. Αγιομυργιανάκης – Μ. Βλάσσης – Η. Thompson, σελ. 42 – 46 και 84 – 87, Εκδόσεις Rosili, Αθήνα 2006.**
- **Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία: «Παγκόσμια Χρηματοοικονομική Κρίση & Εγχώρια και Διεθνής Αγορά Ακινήτων», ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ, σελ. 15 – 23, 49 – 50, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2012, Πειραιάς.**
- **Μεταπτυχιακή Διπλωματικής Εργασία: «Ανάλυση Κατασκευαστικού Κλάδου: Περίπτωση Ελληνικής Εταιρείας», Καραγιάννη Ζωή, σελ. 25 – 27, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Νοέμβριος 2009. Πειραιάς.**
- **Αποτελέσματα Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (Συλλογικό Έργο), σελ. 8 – 9, Ιούνιος 2017.**
- **Μελέτη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος, «Η κατασκευαστική και οικοδομική δραστηριότητα ως συνιστώσες της οικονομικής ανάπτυξης και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης σε αυτές», σελ. 8 – 28.**

- Ετήσιες Έρευνες για τον Κλάδο των Κατασκευών από την ICAP GROUP από το 2000 και έπειτα.
- Ετήσιες Έρευνες για τον Κατασκευαστικό Κλάδο από την Ελληνική Στατιστική Αρχή από το 2000 και έπειτα.
- Διπλωματική Εργασία: «Οι επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης και Ύφεσης στην Ελληνική Οικονομία 2008 – 2012. Προτάσεις για έξοδο από την κρίση», Σοϊλεμεζίδη Μαρίνα, σελ. 66 – 71, Α.Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας, Καλαμάτα 2012.

Διαδίκτυο:

- <http://www.epant.gr> ,αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις και η υπ' αριθμόν γνωμοδότηση 310 Α/ Β' / 08092017.
- Ιστοσελίδα Ελληνικής Στατιστικής Αρχής

Αρθρογραφία:

- **International Journal of Liability and Scientific Enquiry**, “Contagion effect of economic crisis in Eastern European Countries”, Cristian Daun, Τεύχος 4, Άρθρο 3, σελ. 202 – 217, 2010.
- **Procedia – Social and Behavioral Sciences**, “Impact of Financial Crisis in Asia”, J. Felix -Raj S. Jim – Samrat Roy, Τεύχος 133, σελ. 336 – 345, 15 Μαΐου 2014.
- **Procedia – Social and Behavioral Sciences**, “The Economic Subjects, Influencing the Emergence and Breakdown of Cartels in the Country of Small Economy with Developed Culture of Competition, Irena Peraskiene – Jurgita Bruneckiene, Τεύχος 213, σελ. 67 -73, 1 Δεκεμβρίου 2015.
- **Environmental Politics**, “The Climatism cartel: why climate change deniers oppose market – based mitigation policy, Jeremiah Bohr, Τεύχος 25, Άρθρο 5, σελ. 812 – 830, 7 Μαρτίου 2016.
- **The Impact of Cartels on national Economy and Competitiveness**, “Empirical Application of a Model for an Intergated Assesment of Cartel Impact on the National Economy in the Case of Lithuania”, Jurgita Bruneckiene – Irena Pekarskiene – Andrius Guzaicious – Oksana Palekiene – Jurate Soviene, Άρθρο 9, σελ. 231 – 278, 2011.
- **Review of Industrial Organization**, “Cartel Stability Determinants and International Evidence”, Robert M. Feinberg, Τεύχος 48, Άρθρο 4, σελ. 351 – 559, Ιούνιος 2016.
- **Journal Of International Law**, “Export Cartels: Is it Legal to Target Your Neighbour? Analysis in Light of Recent Case Law”, Marek Martyniszyn, Τεύχος 15, Άρθρο 1, σελ. 181 – 222, 29 Μαρτίου 2012.
- **Journal of Economic Literature**, “What Dtermines Cartel Success?”, Margaret C. Lenenstei – Valerie Y. Suslow, Τεύχος 44, Άρθρο 1, 2006.
- **Antitrust and The Formation of the Postwar World**, Wyatt Wells, Columbia University Press, 2002.
- **The Effects of Competition: Cartel Policy and The Evolution of Strategy and Structure in British Industry**, George Symeonidis, The MIT Press, Ιανουάριος 2002.

- **Leniency Programs and Cartel Prosecution, M. Motta – M. Polo, International Journal of Industrial Organization, Τεύχος 21, Άρθρο 3, σελ. 347 – 379, 2003.**
- **Expanding Leniency to fight collusion and corruption, Giancarlo Spagnolo – Reinold Diogo Luz, Stockholm School of Economics, 15 Νοεμβρίου 2016.**
- **Mergers, Cartels and Leniency Programs: The role of Productions Capacities, Emilie Dargaud, Gate Working Paper, Τεύχος 8, Άρθρο 14, 4 Ιουνίου 2008.**
- **Endogenous Firms' Organization Internal Audit and Leniency Programs, Emilie Dargaud – Armel Jasques, Gate Lyon Saint – Entienne, Σεπτέμβριος 2015.**
- **Analysis of the Cartel Legislation and Leniency Programs in Germany and the Czech Republic, Milos Koci, International Journal for Legal Research, Τεύχος 3, Άρθρο 3, 2013.**